

2

ARISTOTELIS

libelli qui parua naturalia vul-

GO APPELLANTVR,

De sensibus, & iis quæ sensibus percipiuntur.	I
De memoria & recordatione.	I
De somno & vigilia.	I
De somniis.	I
De diuinatione per somnum.	I
De motu animantium.	I
De diuturnitate & breuitate vitæ.	I
De adolescentia & senectute, vita & morte.	I
De respiratione.	I

*Ioachimo Perionio Benedictino Cormæ-
riaceno interprete.*

Eiusdem Perionij in eosdem libellos Observationes.

*Ad D. Carolum Lotharingum Cardinalem
Gustanum.*

PARISIIS,
*Apud Thomam Richardum, sub Bibliis aureis,
è regione Collegij Remensis.*

1550.

Cum Priuilegio.

(2) b. 16104571

Priuilege.

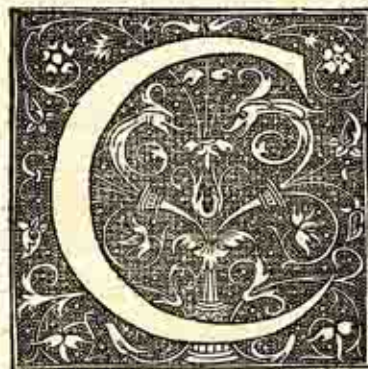
Il est permis à Thomas Richard, Imprimeur & libraire de l'Vniuersité de Paris, d'imprimer & mettre en vente vn liure intitulé *Aristotelis Parua naturalia*, nouvellement composé par religieuse personne Frere Ioachim Perion, de l'ordre saint Benoit, & defenses à tous Imprimeurs & libraires ne l'imprimer ou vendre iusques à six ans, sur peine de confiscation desdictz liures, & amende arbitraire.

Ainsi signé Du Tiller.

D. Carolo Lotharingo

CARDINALI GUSIANO,

Pontifici Remorum Abbatique D. Pauli
apud Cormæriacum, Ioachimus Pe-
rionius Benedictinus Cormæ-
riacenus S. P. D.

Um Philosophia omnis per se res quædam præclara est, hominisque cognitione dignissima, tum vel maximè ea illius pars, quæ de natura disserit, tantam dignitatem, utilitatemque & oblectationem habet, vt cum excellentibus artibus comparata, eas longè superare videatur. Quod quidem & si grauisimis firmissimisque rationibus hoc loco doceri potest, tamen quoniam hoc aliàs conati sumus facere, nunc tantum ex rerum in quibus versatur, multitudine ac varietate persuadendum putavi. Nam cum ex his quatuor notis naturis omnia constent, cælestesq; globi hæc omnia quasi rerum initia complexu suo coerceant, eorum omnium hæc ars vna, ratioque naturæ scientiam profitetur. Nihil est enim tam in cælis arduum tamq; excelsum, quò non hominum qui hanc primi inuenerunt, acies animi penetrauerit. nihil tam abstrusum atque abditum in terræ visceribus, quod non illi eruerint: nihil tam demersum

A ij

in mari, quod non sint diligentia laboréque consecuti:
res denique nulla in cælo, igne, aëre, aqua, terraque vi-
get, cuius nõ causas diligentissimè persecuti sint. Quem
ego locum si copiosè tractare velim, singillatimque om-
nia explicare, citius me dies deficiet, quàm oratio. Sed sa-
tis est perspici, quàm longè latèque hæc siue ars, siue ra-
tio pateat, vt quæ ex eius studio vtilitas, quæ oblectatio
percipi possit, intelligatur. Quòd si vno verbo quid de
eius amplitudine tenendum sit, exponendum est, quic-
quid Plinius septem & triginta illis libris complexus est,
id ferè ratio naturæ complectitur. Hanc quidem philo-
sophiæ partem tertiam, vt reliquas duas, Aristoteles ma-
ximo vir ingenio omnibúque bonis artibus præditus,
Græco sermone reprehensis correctisque aliorum sen-
tentiis explicauit. Sed cum eam ab illo nonnulli ad no-
strorum hominum cognitionem transferètes, tam illo-
to tàmque inculto sermone tractauissent, vt in facie re-
ginæ artium philosophiæ, quæ oruatu suo honestissima
erat, deformitas quædam & macula iniusta videretur:
quod in aliis duabus partibus iam feci, vt pristinâ illam
suam pulchritudinem quam amiserant, recuperasse ma-
gna ex parte videantur, id mihi in hac quoque parte fa-
cièdum iudicavi, iis præsertim in libris qui in scholis pu-
blicis legi & explanari solent. Itaque cum alios aliis cla-
rissimis hominibus libros quos ipse de natura scripsit, à
me editos misissem, illa omnia eiusdem opuscula quæ
parua naturalia vulgo nominantur, in tuo nomine appa-
rerere volui, vt q̄ anno superiore Topica Theologica no-
stra accepisses, idem etiam haberes à nobis aliquid eo-

rum, quæ ab Aristotele transtulisssem. Nec verò casu fa-
ctum est, vt hos ad te potissimum libros mitterem, sed
consilio atque ratione: habuique in eo & meæ facultatis
rationem, & dignitatis tuæ. Nam & nitorem eum adhi-
bui orationis, qui hominum studia ad legendum exci-
tare posset, & libelli ipsi eas res cõtinent, quas, quoniam
humanæ sunt, cognitione tua non indignas iudicabis.
Nam in primo, vt ab eo primū ordiar, de sensibus agi-
tur, iisque quæ percipiuntur sensibus: qua ex disputatio-
ne falsas veterum philosophorum de cernendi ratione
sententias cognosces, Aristotelisque verissimam quam
omnes sequuntur. Est illa quoque præclara de colorum
generibus, eorúque origine disputatio: nec minus iu-
cunda ea, quæ in exponendis saporum generibus, ac mu-
tationibus iisq; rebus omnibus, quæ sapore præditæ sunt,
& quæ non præditæ, tota cõsumitur. Quid verò dicam,
quantum oblectationis habeat locus ille, quo & de odo-
rum vi, generibúque idem differit, & contra Pythago-
reos animãtia nulla esse docet, quæ odore victitent? Iam
verò vt ad proximū librū, qui est de memoria & recor-
datione, veniamus, tenere quid sit memoria, quid à sen-
su, spe, recordatione doctrinãq; differat, quibúsq; in re-
bus cernatur, & qua in parte animi sita sit, quæ res eam
pariant, partamq; conseruēt, in quibus bestiis reperiatur,
qui homines eadem valeant aut non valeant, & cur, hæc
inquã tenere, summæ cuiusdam est & vtilitatis & volu-
ptatis. Nec minorem voluptatē is qui proximè sequitur,
promittit. Nam & quid somnus sit explicat, & qua in
parte animi primum insit, & an cuncta animantia dor-

miat, & cur somni cupiditate ducatur, ac dormiat, id est
 quæ sint somni causæ efficientes, qui etiam somno op-
 pressi vel non opprimi natura soliti sint: quæ iucundita-
 tis plena est oratio. Quid verò de somniis dicam? an nõ
 eorum ratio tota oblectationis est? veluti quid somnium
 sit, quæque animi parte somniemus, quæque sint causæ ef-
 ficientes somniorum. Quæstio etiam illa de diuinatione
 ex somniis, quæ philosophorum animos multum exer-
 cuit & anxio, peperitque inter eos magnas dissensiones,
 eo libello qui de ea re scriptus est, acutissimè explicata,
 causarum eius diuinationis expositione, magnâ animo
 tuo oblectationem voluptatèque afferet, & ad intelli-
 gèdos libros Ciceronis de eadem quæstione maximum
 adiumentum. Reliqui sunt libri, aut libelli potius, de mo-
 tu animantium, de diuturnitate & breuitate vitæ, de a-
 dolescentia, & senectute, de vita & morte, de respiratio-
 ne, in quibus quatum simul & vtilitatis, & voluptatis ex
 causarum cur quicque eorum eueniat, cognitione, perci-
 pi possit, nulla oratione exprimere possum. Hæc quidè
 omnia Aristotelis opuscula, vt in Græcis exemplaribus
 distincta sunt, ad te mitto, vt quibus nunc officiis possum,
 dum maiora molior, meâ in te fidem perpetuamque ob-
 seruantiam declarem: quæ vt tibi grata sint, te vehemen-
 ter etiam atque etiam rogo. Vale clarissime Cardinalis.
 Lutetiæ Parisiorum XIII. Cal. Maij. M. D. L.

ERRATA.

Fol.	Pag.	Versu	
2	1	16	visua
3	1	5	noctis
5	2	1	in colore aliquo esse, & in illorum neutro
eodem	ead.	8	Aliorum autem.
cod.	ead.	12	vt quique
cod.	ead.	ult.	Alij autem nihil comparando.
14	2	2	nec necesse
16	1	25	detrahatur C B in quo
19	1	4	Quoniamque
20	2	penult.	hunc discere. alij legunt. τῶτων, vt dicant ab his dis- ferre, τῶτων διαφρα.
21	1	10	motuum qui antegressi sunt: pellamur,
26	1	20	illarum aliqua.
28	2	24	egri versantur. lego enim νοῦντος, alij νοῦντος, vetus interpret. ἄνευντος, vertit enim, multus motus est dormientis.
29	1	1	valèque vinum.
eodem	1	10	superat, tum
eodem	2	1	sic in elatione.
eodem	2	7	cerebrum continent.
eodem	2	18	καρτὴ. fortasse legendum est in Græco, καρτὴ, vt sit ca- ua vena, de qua Cicero in 2. de natura deorum lo- quitur.
3	2	24	cohibeatur.
eodem	eadem	26	vel sensuum pulsū.
36	1	5	ac feriunt.
codem	2	12	Idque hinc.
37.	1	antepenul.	causam flexus.
cod.	2	19	dictum est.
36	2	1	vno pulsū à duobus.
eodem	eadem	5	quæ per seipsa mouentur.
47	2	20	prætere a necesse.
50	1	24	effosique.

1

Aristotelis de Sensu &

IIS QUAE SENSIBVS PER-

cipiuntur liber, Ioachimo Perionio Be-

nedictino Cormæriaceno

interprete.

Quoniam de animo per se antè explicatum est, ac de facultatibus vniuscuiusque eius partium sigillatim, sequitur vt quanam animantium eorumque omnium quæ vitæ beneficio vtuntur, propria sint actiones, quæ communes, consideremus. Ac ea quidem posita sint quæ de animo diximus. De cæteris autem, ac primum de primis disseramus. Constat quidem ea quæ maximum pondus habent, communiæque sunt & propria animantium, communia animi esse ac corporis: quo in genere est sensus, memoria, ira, appetitus, & vno nomine cupiditas, & præterea voluptas ac dolor. Hæc enim ferè in omnibus animalibus reperiuntur. Præterea eorum partim omnium quibus vita data est, communia sunt, partim animantibus quibusdam conueniunt. Horum autem ea quæ maximum pondus habent cæterisque præstant, quatuor tantum paribus continentur, vt vigilia & somnus, adolescètia & senectus, spiratio & exspiratio, vita & mors, quæ quid sint, ac quibus ex causis eueniant videndum est. Physiци etiam est valetudinis ac morbi primas causas animaduertere, præsertim cum nec

valetudo nec morbus in ea quæ vita careant, cadere possit. Itaque ferè ñ omnes qui in naturæ ratione versantur, & medici qui arte accommodatè ad philosophiam præditi sunt, maxima ex parte, vel in iis quæ ad medicinam pertinent, finem artis faciunt ac statuunt, vel certè ex iis quæ naturam attingunt principium ducentes, de medicina disputare solèt. Ea autem quæ dicta sunt, communia & animi esse & corporis, hinc sciri potest, quòd eorum partim cum sensu coniuncta sunt, partim à sensu proficiscuntur, ita tamè, vt quædam eius affectiones sint. alia habitus, nonnulla custodia atq; cõseruationes, aliqua interitus & priuationes. Sensum autem à corpore animo euenire, tum ratione doceri potest, tum sine ratione intelligi. Sed de sensu & sentiendi officio ac munere, & quam ob causam animantibus hæc affectio conueniat, in libris de animo diximus. Animantibus autem quæ ex parte vnumquodque animal est, sensus conuenit. Hoc enim ipso animalis naturam à non animali distinguimus. Ac de his quidè vt sigillatim disseramus, tactus & gustatus in omnia cadunt necessariò, ita tamen, vt tactus propter eã causam quã in libris de animo diximus cadat, gustatus propter cibum & alimentũ. Hic enim sensus salutarem cibũ à pestifero ita secernit, vt insuauem & ingratum fugiat, salutarem gratumque appetat, omninòq; succus ac sapor eius est partis animi affectio, quæ alendi vim habet. Ii autem sensus qui à rebus extrinsecus adhibitis oriũtur, vt odoratus, vt auditus, vt aspectus, iis animantibus quæ gradiũtur, omnibus quæ iis quidem prædita sint, cõseruationis salutisque causa dati sunt, vt & præsentiendo pastũ querant, & exitiosum pestiferũque declinent. Iis autem, quæ etiam pru-

dentia prædita sunt, sensus eosdem natura attribuit, ornatus dignitatique causa, quippe cũ multas dissimilitudines nũcient, quibus tum eorum quæ sub intelligẽtiã cadunt, tum eorũ quæ agenda sunt, scientiam prudentiãque adipiscuntur. horum autem in iis quidem quæ necessarium vitæ cultũ desiderant, aspectus etiam per se ac vi sua plus potest, in percipiẽdo & intelligẽdo aliena vi, auditus, propterea quòd multas ac varias rerum distinctiones explicet: aspectus autem vis propterea quòd omnia corpora colore perfusa sint. Itaque hoc ipso sensu ea quæ sunt omnium communia, percipiuntur maximè. communia autem appello, vt figuram, magnitudinem, motum, statum, numerũ. Auditus verò sonorũ dissimilitudines solum declarat, paucis autè etiam vocis & orationis. Auditus autem aliena vi ad discendum & percipiendum maximũ affert adiuuẽtum. Oratio enim & sermo doctrinæ causa est, cum audiatur, non per se nec vt sua, sed per aliud, cum ex nominibus cõstet, quorum quodque sit nota. Itaque cæci ñ qui vtroque horum sensuum à primo ortu priuati sunt, aptiores sunt ad discendũ, quàm ñ qui à primo ortu surdi sunt. Ac de vi quidem quæ cuique sensui data est, antè dictum est.

Corporis autem partes, quibus nasci & existere sensus soleant, nonnulli quidè pro elemẽtorum ex quibus corpora cõstant ratione exquirunt, & cũ non possunt ad quatuor illas sedes sensus qui quinque sunt adhibere, de quinto hæret. Faciunt autem omnes aspectum vim naturãque igneam imitari, quòd causam alicuius effectus ignorent. Cum enim torquetur ac mouetur oculus, tũ ignis species elucere ac prodire videtur, quod in tenebris vel cũ palpebræ obductæ sunt,

Cap. 2.

solet contingere, tum enim etiam in tenebris accidit. Quod etiam aliam dubitationem affert. Si enim non ita est, aliquis sentiens & cernēs, quippiā quod cernatur, ignorabit. necesse ergo erit eundē suum oculū cernere. Cur igitur ei quiescenti idem non vsuuenit? Sed huius rei causa & quæstionis, cur aspectus ignis esse videatur, hinc intelligenda est. Solitæ sunt enim res laues in tenebris micare, non tamē lumen ex se profundunt, pupilla autē oculi quæ medium locum tenet, lauis videtur. Hoc verò apparet cū oculus torquetur, propterea quod vnum quasi duo esse videatur, quod quidem motus celeritas efficit, vt aliud videatur esse id quod cernit & quod cernitur. Itaque non ita fit, nisi cito & in tenebris id eueniat, propterea quod ea quæ lauia sunt, in tenebris micare solent, veluti piscium quorundam capita, & sepia atramentum. Quod silentē oculi moueantur, non contingit, vt simul duo & vnum id quod cernit quodque cernitur, esse videatur. Illo autem modo se ipse oculus cernit, quemadmodum etiam in relatione. Alioqui si ignis esset, quemadmodum & Empedocli placet, & in Timæo scriptum est, aspectusque exeunte quasi ex lucerna lumine eueniret, cur etiam in tenebris oculi non cernerent? Nam aspectum extinguere dicere in tenebris cum exit, id quod Timæus confirmat, prorsus nihil est. Quæ enim luminis extinctio est? Omne enim quod calidum & siccum est vel humore vel frigore extinguitur, vt ignis qui in prunis est & flamma, quorum neutrum lumini contingit. Quod si forte contingit, sed propter paruitatem id nos fugit, profectō & interdū & in aqua extingui lumen oporteret, & cum gelu omnia obrigescent maxime tenebras existere. Flamma enim hoc usque naturis & corporibus quæ defla-

grant, contingit. Nunc vero nihil tale vsuuenit. Empedocles autem in ea sententia interdum videtur esse, vt aspectum dicat, id quod ante dictū est, lucis ex oculis emissionem oriri. Scribit enim hoc modo:

Vt cum mente viam quis agens nocte sub opacum,
 Preparat is lychnum, torrentis lumen & ignis
 Laternamque aptat, quæ ventos arceat omnes:
 Dissipat hæc flantis tum dura incommoda venti,
 At lux exiliens, proprium diffusa per orbem,
 Collucetque via, radiis pellitque tenebras:
 Haud aliter tunicis clausus subtilibus ignis,
 Per pupillarem citius diffunditur orbem:
 Ingentem hæc prohibent circumlabentis aquæ vim,
 Ignis at excurrit, quantum se fundere possit

Atque hoc quidem modo nos interdum sentit cernere. Interdum autem vis fluxionibus quæ proficiantur à corporibus quæ videtur. Democritus verò quod aquæ naturā aspectum imitari dicit, recte sentit, quod autem aspectum splendorem dilucidatēque ipsam esse ait, non recte. Hoc enim contingit, propterea quod oculus lauis & planus est, nec in eo quod cernitur inest, sed in eo quod cernit. Relatione enim id efficitur. Sed nihil omnino etiam nota ei erant ea quæ de rebus speciem sui præbentibus, & de relatione verè traduntur. Absurdum est ei etiam nō venisse in mentem quærere, cur oculus tantum cernat, aliarum autem rerum nulla, in quibus imagines exprimantur. Ac illud quidem verum est, aspectū aquæ naturam imitari, sed tamen non cernimus, quia aqua est, sed quia perlucidus est oculus, quod etiam cū aëre commune habet, sed facilius & diuturnius aqua quàm

aër seruari & reineri potest. Itaque pupilla & oculus naturam aquae imitantur. Quod etiam res ipsa declarat. Nam & quod defluit ex oculis cum labefacti sunt, aqua planè videtur, & in iis qui admodum pueri infantesque sunt, splendore ac fulgore praestat: & albugo oculorum in iis quidem animantibus, quae sanguinem habet, pinguis sanguinisque plena est, quod eo à natura effectum est, ut humor ipse liquoris expers permaneat. ob eamque causam pars est nulla corporis, quae tardius ac minus quam oculus frigoris incommoda sentiat. Neque enim adhuc ea pars quam palpebrae obducunt, frigore obriguit. Eorum autem animantium, quae sanguine carent, oculi corio duro tecti sunt, idque pro operculo vallóque est. Sed hoc plane absurdum est, quod aiunt nonnulli, aspectum extra oculos micando cernere, permanereque usque ad astra, aut ad aliquam usque rem, egrediendo cum ea coniungi atque confundi. Hoc enim praestat dicere, ipsum lumē initio cum oculo coniungi, quanquam hoc etiam stultum est putare. Quid est enim lumen cum lumine coniungi? aut qui tandem hoc fieri potest? Neque enim quaeuis res cum quauis coniungitur, & res quae insita est cum externa quo tandem modo? cum membrana interiecta sit. Nos quidem aliis libris hoc docuimus, aspectum rei nullius sine luce vlllo modo posse existere. Sed siue lumē, siue aëra inter rem quae cernitur & oculum interiectum ponamus, profecto pulsus is qui ab eo agitatur, facit ut cernamus. Nec verò sine causa id quod interiorius est, aquae naturam imitatur. Aqua enim perlucida est, cerniturque quemadmodum extrinsecus, sic intus non sine lumine. Aliquid igitur oportet esse quod sit perlucidum, idque aqua sit necesse est, cum non sit aër. Neque enim in extremo

oculo animus situs est, nec animi locus & sedes est, neque verò dubium est quin intra nos sit. Itaque interior pars oculi & perlucida sit, & vim eam habeat, ut lumen recipiat, necesse est. Idque perspicere licet ex iis quae vsuueniunt. Iam enim nonnullis qui in bello eiusmodi vulnus acceperunt, ut viae & itinera oculorum excisa sint, tenebrae offundi visae sunt, quasi lucerna extincta, quod parte ea quae perlucida est, & pupilla excisa quasi splendor quidem ademptus esse videretur. Ex quibus perspicuum est, si in his rebus hoc ut dicimus, contingit, unamquamque sensuum sedem & locum eodem modo vni elemento attribui adhiberi que oportere, ita tamē, ut ea pars oculorum quae cernimus aquae, aëris eam quae sonorum varietates percipimus, ignis naturam odoratum imitari existimare debeamus. Quod enim re ipsa odoratus est, id esse potest quod eam vim habet ut olfacere possit, quippe cum id quod sensum mouere potest, faciat ut sensus munus suum exequatur. Ita fit ut sensum ipsum adesse necesse sit, quod vi sua natura ordine antiquius est. Odor autem quaedam est fumum imitans exhalatio. Atqui exhalatio quae fumi specie efflatur, igneae naturae est. Itaque in loco qui cerebro vicinus est, sensus odoratus proprie situs est. quandoquidem frigidae rei materies caloris vim habet, & oculorum origo eodem modo concluditur, quippe cum ex cerebro constet, quod humore & frigore reliquas corporis partes facile vincit. Ea autem pars in qua inest tangendi principatus, terrena est, ea verò quae gustamus, quaedam species tactus est. ob eamque causam vterque & tangendi & gustandi sensus cordi adiunctus & annexus est. Est enim cor cerebro contrarium, caloreque ceteras partes longè ac multum superat. Ac de iis quidem corporis

partibus, in quibus sentiendi est fons & principium, ita dictum sit.

Cap. 3.

De iis autem quæ vniuscuiusque mouentia sunt, ut de colore, sono, odore, sapore, & eo quod sub tactum cadit, vniuersè quidem in libris de animo diximus, quòdque esset eorum munus & officium, quid etiam esset fungi vniuscuiusque sensus munere. Quid autem quiduis eorum sit, veluti quid color, quid sonus, quid odor, aut sapor, & tactus, videndum est, Ac primum de colore dicamus. Eorum quidem vniquodque duobus modis dicitur, & re ipsa, & vi ac potestate, quorum color & sonus qui re ipsa sunt, quemadmodum vel idè sint vel à sensibus que in res sibi obiectas intenti sunt, veluti aspectu vel auditu, differant, aut non differant, in libris de animo dictum est. Quid autem tum cum ipsa vnumquodque eorum est, sensum opusque faciat, nunc explicemus. Diximus quidem illis in libris lumen esse colorem rei perlucidæ quodammodo & vi aliena, propterea quòd cum aliquid igneum est locatum in re perlucida, id quidè quod præsens est, luminis, priuatio autem, tenebrarum nomine nuncupatur. Quod autem perlucidum dicimus, id nec aeris proprium, nec aquæ est, nec aliorum corporum, quæ ita vocatur, sed cõmunis est quædam natura & vis quæ tametsi separari non potest, tamè & cum his & cum aliis corporibus ita coniuncta est, ut in nonnullis maior, in aliis minor eius vis esse videatur. Ut igitur ceterorum corporum, sic etiam huius nature aliquid sit extremum oportet. Ac luminis quidem natura non in certa re quæ perlucida sit, coheret. Nec verò cuiquam dubium est, quin extremum sit quiddam rei perlucidæ quæ cum corporibus coheret. Id autem colorem esse vsu rerum animad-

uertit licet: cum color omnis aut in extremo insit, vel sit extremitas. Itaque Pythagorei superficiem colorè vocabant. Est enim in corporis extremitate, nõ quædam corporis extremitas, sed eam naturam, quæ extrinsecus colorata est, etiam intra esse existimare debemus. Atque etiam aer & aqua colore prædita videntur, propterea quòd splendor sit eiusmodi, sed illic quia color est in re quæ incerto infirmoque termino constat, non eodem colore tincta cominus & accedentibus, quo eminus aer & mare videntur. In corporibus autem, nisi id quod circumfusum est varietatem mutationemque faciat, coloris etiam species terminatur. Ex quo perspicuum est, idem & illic & hic coloris esse receptaculū. Ita res perlucida quatenus cum corporibus copulatur, (copulatur autem & maior & minor) cum omnibus colorem cõmunicat. Quoniam autè in extremitate color inesse solet, certè in hoc etiã extremo insit necesse est. Ergo color erit rei perlucidæ in corpore certo & terminato extremitas. In ipsis etiam rebus perlucidis ut in aqua, & si quid aliud est eiusdem generis, & in iis quæ colorem proprium habere videtur, æquè omnibus in extremo adhærescit. Ac fieri quidem potest, ut in re perlucida id insit, quod etiam in aere lumen præstat: fieri etiam potest, ut non adsit, sed absit. Quod igitur illic partim lumen efficit, partim tenebræ, idem in corporibus candor & nigror valent. De aliorum autem colorum generibus, iam distinctione adhibita, quot modis id fieri possit, dicendum est. Fieri enim potest, ut etiam inter se ita candor & nigror componantur, ac misceantur, ut neuter propter paruitatem sub aspectum cadat, is autem qui ex utroque temperatus concretusque sit, ita denique cernatur. Is enim neque albus, neque niger esse

ullo modo potest. Quoniam autem eum necesse est colore aliquo tinctum esse, & illorum neutro potest, profecto aliquis mixtus ac temperatus, & quoddam aliud coloris genus sit necesse est. Atque hoc quidem modo plura esse colorum genera præter album & nigrum intelligi licet, quæ cum plura dico, proportionem & comparationem intelligo. Tria enim cum duobus, & tria cum quatuor, & cum aliis numeris comparari possunt. Illorum autem, proportionem quidem nullus potest, præstantia verò & languore submissioneque quæ non temperetur, potest. Atque hæc quidem eodem modo inter se affici debent, quo harmonia. Quemadmodum enim illic, sic in numeris, ut quisque optimè inter se conferri possunt, ita suauitate & delectatione maxima aspectum mouere videntur: veluti purpureus & puniceus, & pauci quidam eiusdem generis, quam ob causam per pauca sunt harmonia. Reliqui autem colores in numeris eius generis non habentur, vel certe omnes colores in numeris ita habebuntur, ut alij certi, alij incerti sint, atque hi ipsi, cum non sunt puri ac simplices, quod non in numeris sint, tales existant. Atque hic quidem vnus modus est originis colorum. Alter autem est ob eam causam quod alij ex aliis emineant atque extent, id quod interdum pictores faciunt, cum alium colorem in alium euidentiore iniiiciunt, & inducunt. veluti cum faciunt ut aliquid in aqua vel in aëre emineat atque appareat, & cum sol per se quidem candidus est, in splendore autem & fumo, puniceus. Atque etiam hoc modo multa erunt colorum genera, non aliter, ac superiore ratione esse diximus, præsertim cum eorum qui eminent, cum iis qui subiecti sunt quædam sit comparatio ac proportio. Ii autem qui subiecti sunt nihil comparando va-

lent. Illud igitur absurdum est, dicere id quod veteres, colores esse fluxiones, eoque ob eam causam videri. Necesse enim erit eis per tactum rerum omnium sensum facere. Ita sit ut melius sit ita existimare, sensum fieri ob eam causam quod res quæ interiecta est, à rebus sub sensum cadentibus moueatur, quam tactu & fluxionibus. Ac in iis quidem quæ inter se mixta sunt, necesse est quemadmodum magnitudinem designari quæ aspectum fugiat, sic etiam tempus quod sub sensum non cadat, ut & motus qui suboriuntur lateant, & vnum quod simul appareant, esse videantur. Hic autem non est necesse, sed color qui eminet cum sit immobilis, moueaturque ab eo qui subiectus est, non similem motum efficiet. Itaque alius videtur atque diuersus, nec albus nec niger. Ita si nulla magnitudo sensum oculorum effugere potest, sed omnis ex certo intervallo cernitur, quanam hæc erit colorum permixtio? Illo etiam modo nihil prohibet commune quoddam coloris genus iis qui procul absint, videri. Nullam enim magnitudinem esse, quæ non cerni possit, post videbimus. Quod si est temperatio & permixtio quædam corporum non eo solum modo, quem nonnulli fingunt, cum minima inter se illa quidem componuntur, non tamen à nobis sensu videntur, sed planè omni ex parte, quemadmodum vniuersè de omnibus in libro quo de permixtione disputauimus, dictum est. Nam cum illo quidem modo ea demum inter se temperantur, quæ in minimas partes diuidi possunt, in quo sunt genere homines, equi & semina, (hominum enim homo est minimus, & equorum equus) sit ut horum inter se compositione simul utrorumque multitudo permisceatur. Vnum autem hominem cum vno equo mixtum esse non dicimus. Quæ autem in minimam quæque

partem non diuiduntur, eorum hoc quidem modo permixtio fieri non potest, sed iis omni ex parte permiscendis, quæ maxime misceri inter se solent. Quod quæadmodum fieri queat, antea cum de permixtione differemus, diximus. Sed illud perspicuum est, cur necesse sit, cum aliqua miscetur, colores etiam temperari atque confundi: hoc etiam intelligi licet, hanc ipsam causam in hoc dominari, cur multi varique sint colores, non ipsam eminentiam hoc facere, nec illorum inter se compositionem, præsertim cum non ita vsuueniat, ut procul & eminus, non prope & cominus vnius coloris species aspectui obiciatur eorum quæ mixta sunt, sed omni ex parte id fiat. Multi autem colores erunt, propterea quod ea quæ miscentur multis rationibus inter se ita misceri temperarique possunt, ut quædam habita numerorum ratione, alia propter præstantiam solum, aliaque eo modo, quem in coloribus qui inter se componuntur, vel in eminentia dicere possumus. Ac de iis quidem quæ inter se miscentur in aliis quoque libris disputatum est. Cur autem colorum saporum & sonorum certa sint genera, non infinita, post dicemus. Quid ergo color sit, & cur multa sint colorum genera, diximus. De sono etiam & voce antea in libris de animo dictum est.

Cap. 4

Nunc sequitur, ut de odore & sapore differamus. Eadem enim utrunque ferè affectio est, sed non in iisdem versatur. Evidentius autem nobis est saporum genus, quam odorum, propterea quod & hic sensus nobis, præ cæteris animantibus imbecillior datus est, omniumque eorum quibus præditi sumus, est infirmissimus, & tactu cætera animantium genera vincimus, cum eius sit pars quædam sapor. Et aquæ quidem natura saporis omnis expers esse vult, sed necesse est, vel in se

aquæ saporum succorumque genera sine sensu propter paruitatem continere, ut Empedocli placet, vel certè materiam quandam insitam habere, quæ sit quasi commune saporum seminarium. Illud etiam, ex aqua omnia, sed alia ex alia parte oriri, aut si nullam aqua distinctionem differentiâmq; habeat, in eo quod efficiat, causam subesse: ut si quis calorem aut solem horum causam esse dicat, in qua est sententia Empedocles, id tam perspicue falsum est, ut oculis conspici possit. Sapores enim à calore mutari cernimus cum fructus decerpti & soli exponuntur & igni coquuntur, quod satis argumenti est, eos non ab aqua succum talem trahere, sed in ipso fructu mutari, & ita progressu temporis maturescere, ut ex dulcibus acerbi, amarique euadant, concoctique in omnia saporum genera vertantur. Itaque fieri non potest, ut aqua sit materies, quasi commune saporum seminarium. Ex eodem enim exempli gratia, cibo & pastu diuersos sapores effici videmus. Relinquitur ergo, sapores mutari ex eo quod in aqua quædam affectio consequatur. Illud igitur perspicuum est, vim eam quam saporem appellemus, non à vi tantum caloris accipi. Aqua enim cum omnium humorum tenuissimus est, tunc oleum etiam tenuitate vincit, sed quoniam oleum propterea quod viscosum est maiorem locum quam aqua, occupat, latiusque funditur, & aqua fugacior est, fit ut difficilius sit aquam in manu quam oleum tenere. Quoniamque aqua sola cum efferuescit, minimè densior efficitur, profecto alia sit causa necesse est, præsertim cum sapores omnes concretionis magis participes sint, & calor in ea re adiumentum afferat. Sapores verò qui in fructibus reperiuntur, iidem etiam in terram conueniunt. Itaque multi eorum qui de natura quorū-

dam differuerunt, aquã talem, qualis sit terra, per quam effluat esse posuerunt, idque in aquis salis maxime animaduerti licet. Sal enim quoddã terra genus est. Quocirca aqua quæ per cinerem qui amarus est, funditur, sapore amaro eas res afficiunt, quibus adhibentur. itẽmque ea quæ per alia colantur. Sũntque fontes alij amari, nonnulli acres, sunt etiam qui varios sapes & succos retinent. Itaque rectẽ in iis quæ terra ex se fundit saporum genus existit maxime. Nam cũ humor, vt etiam alia, à contrario aliquid accipiat & quasi patiat, & siccitas eius sic contrariũ, sit vt ab igne qui quidem aridus est natura sua, aliquid patiat & accipiat. Sed ignis calor proprius est. Terra autem quemadmodum cum de elementis disputarem, dictũ est, siccitas. Quia igitur ignis & terra sit, nihil facere aut pati solent, nec quicquam aliud, sed quatenus in eis quaedam repugnantia inest, eatenus & faciunt & patiuntur omnia. Vt igitur ij qui colores & sapes aquis diluunt, tali colore ac sapore aquam inficiunt, sic natura arida & terrena, cũ per aridã aliam rem terrestrẽmq; delabitur & impellitur, calore humorem quodam modo afficit. Estque sapor ea affectio quæ à siccitate, quã dixi, in humore gustatus gignitur, quæ vim eam habet vt reipsa commutare possit. Quod enim sentiendi vim habet, id ab illa affectione quæ in eo inesse antẽ potest eo deducitur: præsertim cum illud ipsum sentire, nõ ex habitu, sed ex vsu & actione spectetur. Sapes autem non cuiusuis humoris, sed eius qui alendi vim habeat, affectionẽ esse aut priuationem, hinc intelligi licet, quod nec siccitas sine humore, nec humor sine siccitate cõstare vllõ modo potest. Nihil enim eorum per se animantibus cibus est, sed quod ex his permix-

tum concretũque est. suntque eorum quæ ad animantium victum adhibentur, ea quidem quæ cũ mouentia sensus sint, sub tactum cadunt, efficientes causæ & accessionis & abscessionis. Horũ enim causa est id quod adhibetur, quæ ex parte caloris & frigoris est particeps. faciunt enim hæc ipsa, vt animalia crescant, & senescant. Alit autem id quod adhibetur, quatenus gustatum mouere potest, propterea quod dulci sapore vel omnino, vel alio adiuncto & permixto aluntur omnia. Ac de iis quidem in libris de ortu differendum erit accuratiũs. nunc verò quantum necesse est, ea attingenda sunt. Calor quidem auget conficitque cibũ, atq; id quod leuitate præstat, ad se trahit & allicit, Id autẽ quod salsum & amarum est propter grauitatem, respuit. Quodque corporibus externis calor qui extrinsecus adhibetur, facit, idem in natura animantium & eorum quæ terra eduntur præstat. Itaque dulci succo aluntur. Adhibentur autem ceteri sapes eodem modo in victu adiuncto salso & acri succo, propter voluptatem, quæ ipsa admiscuntur propter repugnantiam, quod dulcedo præter modum alat, emineatque in summo. Quemadmodum autem colores ex albi nigriq; temperatione existunt, sic ex dulci & amaro sapes. Ac singuli quidem pro maioris & minoris portione nascuntur. siue certum quendam in his numerum permiscendo, siue incertum sequamur. Qui autem miscendo voluptatem sequuntur, ij certum sibi numerum tantum proponunt. Ac pinguis quidem, saporis dulcis est genus quoddã. Salsus autem & amarus ferẽ idem efficiunt. Acer vero, austerus, acidus & acutus, his interiecti sunt. ferẽ enim totidem sunt saporum genera, quot colorum. Septem enim genera vtraque ex parte con-

stitui possunt, ut rectè fuscum nigrum quendam colorem esse dicamus. Ita relinquitur rutilum albi genus esse, ut pingue saporem dulcedinis. Phœniceus autem purpureus, prasinus, & caruleus medium locum inter album nigrumq; obtinet. Alij verò ex his mixti temperatique sunt. Atque ut nigror in re perlucida candoris, sic salsus & amarus sapor dulcedinis in cibo humido priuatio est. Itaq; eorum omnium quæ exuruntur cinis amarulentus est, propterea quòd ex eis euauit id quod potioni aptum erat. Democritus verò iique omnes ferè phisici qui de sensu differunt, absurdissimum quiddam faciunt. Omnia enim quæ sensus mouentia sunt, sub sensum cadere asseuerant. Quod si ita esset, profectò vnusquisque alius sensus tactus quidam esset. Quod fieri non posse, facillè intelligi potest. Præterea iis omnibus quæ omnium sensuum communia sunt, ut propriis vtuntur. Magnitudo enim, figura, asperitas, & leuitas, præterea quæ sunt acuta & retusa in magnitudinibus, ea sensuum sunt, si minus omnium, at certè aspectus & tactus communia. Itaque cum de his aliquid tradunt, errant, cum de propriis, non errant. ut cum aspectum dicunt in colore, & auditum in sonis versari. Sunt qui ea quæ propriè sensibus obiciuntur, ad hæc referant, ut Democritus. Is enim candorem & atrorem, hunc asperitatem, illū leuitatem, esse dicit. Succos verò & saporis ad figuras refert. Atqui vel nullius sensus, vel certè aspectus est communia internoscere. Quòd si fortè gustatus est potius, certè hoc intelligendum est, eius esse sensus cuius acerrimum sit iudicium, ea quæ in quoque genere minima sunt, internoscere. Ita fit, ut gustatum oporteat & aliorum quæ communia sunt, sensum habere, & in figuris plurimum valere iudi-

cando. præterea cum ea omnia quæ sub sensum cadunt, inter se contraria sint, ut in colore candor nigrori contrarius est, & in succis ac saporibus dulcis amaro, tamen figura figuræ contraria non videtur. Cui enim earum figurarum quæ multis angulis constant, ea quæ rotunda est, contraria sit? Iam cum figurarum incertus infinitusque sit numerus, saporum etiam infinitus sit necesse est. Cur enim aliquis sapor sensum afficiet, alius non afficiet? Ac de sapore & re quæ gustatum mouet dictum sit. Aliæ enim saporum affectiones in ea parte phisica quæ de rebus quas terra fundit, disputat, propriam habent disputationem.

Eodem autem modo de odoribus etiam iudicandum est. Cap. 5.
Quod enim in humore siccitas facit, hoc in alio genere humoris qui succo præditus est, efficit, in aëre & aqua eodem modo. In quibus nunc quidem id quod perlucidum est commune dicimus. Sed sub odoratus sensum cadit id quod perlucidum est, non quia perlucidum est, sed quia cum plenum sit siccitatis quæ succo prædita sit, eam efflat. Neque enim in aëre modo, verum etiam in aqua odoratus versatur. idque in piscibus & iis quæ testa obducta sunt animaduerti licet. Obfaciunt enim, cum nec aër in aqua vllus sit, (eminet enim aër cum inest) nec ipsi pisces respirent. Quod si quis & aëra & aquam humida esse ponat, profectò & ea natura quæ in humore eius rei quæ sicca sit inest, odor sit, & odoratum moueat, id quod tale sit, necesse est. Affectionem autem eam à re quæ saporem habeat proficisci, ex iis quæ odore prædita sunt & quæ non sunt, intelligi potest. Elementa enim, ut ignis, ut aër, ut aqua, ut terra, odore carènt, propterea quòd ea quæ arida sunt & humida, saporis nullius sint, nisi quid admi-

xtum efficiat. Itaque mare, quoniam sapore & ariditate præditum est, odorem habet: & sal magis odore præditum est, quam nitrum, quod oleum id quod ex eis elicitur, indicat. Nitrum autem terra magis naturam imitatur. præterea lapides quoniam saporis nullius sunt, odoratus sensum non afficiunt: ligna autem cum sapore habeant odorem efflant, atque eorum ea minorem, quæ aquæ copia abundant: præterea eorum quæ eliciuntur è terra, aurum quidem quoniam omni sapore caret, nullius est odoris particeps, Aes autem & ferrum odore sunt prædita. Cum verò igne humor consumitur, omnium feces minus redolent. Argentum porro & stannum quoniam humida sunt, alia odore vincunt, ab aliis ipsa superantur. Videturque nonnullis, exhalatio quadam fumi specie odor esse, qui sit terræ ærisque communis, Atque omnes cum de odore differunt, ita sentiunt. Itaque Heraclitus in ea fuit sententia, ut omnia quæ in natura rerum sunt, si fumi natura continerentur, à naribus internoſci posse diceret. Omnes autem cum de odore dicunt, ita sentiunt, ut alij vaporem, alij expirationem, quidam utrunque esse ponant. quorum vapor humor quidam est, expirationis fumi speciem gerens, quemadmodum dixi, æris & terræ communis est. Et ex illo aqua cõglobatur & cogitur, ex hac quoddam terræ genus. Sed fieri non potest, ut odor horum alterutrum sit, cum præsertim vapor humidus sit, & exhalatio fumi speciem præbens, in aqua non possit existere, & odorati ut antè dictum est, in aqua locus relinquatur. præterea cū exhalatio eodem modo quo fluxiones, dicatur, profectò si nec illa rectè, ne hac quidem rectè dicitur. Ac illud quidem non est dubium, quin humor & is qui in aère, & is qui in aqua

ſit, elui possit, & quodam modo affici ab ea siccitate, quæ sapore sit prædita. Aër enim humidus est natura sua. Iam verò si idem facit in rebus humidis & in aère, ea quæ eluitur siccitas, certè quadam inter odores ac saporis similitudo & comparatio sit necesse est. Quod tamen nonnullis contigit. Nam & acres & dulces sunt odores, & austeri, & acidi, & pingues, & acutis putres ac cariosi quadam similitudine respondere dici possunt. Itaque quemadmodum illi gustatui cum capiuntur dolorè sua asperitate afferunt, sic cariota omnia odore tetro sensum afficere solent. Ex quo perspicuum est, quod in aqua sapor est, id in aère & aqua odorem esse, ob eamque causam frigus & congelatio tum saporis labefactant, tum odores. præsertim cum calorè qui est causa efficiens, & auctor, frigus geluque deleat. Genera autem eorum quæ odoratus sensum mouent, duo sunt. Neque enim, ut aiunt quidam, genera non sunt eorum quæ sub odoratum cadunt, sed sunt. explanandum autem est & quatenus sunt & quatenus non sunt. Eorum enim genus pro saporum varietate, quemadmodum dixi, definitum est, voluptatèque saporis ac dolorem aliunde afferunt. Quoniam enim eius partis animi quæ alendi vim habet, sapor affectio est, desideratibus quidem saporum odores delectationem afferunt, satiatis autem & nihil eos requirentibus, non item, ne odores quidem omnino: & cibi qui odoribus conditi sunt, hos tales homines suauitate sua non mouent. Ita hi quidem, iam ut dixi, non per se sed aliunde suauitate, aut asperitate, sensum mouent. Itaque communes sunt animantium omnium. Qui autem per se ac vi sua voluptate afficiunt, odorum sunt, ut ij qui efflatur è floribus. Neque enim magis neque minus

ad cibum inuitant, nec ciborum appetitum famémque adiuant, sed contrà potius eam impediunt. Verum enim est id quod in Euripidem falsè dixit Stratis,

Cum lens decoquitur, vnguenti nil infundito.

Qui autè his cibos condiunt, cōsuetudine voluptati vim afferunt, quoad voluptas quasi vna & ab vno sensu profecta, ex duobus sensibus oriatur. Atq; hoc quidè genus eorū quæ olfaciēdi sensum mouēt, hominis est propriū. Quod autè ex saporum varietate ductum est, id alia etiam animantia vt ante diximus attingit. Et illorum quidem genera, quoniam sensum nō per se suauitate mouent, pro succorum saporumque varietate distincta sunt: horum non item, propterea quod eorum natura per se voluptatem pariat, aut dolorem. Cur autem hic odor voluptatem propriè homini afferat, cerebri frigus causa est. Nam cum frigidum sit cerebrum natura sua, isque sanguis qui ipsum continet, in minutis venis insit, tenuis ille quidem & purus, sed frigoris incommodis opportunus: fit vt ciborum halitus in eo loco refrigeratus, morbos qui rheumata dicuntur, pariat. Atque hoc quidem genus odorum ad valetudinis praesidium hominum generi datum est. neque enim aliud eius munus & opus est, idque perspicuè exequitur. Nam cum cibus & aridus & humidus, qui voluptate sensus mouet, saepe morborū causas afferat, is tamè qui propter odorem qui vi naturæque sua suauis est, incunditatem habet vtilitatem semper hominibus vtcunque se habeant, afferre solet. Ob eamque causam respiratione sensus eius oritur non omnibus, sed hominibus, & eorum quæ sanguinem habent, quadrupedibus, isque omnibus quæ aëris natura magis vtuntur. Nam cum ad cerebrum odores

leuitate caloris qui in eis inest, feruntur, tum magis valent ea partes quæ eo loco continentur, praesertim cum odor suapte natura vim caloris habeat. Natura autem respirationis vsum duabus de causis adhibuit, & id quod illius opus est, ad pectoris praesidium, & quod praeter opus illius est, ad odorem. Cum enim respiratur, quasi transitu quodam per nares motum affert. Proprium est autem hominis natura hoc genus odoris, propterea quod ei cerebrum datum est, quod humoris & frigoris copia pro portione caterorum animantium superat. Ob eam enim causam solus homo ex animantibus sensum habet, voluptatemque percipit odorum qui è floribus aliisque eiusdem generis efflantur. Tēperatus est enim eorum & calor & motus pro portione humoris ac frigoris, quorum pars illa copia abundat. Aliis autem animantibus, quæ pulmonem habent, quoniam respirant, alterius generis odoris sensum natura dedit, vt ne duas sensus sedes faceret. quemadmodum enim homines vtriusque eorū quæ odoratum mouent, sic haec quoniam respirant, alterius tantum sensu contenta sunt. Quæ autem non respirant, ea non est dubium quin sensum habeant eorum quæ narium sensum mouent. Nam & pisces & omne genus eorum animantium quæ incisuris constant, acriter ac longè propter genus odoris quod ad victum pertinet, tum cum procul à suo proprioque odore absunt, odorem sensu percipiunt. vt apes mellis odorem sentiunt, & longarum formicarum genus, quas nonnulli culices vocant, & purpura marina. multaque animalia eiusdem generis odoris sensu cito ad pastum proficiscuntur. Sed quo sentiant, non ita perspicuum est. Itaque quæri potest, quare odoris sensum habeant, si modo in iis quæ respirant, odoris

sensus vno modo reperiatur. hoc enim in iis omnibus quæ respirant videtur contingere. Illorū enim nullum respirat, quāquam sensum habent odoris, nisi quidam alius sensus præter quinque esse ponatur: quod fieri non potest, quippe cum odoratus in re quæ odoratum mouet, versetur. Illaque odoris sensum habent, non tamen eodem fortassis modo, sed iis quæ respirant, spiritus cum ducitur id quod tegit quasi quoddam operculum, adimit, ob eamque causam nihil olfaciunt nisi respirent. iis autem quibus respirandi non est datum beneficiū, hoc ipsum negatum est, quemadmodum oculis contingit, in quibus quadam animalia palpebras habent, quæ nisi aperiantur, cernere non possunt, alia autem iis carent, ea quæ oculos corneolos habent. Itaque nihil requirunt, quod oculos aperiat, sed cernunt cum primum eis despiciendi facultas concessa est. Eodemque modo alia animantia omnia eorum quæ tetri odoris sunt, odore nihil offenduntur, nisi forte vim interimendi habeat. Ab iis autē quæ eā vim habent, non secus offenduntur, atque hominibus caput carbonum vapore obtunditur, & læditur sæpenumero. Sic sulphuris vi, & aliarum rerum eiusdem generis, interimuntur alia animalia, eaque fugiunt propter malum quod afferunt. Tetrum autem odorem per se negligūt, Quāquam multa eorum quæ gignuntur è terra, tetri odoris sunt, nisi ad eorum pastum pertineant. Sensūque olfaciendi, cum impar sit sensuum numerus, & impar numerus medio quodam constet, videtur & inter eos qui tactu munere suo fungūtur, vt inter tactum & gustatum, & inter eos qui alia interiecta re munus suum exequentur, cuiusmodi sunt aspectus, & auditus, medium locum obtinere. Itaque id quod odoratum mouet, quadam

est eorum quæ ad victum pertinent, affectio. Hæc autem in eodem genere sunt, quo ea quæ sub auditum & aspectum cadunt. Itaque & in aëre & in aqua odoris sensus percipitur. Ita fit, vt ea quæ odoratum mouet, quiddam commune cum vtroque horum habeant, quod etiam & in ea quæ tactu & in ea quæ auditione percipiuntur, & in res perlucidas cadit. Quocirca rectè traditum est, id quod odoratum subiectum sit, quasi quādam siccitatis in humore & re fluitante esse confusionem & colluionem. Quo igitur modo dicenda sint, quoque modo dicenda nō sint eorum genera quæ odoratum mouent, hætenus dictum sit. Quod autem nonnulli Pythagorei tradūt, nonnulla esse animalia, quæ odore victitent, id non est consentaneum. primum enim cibum concretum esse oportere cernimus: præsertim cum ea quæ nobis ad victum suppeditant, simplicia non sint. Itaque cibi reliquæ vel in nobis ipsis, vel extra nos, vt in iis quæ oriuntur è terra, eueniunt. Deinde ne aqua quidem ipsa sola, nisi sit admixta, alendi vim habet. Corporeum enim quiddam sit oportet id quod coagmentari & cogi debeat. præterea multo minùs consentaneum est aëra in corpus cogi atque coalescere. Quod etiam hinc sciri licet, quia omnibus animantibus locus cibus recipiendis datus est, ex quo trahendo corpus accipiant. Eorum autem quæ odoratum mouent, cum in capite locus & sedes sit, eoque cum vapore spiritus naturam imitante introeat, fit, vt ad locum respirationis ire debeat. Ac illud quidem perspicuum est, ea quæ odoratum subiecta sint, ipsa per se quæ ex parte odoratum moueant, nihil ad cibum victumque pertinere. Ad valetudinem autem eadem conducere, & ex sensu perspicui potest, & ex iis quæ dicta sunt.

Itaq; quam vim habet succus in eo quo vescimur ad ea quæ aluntur, eandem etiam id quod odoratum mouet, ad ualitudinem obtinet. Ac sigillatim quidem de vnoquoque sensu dictum sit hoc modo.

Cap. 6.

Quæri autem hoc loco licet si omne corpus infinite secari potest, an ea etiam quæ rebus sensum mouentibus conueniunt, ut color, sapor, odor, sonus, grauitas, frigus, calor, leuitas, durities, & mollicies, possint, nec ne? Est enim vnūquodque eorum sensus efficiens. præsertim cum ex eo omnia dicantur, quod sensum mouere possint. Ita necesse est si vis ipsa, etiam sensum infinite diuidi, & omnem magnitudinem cadere sub sensum. Fieri enim non potest, ut candor cernatur, quin magnitudo quoque videatur. Si enim ita non est, corpus aliquod esse poterit, quod nec colorem habeat nec grauitatem. neque vllā aliā talem affectionem. Ita ne sub sensum quidem cadet omnino. quippe cum talia sint ea quæ sub sensum cadunt. Quod ergo sensum mouet, concretum erit ex iis quæ sensui non subiiciuntur. Atqui necesse est. neque enim ex mathematicis rebus constare vllō modo potest. prætereà quo tandem hæc ipsa iudicabimus & cognoscemus? An mente? At non animo & ratione cernuntur ea quæ extra sunt, nec ea mens intelligit, nisi cum sensu coniuncta sint, sensusque adhibeatur. Quæ si ita sunt, iis qui magnitudines indiuiduas faciunt, assentiri videntur. Sic enim ratio explicabitur. Sed fieri non potest. De his autem in libris de motu dictum est. De eorum autem explicatione ut dicamus, hoc etiam simul perspicuum erit, quamobrem certo numero conclusa & terminata sunt genera colorum, saporum, sonorum, aliarumque rerum quæ sensum mouent. Quorum enim

extrema sunt, eorum intima partes finita sint necesse est. Extrema autem sunt contraria, & omnia quæ sensu comprehenduntur, repugnantes res complectuntur, ut in colore albus & niger est, in saporibus dulcis & amarus, atque etiam in ceteris omnibus contraria extrema versantur. Ac coherens quidem & continuata natura infinite in partes inæquales secatur, in pares autem certo numero comprehensas. Quod autem per se non coheret & continuatur, in certa genera diuiditur. Quoniam igitur affectiones proprietatesq; in generibus numeranda sunt, estque in his sempiterna quadam consequentia & continuatio, profecto illud intelligendum est, aliud esse diuidi posse, aliud reipsa diuidi. Ob eamque causam fugit aciem oculorum millesima pars milij, cum cernitur, etsi aspectus intèdatur. sonusque is qui in die est auditum fugit, & quanquam ipse totum cantum & continuum exaudit, tamen interuallum quod interiectum est inter extremos, non percipit. Quod de aliorum quæ sensum mouent, minima quaque parte iudicandum est eodē modo. Ea enim partes eam vim habent, ut cerni possint, re autē ipsa tum denique cernuntur, cum secreta separataque sunt. Et enim pedalem lineam bipedalis vi sua in se continet, quæ eadem reipsa est, iam adhibita diuisione. Separata autem tantilla præstantiæ rectè in ea quæ eas continent, diuiduntur, non aliter ac si succus exiguus in mare infusus sit. Sed quoniam id sensum fugit, nō per se sensum mouet, ne si separetur quidem, (præstantiam enim semper vi sua in se continet id quod subtilius est) fit ut hoc tale quod sensui subiectum est, ne cum separatum quidem erit, reipsa cerni possit, cum interim sub sensum cadat. Cum enim eam vim habet

vt iam sensu percipi possit, re ipsa percipietur si coniunctum fuerit ei vnde distractum fuerat. Ac illud quidem docuimus, esse magnitudines affectionesq; quasdam, quæ sensus fugiant, & cur ita fiat, & quatenus sensu percipiantur & quatenus nō percipiantur. Cum autem in aliqua re insunt tam magnæ partes, vt etiam re ipsa sentiantur, nec solum in toto, sed etiam separatim qua ex parte finita sunt, necesse est numero concludi & colores, & sapes, & sonos. Quæret autem aliquis, an ea quæ sensus mouentia sunt, & motus ij qui ab iis quæ sensibus subiiciuntur, gignuntur, quocunque tandem loco sensus sint, cum munere suo funguntur, ad medium primum perueniant, id quod odor & sonus facere videtur. Nam & is qui propior est, prior etiam odoris sensum percipit, & sonus ad auditum post pulsus peruenit. Quæri ergo potest, itane res habeat in iis quæ sub aspectum cadunt, & in lumine, Quemadmodum etiam Empedocles ait prius lumen id quod sol effundit, ad medium, quam ad oculos & terram peruenire. Quod quidem non iniuria euenire videatur. Nam cum id quod motu cietur ex aliquo in aliud moueatur, fit, vt tempus sit aliquid, in quo illud ex alio in aliud incidat. Cūmq; tēpus omne diuidatur, erat cū radius nondum cerneretur, sed in medio aere ferretur. Quod si omnia audiunt pariter & audierunt, simul etiam sensum habent & habuerūt, neque est vlla eorum origo & generatio, sed eam naturam habent, vt neque fiant neque generentur, Id quod in sono etiam animaduerti licet, qui pulsa iam re, nondum aures pulsat & ferit, & in harum verborumque pronuntiatione, quasi quidam motus in medio oriatur. Neque enim id quod prolatum est, ex audire videmur, propterea quod aër cum rapitur, in aliam formam se vertat. An igitur

tur ita res habet in colore & lumine? Neq; enim ex eo quod quodam modo affecta sunt, hoc cernit, illud cernitur, quasi equalia sint. Nō enim alicubi vtrunque esse oporteret, quippe cum in iis quæ æqua & paria sunt nihil referat, sint ne propinqua inter se, an remota. Aut certè consentaneum est hoc ipsum in sonis & odoribus contingere. Habēt enim sicut aër & aqua coherentem naturam, sed tamen vtriusque eorum motus partibus constant. Itaque vt eandem partem & primus & secūdus exaudiat, & odorē percipiat, fieri etiam potest, vt neuter exaudiat ac sentiat. Quāquam hæc etiam nonnullis dubitationem afferūt. Negāt enim fieri posse quidam, vt alius alio idē audiat, cernat & sentiat. Non enim multos & remotos inter se audire ac olfacere posse. Vnum enim ipsum à se distractum alienūque esset, vel certè eam rem quæ prima sensum mouet, vt cotoneum & thus, & ignē, eandem vnāque numero, omnes sensu percipiunt, sed cum iam propria est, eam aliam numero speciei autē eiusdem sentiunt. Itaque multi simul & cernunt & olfaciunt, & audiunt. Sed hæc ipsa nec corpora sunt, verum affectiones quædam & motus, (neque enim hoc eueniret) nec vacant corpore. Nam luminis alia ratio est. Lumen enim quædam natura est, & substantia, non motus quidam. Nec verò eadē ratio commutationis est, & loci mutationis. Loci enim mutationes rectè non in medium primò perueniunt, & sonus motus quidā videtur esse rei alicuius quæ deferatur. Quæ autem commutatur, non iam ita habent, fieri enim potest, vt totum commutetur, non dimidia pars primò, vt aqua simul cōgelatur. Quāquam si qua res magna concalefacienda est, & cogēda, ea pars quæ propinqua erit, à propinqua affici-

solet, & à re quæ vim habet commutandi, primum mutatur, necesse est simul ac totam immutari. Atque etiam sapes eandem vim haberent hac in parte, si in humore versaremur quam odores, quos eminus antè etiam quàm tangamus, sentire solemus. Nec sine causa ij sensus nõ continuo afficiuntur, quibus sentiendi sedes interiecta est, præterquam à lumine, propter eam causam quam attuli. Quod eodem modo de aspectu iudicandum est, quandoquidem lumẽ causa est cur cernamus.

Cap. 7.

Existit etiam quædam talis quæstio de sensibus, vtrum duæ res simul eodem, eoque indiuiduo tempore sensu percipi, nec ne possint. Maiores quidem motus ac vehementiores, minorem obscurat & obruit. Itaque si quid oculis obiiciatur, id percipere & sentire non solemus, quoties acriter animum in aliquam rem intendimus vel pertimescimus, vel magnum sonum exaudimus: Idque positum sit. Illud etiam, nos vniuscuiusque rei cum simplex est, facilius sensu affici quàm cùm permixta & concreta est, veluti vinum merum, quàm dilutum, & mel, atq; color facilius sensus nostros afficiunt, itémq; ne te sola, quàm cùm est in modo qui diapason nuncupatur. propterea quòd aliud ab alio obruitur. Hoc autem ea faciunt, ex quibus vnum aliquid efficitur. Si igitur maior motus minorem obscurat, eundem necesse est, si coniuncti sint, minùs quàm si solus esset sensum mouere & afficere. Vis enĩ aliqua minori motui detrahatur, cum permixtus est cum altero, si modo simplicia omnia plus ad mouendos sensus valent. Quòd si forte pares sint atque diuersi, ne alterius quidem sensus erit, præsertim cum alter alterũ equè obruat & obscuret. Simplex autem non equè sentiri potest, ob eamque

causam vel nullum sensum faciet, vel alium, & diuersum vterque: quod quidem oriri videtur ex rebus quæ permiscetur, quacunque cum re tẽperentur. Quoniam igitur ex quibusdam aliquid nascitur, ex aliis non nascitur, cuiusmodi ea sunt, quæ diuerso sensui subiiciuntur, permiscuntur enim ea quorum extrema contraria sunt, ex cãdore autè & acuto sono aut sapore & odore, nihil temperari potest, nisi improprie & casu, non quemadmodum ex acuto & graui concentus, sit vt ne eorum quidem sensu vnà affici possimus. Motus enim si pares sint, alius alium obruit, quandoquidem nõ vnus ex iis componitur. Sin impares sint, vehementior sensum faciet. Iam facilius duas res animus vno sensu percipere potest, quorum vnus est sensus, vt acutum & grauem sonum. Magis enim simul vnus, quàm duorum sensuum, vt aspectus & auditus, motus existit. Vno autè sensu duæ res percipi nõ possunt, nisi inter se misceantur. Permixtio enim vnũ quiddam est, & vnus vnus est sensus, vnus porrò hic simul est, Ita fit, vt ea quæ permixta sunt simul sentiantur necessariò, quòd vno sensu qui munere suo fungitur, percipiantur. Vna enim in rem numero sensus vnus re ipsa intenditur, specie autem vnus in eam intendi potest. Quòd si vnus sensus est qui intenditur, vnum illa in quæ intendetur, erunt. Ita ea misceantur necesse est. Cùm ergo inter se permixta & confusa non erunt, duo sensus erunt, qui suo munere fungantur. Cùm autem vna vis erit vnũque punctum temporis, vnum etiam sit sensus munus & officium necesse est, præsertim cum vnus sensus vnus sit planè vsus & motus, vnãque vis ac facultas. Fieri ergo non potest, vt duæ res simul vno sensu cõprehendantur. Quòd si ea quæ eidẽ sensui subiiciun-

tur, non possunt, si duo sint, certè multò minus ea quæ duobus sensibus proposita sunt, vt alba & dulcia, simul sentiri possunt. Videtur enim animus id quod vnum numero est non alio nisi eodem tempore iudicare, cum id quod vnus speciei est, sensu cuius iudicium est, modòque iudicet. Quod ita intellectum volo vt dicam alba & nigra quæ certe specie differunt, dulciq; & amara, eundè ita diiudicare, vt nihil à se ipso, ab illo autem differat, aliter autem vtrunque contrariorum. Quam autem rationem inter se coniugata habent, vt exempli gratia, gustatus ad dulcia, eandem ad alba habet aspectus. vt autem hic atra, sic ille amara iudicat. Præterea si contrariorum motus contrarij sunt, & simul contraria eodem indiuiduòque tempore inesse nõ possunt, vnòque sensui contraria, vt dulce & amarum subiiciuntur, profectò fieri non potest, vt hæc ipsa simul sensu comprehendantur. Quod eodem modo in iis quæ contraria non sunt, animaduerti licet. Alij enim colores candorem, alij atrorem imitantur. Ita fit vt aliorum etiam eadem ratio esse videatur, veluti sapes partim ad dulcem, partim ad amarum accedunt. Nec verò ea quæ inter se temperata & confusa sunt, simul sentiri possunt, quoniam contrariorum rationes sunt veluti modus is qui diapason, & is qui diapente dicitur, nisi fortè vt vnum sensu comprehendantur, quoquidem modo extremorum eadem ratio & proportio est. Aliter autem non possunt. Sic enim erit simul illa quidem multorum cum paucis, vel imparis numeri cum pari proportio, hæc autem paucorum cum paucis vel paris cum impare. Si igitur magis inter se distant ea quæ coniugata illa quidem dicuntur, sed ad diuersa genera pertinet, quàm ea quæ in eodè genere sunt,

veluti dulcia & amara coniugata appello, genere autem differentia, profectò dulcia & nigra maiorem habet, quàm dulcia & alba, generis distinctionem: & præterea multò minus simul eadem, quàm illa quæ generis eiusdem sunt, sentiri poterunt. Ita si nõ hæc ipsa, ne illa quidem poterunt. Quod autem proferunt quidam eorum, qui in concentuum ratione versantur, sonos non simul quidem ad sensum peruenire, videri autem etsi sensum fugiant, cum tempus sensu percipi nõ potest, id quæri potest, rectène an secus asseratur. Dicat enim fortasse quispiam etiam nunc, ex eo videri simul cerniq; aliquid, & audiri, quòd interualla tēporis nos effugiant. Aut certè non ita est, nec vllum tempus fugere sensum potest, aut latere nos, sed omne sensu comprehendi potest. Si enim cum aliquis sui ipsius sensum habet, aut alterius continuo tempore, non potest tum se esse ignorare, estque aliquis in continuo tempore & tantus, quantus planè sensum effugere non possit, profectò ipse an sit omnino ignorabit, & an cernat nõ sentiet & sentiet. Præterea non erit nec tempus nec res vlla quam sentiat, nisi ita sit, vt vel in aliqua huius parte, vel aliquam eius partem cernat, si qua sit modo & temporis & rei magnitudo, quæ sub sensum propter paruitatem non cadat. Si enim rem totam cernat, totumque tempus ita continenter sentiat, quòd in eius aliqua parte, aut quòd eius partem quandam intueatur, si modo sit aliqua magnitudo, detrahatur ex eo in quo non sentiebat, certè in huius parte quadam, vel eius partem aliquam, veluti terram totam cernit, quòd eius partem videt, & annuo tempore ambulat, quòd hac eius parte. Atqui in BC nihil sensu comprehendit. Eò igitur quòd in aliqua huius parte AB sentit, totius

sensum habere dicitur. Eadem etiam in AC ratio valet. Semper enim & in aliqua tēporis parte & alicuius rei pars quadam sensu comprehenditur, tota autem comprehendere nō potest. Omnia igitur sub sensum cadūt, sed quāta ipsa sint, non apparet. Cum enim solis magnitudinem quis cernat, eamque quatuor cubitorum eminens, tamen quātus sit ei nō apparet, sed interdū distingui nō potest cuius causa antē cum de hoc disputarem, allata est. Ex quibus perspicuum est tēpus esse nullum quod sensum effugere possit. De ea autem quāstione quae paulō antē posita est, videndum est, utrū simul plura sensu comprehendere, necne possint. Simul autem dico, in vno & indiuiduo tempore. Ac primum illud quidem quārēdum est, fieri ne possit, ut hoc simul, sed alia animi parte sentiat, & ita indiuidua, ut omni quod continuum sit, an quod primum quidem ea quae vni sensui ut aspectui subiecta sunt. Si animus alia parte alium colorem sentiet, plures partes quae eiusdem sint etiam speciei habebit. Quae enim sensu comprehendit, in eodem genere habentur. Quod si quis hoc afferat, eorum sensum haberi, quod quasi duo sint aspectus, nihil prohibet ita etiam in animo sensum haberi, propterea quod fortasse ex his vnum aliquid efficiatur, vnumque sit eorum munus & officium. Ibi autem si vnū ex utroque fiat, illud erit id quod sentit. Sin distinctum erit vtrunque, non eodem modo habebit. Praeterea ydem sensus plures erunt, non secus ac si quis diuersas dissimilesque scientias commemoret. Neque enim munus sine vi ac facultate ei congruente extabit, nec sine hac ipsa sensus erit. Quod si horum vna eaque indiuidua parte sensum habet, profecto ceterorum etiam habebit. Facilius enim poterat plura huius

generis simul, quā diuersorum generum sensu comprehendere. Si verò alia parte dulcia, alia alba animus sentit, vel id quod ex his constat vnum est, vel non vnum. Atqui vnū sit necesse est. Vnum enim quiddam ea est pars animi, qua sentit. Cuius tandem vnus illud erit? nihil enim ex his vnū efficitur. Necesse est igitur vnā aliquam animi partem esse, qua omnia sentiat, quemadmodum antē diximus, ita tamen ut aliud genus alio sensu percipiat. An igitur qua ex parte aliquid est quod reipsa diuidi nequeat, vnum quiddā dulcia & alba sentit? Cum autem reipsa diuiditur, aliud atque diuersum est, an quemadmodum in rebus ipsis, sic etiam in animo vsuuenit? Idem enim vnumque numero dulce & album est, & alia pleraque. Affectiones enim proprietatesque rerum si minus inter se secreta separatæque sunt, at certè sua cuique & diuersa ratio ac definitio est. Eodemque modo in animo ponendum est, eandem & vnā numero partem esse omnium quae sentiat, naturam autem & rationem aliam atque aliam esse, ita tamen ut aliorum diuersi dissimilisque sit generis, aliorum speciei. Ita animus simul eadem & vna parte, ratione autem non vna sentiet. Illud autem perspicuum est, & magnitudinem esse, & diuidi posse id omne quod sensum moueat. Est enim interuallum vnde res cerni non potest, incertum & immensum, vnde autem cernitur, certum atque finitum. Quod de iis quae sub odoratum & auditum cadunt, quaeque sensum faciunt, cum ipsa non continguntur, iudicandum est eodem modo. Est igitur aliqua interualli extremitas, vnde res non cernitur, est etiam initium, à quo cernitur. Idque eam vim habeat necesse est, ut diuidi nequeat, cuius sensu vltra affici nemo possit,

citrà verò afficiatur necessariò. Quòd si quares mouens sensum diuidi non potest, ea si in extremo collocatur, vnde postremò quidem minimè sensum afficiat, primò autem afficiat, simul fiet vt sub aspectum cadat, & non cadat, quod fieri non potest. Ac partium quidem in quibus sensuum locus est, rerumque quæ sensibus subiiciuntur, quæ sit ratio & communis & in quoque sensu, diximus. Quòd autem ad alia attinet, primum de memoria, & quid sit meminisse, differendum est.

Aristotelis de Memoria

ET RECORDATIONE LI-

ber, Ioachimo Perionio Benedi-

ctino Cormariaceno

interprete.

Dicendum est nobis hoc loco quid memoria sit, quidque meminisse, quid recordari, & qua ex causa orientur, quæque in parte animi insint hi motus & affectiones. Neque enim iudem memoria & recordatione pollent, sed ferè tardi præstantiore memoria sunt, recordatione autè celeritate ingenij præditi, & doctiles homines. Ac primum quidem dicendum est, quæ memoria subiecta sint, quando quidem hoc sæpe in errorem impellit. Neque enim res futura memoria comprehendere possunt, sed opinione expectationeque constant. Erit etiam isto pacto scientia aliqua in rebus quæ sperantur & expectantur, quemadmodum nonnulli diuinatione esse contendunt. Nec verò præsentis est memoria, sed sensus: quippe cū hoc ipso nec futura nec præterita cognoscamus, sed modò præsentia. Memoria autem præteritorum est. Quod verò præsens est, cum instat & adest, vt exempli causa hoc quod album est cū cernit, nemo memoria tenere se solet dicere: neque is qui contemplatur atque intelligit, id quod intelligentia & mente cognoscitur, sed illud sensu percipere se dicit, hoc tantum scientia comprehendere. Cum verò remota omni actione, scientiam & sensum rei

Notanda

alicuius habet, tum demum memoria tenet trianguli angulos duobus rectis pares esse, illud quidem propterea quod didicit, vel contemplatus est, hoc verò, quod ita audiuit aut vidit, aut aliquid eiusdem generis. Semper enim cum memoriam ad opus conuertit, tum denique in ipso animo reputat, se hoc antea audiuisse, aut sensu percepisse, aut mēte cognosse. Non est igitur memoria sensus, nec opinio, sed alicuius eorum habitus, vel affectio, cum tempus praterierit. Præsentium autē in instanti tempore non est quemadmodum etiam antè dictum est, memoria, sed eorum quæ adsunt sensus est, futurorum spes & expectatio, præteritorum memoria. Itaque memoria omnis cū tēpore coniūcta est. Hinc ea sola animātia quæ sensum habēt tēporis, memoria prædita sunt, atq; ea ex parte, qua eius sensum habēt. Quod autē antea in libris de animo dictum est, de ea animi parte in qua visa imprimuntur, nec fieri posse, ut sine visis aliquid animo & ratione percipiatur, id verum est, quandoquidem idem vsuuenit cum aliquid intelligentia cernitur, quod in descriptionibus. Ut enim illic, cum illud non adhibeamus, magnitudinem trianguli certam esse, tamen id quod certa magnitudinis est describimus: sic is qui rem animo cernit, etsi magnitudinem non intelligit, tamen sibi ob oculos ponit magnitudinem. Sed rem intelligit, non quia magna sit. Quod si de natura rerum magnitudine præditarum agatur, & incertæ magnitudinis esse quis ponat, id quod certa est, tū rē qua ex parte magna est, solum intelligit. Ac quæ sit causa, cur animo percipi non possint, nulla subiecta magnitudine, circumscriptoque tempore, ea quæ nulla sunt, non est huius disputationis exponere. Quoniam autem magnitudo & motus eo

ipso quo etiam tempus necessario cognoscantur, & visum communis sensus affectio est: illud quidem perspicuum est, eo quod primò sensum ciet, horum oriri gignique motionem. Quoniam rerum quæ intelligentia cernuntur, memoria constare sine visione nullo modo potest, sit ut ipsa memoria in ea parte animi quæ rationis mētisq; est, improprie & per aliud, per se autem in ea quæ primò sensu percipit, versetur. Itaque nonnullis etiam animantibus tributa est, nō solū hominibus, atque iis quæ opinionis participes sint aut prouidētia. Quod si earū partium, quæ sunt mētis atque rationis esset, profecto in plerisque aliis animantibus minimè reperiretur, ac fortasse in nullo mortalium, quandoquidē ne nūc quidē in omnibus inest, propterea quod nō omnes mortales animantes tēporis sensum habēt. Semper enim cū memoriam ad actionē rēq; cōferūt, ut exēpli causa, se hoc vidisse aut audiuisse, aut didicisse, prioris quemadmodum antè dixi, sensum habent. Prius autē & posterius in tēpore cernitur. Ac illud quidē perspicuum est si queratur, cuius tandē animi partium memoria sit, eam esse eiusdem cuius sit & visio. Memoriamque percipiuntur per se ea omnia, quæ eam partē animi mouēt, in qua visa imprimuntur, per aliud autem ea quæ sine visis constare non possunt. Querat autem fortasse quispiam, quī rādē fieri possit, ut motu animi præsentē, & re absente in mentē veniat id quod nō adest. Perspicuum est enim intelligēdum esse, eam affectionem quæ per sensum & in animo & in ea parte corporis in qua ipse inest gignatur, & cuius habitum memoriam esse dicamus, picturæ cuiusdam speciem gerere. Motio enim ea quæ oritur consignat quasi notam quandam sensorum, quemadmodū ij qui aliquid obsignāt, annulis faciunt.

Quocirca ij qui in magno motu vel propter animi perturbationes, vel propter aetatem versantur, non valent memoria. In his enim perinde fit, vt si in aquam profluentem motus annulusque imprimantur. In aliis propter frigoris incommoda, sicuti antiqua aedificia, & propter duritiem eius partis quae motu accipit, vestigium & quasi simulacrum non imprimuntur. Itaque ij qui admodu pueri & senes sunt, obliuiosi sunt & immemores. Motu enim agitantur, illi propter incrementu, hi propter decessione. Itemq; ij qui nimis acuto & qui tar do ingenio sunt, non valent memoria, propterea quod illi humidiores sunt quam deceat, hi duriores. In nonnullorum igitur animis non manet rei species, in alioru no insidet nec imprimuntur. Sed hoc loco, quari potest, si in memoria haec omnia cernantur, vtrum hanc ipsam affectionem memoria teneamus, anne illud a quo nata sit. Si enim hoc ita est, nihil eorum quae absunt memoriae mandabimus. Sin illud, qui tandem eius rei cuius sensum habeamus, in mentem nobis veniat, cuius id quod abest sensu non percipiamus? Si est quasi forma & pictura in nobis, & huius ipsius sensus est: cur erit alterius memoria, non huius ipsius? Qui enim in opere versatur, hanc affectionem memoria repetit & contemplantur, eoque sensum rerum elicit. Quonam igitur pacto rem absentem memoria complectitur? Hoc enim pacto & cernere licebit id quod no adest, & audire. An vero vt res ferat, hoc hoc etiam accidit? vt enim depictu in tabula animal, & animal est & simulacrum, & vnum est vtrunque, sed non est eadem vtriusque ratio & natura, licetque illud ipsum & vt animal & simulacrum considerare, sic & speciem illam quae in nobis est existimare debemus, & per se aliquam esse

notitam, & alterius rei speciem. Quatenus igitur per se consideratur, notio est vel visio, quatenus autem alterius est, illius simulacrum & recordatio. Itaque cum eius motio in affectione occupatur, si quatenus per se est, eatenus animus eo sensum rerum habet, quasi intelligentiam quandam, aut visum videtur explicare: sin quatenus ad aliud refertur, tanquam in pictura, simulacrum intuetur, nec Coriscum, vt Coriscus est, videt. Tum vero alia est huius cognitionis ratio, alia cum vt animal depictum considerat, in animoque hoc quasi intelligentia tatummodo, illud autem vt illic simulacrum, memoria dicitur. Ob eamque causam interdum nescimus, cum in animo existunt huiusmodi motiones, a sensibus primu hausta, sintne ortae a sensibus, interdumque vtrum memoria sit necne dubitamus. Fit etiam interdum vt animo aliquid cernamus, aut illius nobis veniat in mentem, propterea quod id antea audierimus, aut viderimus, idque tum demum vsuuenit cum quis rem per se ac sola spectans, ad aliam transfert & accommodat. Contraque fit nonnunquam quemadmodum Antipheronti Oritae contigit, aliisque, quorum mens e sua sede dimota est. Quae enim eoru animis per visum obiecta sunt, ita commemorarunt, quasi gererentur ipsa, aut illis in mentem veniret. quod tum contingit, cum quis id quod non est rei simulacrum, vt speciem rei & simulacrum intuetur. Cogitatio autem & meditatio memoriam conseruat recordando, quod aliud est nihil, nisi crebro intueri rem aliquam non per se, sed quatenus alterius simulacrum est. Ac memoria quidem quid sit, quid meminisse, dictum est, id est, visionis quatenus simulacrum est eius rei cuius est visio, habitum. Diximus etiam qua in parte animi sita sit, id est in ea,

qua primò sensum mouet, quâque tēporis sensum habemus. Reliquum est, vt de recordatione dicamus. Principio ea omnia quæ in libris iis quibus de argumentis diximus, vera sunt, ponenda sunt vt vera. Neque enim recordatio memoriae repetitio, aut susceptio est, propterea quòd cum primū aut didicit quis, aut animo affectionem suscepit, nec memoriam vllā repetit, nulla enim antecepsit, nec ab initio percipit. Cū verò habitus susceptus est, aut motus animi, tū denique memoria est. Ex quo efficitur, eam cū motu animi qui oritur minime oriri atque gigni. Præterea cū primū suscepta natâque est, in vltimo puncto tēporis, motus animi in eo qui pulsus est, nascitur, iamque inest sciētia, si modò habitus aut motus animi scientiæ nomine appellandus est. Nihil autem prohibet, nos nonnullorum etiam aliena vi memoriam percipere, quæ sciamus, cum interim memoria per sese non inest, antè quàm longinquitate temporis confirmata sit. Meminit enim vnusquisq; hoc tēpore, quod antea intellexit, & mēte percepit: nō quod modò animo percepit, nunc meminit. Hoc etiam perspicuum est, fieri posse vt is meminert, qui non hoc tempore recordetur, cū initio sensu motiue animi esset affectus. At cū animo quis repetit eam, quæ prius præditus fuerit, scientiā vel sensum, aut id cuius habitum memoriā diximus, tum denique hoc ipsum aliquid eorum quæ dicta sunt, recordatio est. Meminisse autē ipsius interdum memoria consequens est, neque verò hac omnino ac planè, etiā si antegressa sint & rursus orientur, interdumque ita est, interdum non est. Fieri enim potest, vt idē eandē rem & discat & inueniat. Aliud igitur esse debet, hūc discere: aliud cū iā maiora insunt rei principia & quasi iacta fundamēta q̄ cū didicit, recordari.

Recordatio autē tū deniq; accidit & efficitur, cū motus vnus animi eam vim habet, vt alterum consequatur: si necessario, hoc perspicuum est, cum ille pulsus est, fore vt hic pellatur, si non necessario, sed consuetudine, fore vt plerunque pellatur. fit autem interdum vt nonnulli semel facilius, quàm alij sæpe pulsati assuescant. Itaque cum nonnullas res semel aspeximus, firmior & constantior in nobis earum memoria manet, quàm aliarum, quas crebro aspectu consyderauimus. Ergo cū recordamur, eatenus pellimur, quoad ab aliquo animi motu pellamur, quem ille sequi solet. Itaque id quod deinceps sequitur, ex re quæ præsto est, aut ex aliqua alia, aut ex simili aut contraria, aut etiam finitima inuestigamus & persequimur, ex eoque recordatio existit. cū enim quarūdam rerum ex his, motus iidem sint, aliarum eodē tempore orientur, nonnullarum partem habeant, fit vt quod restat perexiguum sit, id cuius pulsus illum sequitur. Atque hoc quidem modo homines querendo recordari solent. Alio autem modo etiam solent, cū hunc animi motum ille consequitur. Sed ferè antegressis multis motibus quos diximus, existere solet recordatio. Nihil autem attinet consyderare quoniam modo rerum remotarum memoriam comprehendamus, sed satis est, si finitimarum. perspicuum est enim, eandem rationem esse, quæ omnes ea commemorent quæ ordine quodā cōsequuntur, cū nec inuestigatio vlla, nec recordatio in eis antegressa sit. Cōsuetudine enim motus animi alij alios vt hic illum sequuntur. Cū ergo recordari vult vnusquisque, hoc faciet, quæretque quemadmodum principium motus animi reperire possit, quem ille cōsequatur. Itaque celerrimè atque præclarissimè ducuntur à principio recordationes. Quam

enim res inter se habent ordinis rationem, eandem etiam motus animi habent. Quæ adæmque facile memoria comprehendunt, ea quæ ordine quodam constant, cuiusmodi sunt disciplinae atque artes: alia perdifficiliter. Hoc etiam recordari ab iterum discendo differt, quod cum meminit homo, quodam modo potest per se moueri ad ea quæ principium sequuntur, cum non potest per se, sed aliena vi & ope eget, non iam meminit. Plerumque iam non potest ille quidem recordari, sed tamen querere potest, & inuenit, quod iis vsuuenit potissimum qui multa mouent & agunt, dum ad eum motum perueniunt, quæ res ipsa consequatur. Meminisse enim est inesse vim quæ moueat ad agendum, idque ita, ut ab eo qui agat proficiatur, usque animi impulsionibus, quibus, antè ut dixi, ad agendum moueri potest. Sed exordium capiendum est, Itaque ex locorum notis recordari interdum videtur, cuius causa est, quod cito ex alio aliud ei incidit, ut ex lacte in candore progreditur, ex candore in aëra, & ab hoc in humore ex quo ei autum in mentem venit, cum hoc tempus exquireret. Videtur autem id quod generale vniuersumque est, principium rationisque omnium. Si enim antea non meminerat, ei cum ad illud perueniret, memoria rei se offeret, aut certe nulla alia iam re admonebitur, ut si quis ea animo percurrat, quæ ordine quodam his literis ABCDEFGH significatur: nec cum ad E perueniret, ei in mentem veniat, certe ei veniet in mentem cum ad H perueniret. Hinc enim ad utrunque, & ad D & ad E moueri atque impelli potest. Quod si neutrum horum quærebat, cum ad C perueniret in mentem ei veniet, si modo G vel F quærebat. Sin minus cum ad A perueniret, eodemque modo semper. Cur autem ex eodem animi motu interdum id quod queritur, veniat in mentem, interdum non veniat, causa est, quod fieri potest, ut ab

eodem principio ad plura, veluti à C ad F aut D moueamur. Proinde si vetustas aut diuturnitas temporis non impellat, consuetudo impellet. Est enim quasi natura iam consuetudo. Itaque facile eorum recordamur, quæ sepe cogitamus. Vt enim natura hæc res illam consequitur, sic rerum actiones. Atqui id quod plerumque fit, naturam imitatur. Quoniam autem quod in iis contingit quæ natura constat, & contra naturam, & forte fortuna, id multo etiam magis in iis reperitur, in quibus valet consuetudo, quibus natura quidem non eodem modo conuenit, fit ut interdum & illuc, & alio delabamur, quod tum vsuuenit maxime, cum illinc huc quodammodo rapimur. Ob eamque causam, cum nomen ex memoria depromendum est, simile quidem depromimus, sed tamen non in illud incidentes, solacismum committimus. Ac recordatio quidem ita fieri solet. Quod autem hoc loco plurimum potest, tempus cognoscendum est, vel mensura certa adhibita, vel incerta. Sit igitur aliquid quo diuturnius à breuiore internoscamus, atque id consentaneum est, quemadmodum aliquid est quo magnitudines distinguimus. Intelligit autem illud res magnas, & quæ procul absunt, non aciem animi foras intendendo, ut oculorum aciem nonnulli confirmant. (Etenim si res nullæ sint, eodem modo intelligit) sed cuiusdem rationis impulsu, quandoquidem in eo sunt similes rebus ipsis figurae atque motiones. Quid igitur intererit, cum res magnas intelliget? an quod illas quæ minores sunt intelligat? Sunt enim minora omnia quæ in ipsis nobis sita sunt, quemadmodum proportionem ea etiam quæ extra. Licet autem fortasse quemadmodum in formis rerum proportionem, sed ipso tempore adhibito, notare, sic & in interuallis, velut si exempli causa motum AB motus BE, im-

pellat, & AD motum faciat. Eandem enim rationem motus AC & CD habent. Quamobrem ergo in CD motu potius quam in FG impeller? An quam rationem AC motus ad motum AB habet, eandem motus H habet ad M motum? His igitur animi motionibus simul etiam agitur. Quod si FG nosse volet, BE eodem modo intelligit, cum interea pro HE, KL intelligat. Hi enim animi motus eandem habent inter se rationem, quam F A, ad B A habet. Cum ergo simul & rei & temporis motus existit, tum animus memoriam ad opus conuertit. Si vero non faciat, & se facere putet, tum se meminisse existimat. Nihil enim prohibet, aliquem falli, etque videri, cum non ei in mentem venit. At vero ut is qui memoria agit, non putet, sed se meminisse ignoret, hoc fieri nullo modo potest. Hoc enim meminisse esse diximus. Cum vero rei motio sine vlla temporis, aut contra hanc sine illa existit, tum nemo meminisse dicitur. Temporis autem duplex est notitia. Alias enim mensura adhibita, non meminimus, ut hoc tertio die factum esse quomodocunque factum sit: alias etiam mensura adhibita, meminimus. Quod si mensuram non adhibeamus soliti sumus dicere, nos quidem meminisse, sed quando id factum fuerit, nescire, atque id tum denique dicimus, cum hoc non habemus cognitum, quando & quampridem id factum sit. Ac illud quidem docuimus, non eosdem memoria valere, & recordatione. Differt autem meminisse a recordando non solum tempore, sed hoc etiam, quod memoria multa animalia attingit, recordatio vero in alio nullo eorum quidem qua nota sint, nisi in homine reperitur. In causa est, quod recordatio quasi quaedam ratiocinatio est. Se enim antea audiuisse, aut vidisse, aut aliquid tale percepisse, is qui recordatur, secum

ipse reputat, estque hoc quasi quaedam quaestio: quod quidem iis solis a natura tributum est, quibus etiam ea vis animi data est, qua consilium capimus. Etenim deliberare & consilium capere, quaedam est ratiocinatio. Motum autem esse quendam qui ad corpus pertineat, recordationem, & quaestionem in tali viso, hinc sciri potest, quod nonnulli offenduntur, cum recordari non possunt, itaque grauiter, qui mentem sustinent, nec iam diligentiam studiumque in eo ponunt, ut eis subeat recordatio, nec minus, atque adeo maxime melancholici. Hos enim visa mouent agitantque maxime. Causa autem cur in eis non est situm, ut recordentur, est, quod quemadmodum ij qui iaculantur, iam non possunt iactum telum reprimere, sic is qui recordari vult, & aliquid inuestigat, aliquid quod ad corpus pertinet, impellit, in quo sita est haec animi permotio. Omnium autem maxime perturbantur ij, quibus in eam partem animi, qua sensum continet, humorem casus infuderit. Neque enim commoueri desistit, quoad id quod quaeritur, se offerat, motusque animi recta via procedat. Itaque & horrores, & irarum ardores existunt, cum impulsu agitantur, nec his contra ad se rapientibus, consistunt, sed eodem reuoluuntur: eaque animi perturbatio accedere videtur ad nomina, cantus & orationes, cum ex eorum ore aliquid cum impetu excidit. Cum enim destiterint, etiam inuiti rursus canere, & verba facere incipiunt. Sed ij qui superiores capitis partes maiores habent, atque pomiliones, obliuiosiores sunt contrariis, propterea quod magno pondere depressa sit illa eorum pars in qua sensus sedes est, nec possint ab initio motus animi in eis consistere, sed dissipentur, nec facile in recordando recto ordine progredi. Qui autem ad-

modum pueri sunt & senes, eos obliuiosos motus efficit, quòd hi in magna decessione sint, illi in accessione. Pueri etiam & pomiliones obliuiosi sunt vsque ad progressum etatis. Ac memoria quidem quæ natura sit, quæque animi parte animalia meminerunt, & recordatio quid sit, quòque modo existat, & quam ob causam, diximus.

Aristotelis de Somno

ET VIGILIA LIBER

Ioachimo Perionio Benedicti-
no Cormæriaceno
interprete.

DE somno autem & vigilia quid sint dicamus, & utrum animi propria sint, an corporis, an communia: & si cõmunia sint vtriusque, cuius sint partibus animi aut corporis, quamque ob causam animalibus cõueniant: & utrum omnia vtrunque eorum attingat, an partim vnum, partim alterum solũ, an aliqua ex parte neutrum, alia vtrunque: præterea quid sit somnium, quaq; de causa dormientes aliàs somnium vident, aliàs non vident, & solui ne sunt semper dormientes somnia videre, etsi non meminerunt: quod si ita est, qua de causa fiat, & utrum fieri possit nec ne, vt futura provideantur, & si id fieri potest, quo tadem modo, & eãne futura sint, quæ ab hominibus modo gerantur, an ea quorũ Deus causam habeat, & utrum hoc

natura eueniat, an temere & casu. Ac primum quidem illud profecto perspicuum est, & vigilandi laborem animalis esse & somnum. Contraria enim sunt, videturque somnus vigilia quaedam esse priuatio. Nam & in aliis semper & in rebus natura constantibus in eadem re quæ sit capax extrema solent existere, eiusdemque esse affectio, vt valetudo & morbus, pulchritudo, & deformitas, robur, & imbecillitas, aspectus, & cæcitas, auditus & surditas, leuitas, & grauitas. Quod ex his etiam perspicui licet. Quo enim vigilantem cognoscimus, eodem etiam dormientem. Nam & eum qui sentiat, vigilare, & omnem qui vigilet, aut alicuius eorum quæ extra sunt, aut alicuius earum motionum quæ in ipso sunt, sensum habere existimamus. Si ergo vigilare in alio nullo nisi in sentiendo est, perspicuum est, ea quæ dormiãt, eo ipso vigilare & dormire, quo sentiant. Quoniãque nec animi proprium est sentire, nec corporis (cuius enim facultas est, eius etiam functio, qui autem sensus dicitur vt functio & actio, quidam motus est animi ad corpus perueniens) perspicuum est, neque animi propriam esse hanc affectionẽ, neque inanimatum corpus sentire posse. Cum autem antè in aliis libris de iis quæ vt partes animi dicuntur, disputatum sit, eãque parte quæ ad alendum pertinet, relicta, alia nulla huius sit expertis, nõ est id quidem dubium, quin ea omnia in quibus accessio & decessio solum, non etiam alia viuendi causa data partes, reperiuntur, somni & vigilia sint expertia: quo in genere ea sunt quæ terra eduntur. Neque enim habent eam partem quæ est fons sentiendi, siue seiungi potest, siue non seiungi. Nã ratione etiam hæc eam vim habet vt separari possit. Itẽque illud perspicuum est, nihil esse, quod semper vigi-

let, aut semper dormiat, iisdemque animantibus has duas affectiones convenire. Neque enim si animal sit quod sensum habeat, id et vigilare et dormire non potest, quandoquidem hae duae affectiones sitae sunt in sensu eius partis, quae fons, origo et principium est sentiendi. Nec verò fieri potest, ut alterutrum semper in eodem reperiat, veluti, ut semper aliquod animantium genus dormiat, aut aliquod semper vigilet. Praeterea omne opus et munus quod secundum naturam est, cum tempus in quo effici potest, egreditur, tum ipsa necessario praestare non potest: ut oculi qui aspiciunt, huius muneris praestandi finem faciunt. Eadem est et manus ratio, et ceterorum omnium quorum aliquod munus et officium est. Si igitur est alicuius officium sentire, atque id fines temporis transeat in quo sensuum officio fungi continenter potest, iam id ipsum praestare non poterit. Quod si vigilare eo definitum est, quod sensus solutus ac liber sit, et contrariorum unum adesse necesse sit, non alterum, vigilareque et dormire contraria sint, quorum alterutrum in omnibus reperiri oporteat, necessarius est somnus. Si igitur somnus talis affectio est, idque est quaedam imbecillitas propter vigilandi exuperantiam, et vigilandi exuperantia interdum morbum affert et parit, interdum non parit, ex quo efficiatur, et imbecillitatem et diremptionem in eodem genere esse, necesse est omne id quod vigilet, eam vim habere, ut dormire possit, quippe cum fieri non possit ut quicquam laborem ferat sempiternum. Eodemque modo nihil perpetuo somno opprimi potest. Nam cum somnus motus sit quidam eius partis animi in qua sedes sensus est, et quasi nodus quidam ac vinculum, motusque vacuitas, fit ut omne quod dormit eam vim habeat, ut sentire possit. Atqui

ariorum unum
se necesse est

neq[ue] ut q[ui]s sep[er]
ret

id quod eam vim habet ut sentire possit sentiendi munere fungi potest: et sensuum munus exequi omnino, ac proprie is non potest una eademque opera qui dormit. Ex quo necessario efficitur, omnem somnum eam vim habere, ut depelli fugarique possit. Ac in cetera quidem ferè omnia perspicue somnus convenit, in aquatilia, in volucres, et in gradientia animalia. Etenim omnia piscium genera, tum ea quae molli cute tecta sunt, dormire visa sunt, tum omnia quae oculos tum ea quae duros oculos habent. Perspicuum est etiam ea animalia dormire, quae incisuris quibusdam constant, quamquam haec ipsa brevi somno contenta sunt. Itaque saepe incertum est, dormiant necne. Ea verò quae duro corio tecta sunt, sensu quidem nondum perspectum est, an dormirent, quod si cui probabilis haec sit oratio, ei fides habebitur. Atque ex his quidem perspicuum est, in animalia omnia somnum cadere. Animal enim ex eo quod sensu sit praeditum, definitum est, sensus autem quodam modo in fungendo munere imbecillitatem et quasi vinculum quoddam somnum esse dicimus, vigiliam verò in dissolutione et relaxatione posuimus. Eorum autem quae terra ex se fundit et gignit, nihil utriusque motus est particeps. Nam sine sensu nec somnus, nec vigilandi labor ulli rei convenit: quibus autem sensus convenit, dolor etiam et voluptas, in quibus autem haec reperiuntur, in iis etiam cupiditas, quorum nihil in iis reperitur, quae oriuntur ex terra. Idque ex eo perspicui licet, quod pars ea animi, quae alendi vim habet, melius officium suum in somno quam in vigilia exequitur. Aluntur enim et augentur tum melius animalia, quod nihil ad haec munera obeunda sensum requirant. Sed quae sit dormiendi vigilandique in animalibus causa

Cap. 2.

Animalis
initio quo
su praedita

& quo in sensu, vel quibus in sensibus, si in pluribus hæc fun-
 ctiones eueniant, exponendum est. Quoniam autem in non-
 nullis animalibus omnes sensus reperiuntur, in aliquibus nõ
 reperiuntur, vt auditus, & aspectus, tactũ autẽ & gustatũ
 omnia habent, nisi si quod est inchoatum & imperfectum, de
 quibus in libris de animo dictum est, & fieri non potest, vt
 animal cuiuslibet sensus munere in somno fungatur: nõ est id
 quidem dubium quin necesse sit in somno qui vocatur eundẽ
 motum omnibus conuenire. Si enim alio vteretur, alio non
 vteretur, hoc etiam in somno fungeretur, quod fieri non po-
 test. Quoniamque omni sensui tum proprium aliquid, tum
 commune attributum est, proprium veluti aspectui cernere,
 auditui audire, eodẽmque modo ceteris, estque vis quadam
 communis quæ ad omnes pertinet, quæ eadẽ & videt & au-
 dit (non enim quidem certè aspectu videt se cernere) nec iu-
 dicat aut internoscere potest diuersa esse dulcia ab ama-
 ris, nõ gustatu quidem, nec aspectu, nec vtroque, sed quadam
 parte communi omnium quæ sub sensum cadũt, est enim &
 sensus vnus, & quod propriè sensui obiicitur vnũ, ratio au-
 tem sensus in quoque genere diuersa, vt soni & coloris, id
 quod simul in tangendi sensu maximè perspicitur, qui cum
 ab aliis sensibus separatur, ceteri ab illo diuelli seiungique nõ
 possunt, de quibus in libris de animo dictum est) perspicuum
 est in hac parte animi vigiliam & somnum cõsistere. Itaque
 omnibus animantibus conuenit, quoniam etiam tactus solus
 in omnibus reperitur. Etenim si ex eo somnus vsuuenit, quod
 omnibus sensibus aliquid accidat, absurdum est eos sensus,
 qui nec necessariò fungũtur suis muneribus nec quodã modo
 fungi possũt, simul eadẽmq; opera & nihil agere necesse esse,

sensus cõmunis

& omni motu vacare. Contrà enim magis consentaneum
 esset eis euenire, vt ne simul quiescerent. Quod autem hoc
 tempore dicimus, id in his etiam rectè intelligitur. Cum enim
 ei quod principatum in ceteras sensuum sedes obtinet, & ad
 quod cetera pertinet, aliquid accidit, ceteris etiam omnibus
 idem conueniat necesse est. Si quod autem illorum nõ possit,
 id non necesse est ab hoc minimè effici posse. hoc autem in
 plerisque rebus perspicui licet, somnum nec in sensuum cessa-
 tione, neque in sentiendi imbecillitate cõsistere. In animi enim
 defectioibus tale aliquid accidit, præsertim cũ animi defe-
 ctio quadã sit sensuũ imbecillitas, & talia quadã animi mē-
 tisq; delyria eueniant, & ij quibus in ceruice vena astrigũ-
 tur, sensu carere soleant: sed tũ denique somnus habẽdus est,
 cũ animal sensuũ munere fungi nõ potest, idque nõ quauis
 sentiendi sede atque parte, nec quauis de causa, sed quemad-
 modum modò dictum est, ea sentiendi parte, in qua inest sen-
 tiendi principatus. Cum enim ea pars sic affecta est, vt sen-
 tire non possit, necesse est etiam ceteras sensuum sedes omnes
 officium ac munus sentiendi exequi non posse. Cum autem
 illorum aliqua non potest, non necesse est hanc non posse exe-
 qui. Cur autem somnus eueniat, quæque sit hæc affectio, di-
 cendum est. Multa quidem sunt genera causarum. Nam
 & finẽ, & id vnde motus principium existit, & materiam,
 & formam causam dicimus. Principio quoniam naturam
 dicimus agẽdi causa datã esse, idque in bonis ducitur, quie-
 tem autem omnibus rebus quæ suapte natura mouentur, iis
 verò quæ perpetuo continuoque pulsu agitari non possunt cũ
 voluptate, necessariã esse & vtilem, somnòque hanc nominis
 translationem à veritate coacti omnes accommodant, quodã

fit requies, fit, ut salutis animantium causa data sit. Atqui vigilia finis est, quando quidem sentire ac sapere omnia quibus alterum inest, tanquam finem proposita habent. Nihil enim his præstantius est, nihil melius, & finis quiddam optimum est. Præterea necesse est somnum unicuique animali convenire. Dico autem necesse esse ex adiunctione, si animal sit, quod suam naturam habeat, ei quaedam necessario inesse oportere, quæ si sint, alia adesse oporteat. Dicendum est etiam deinceps, quo ex motu vel actione corporum vigilia & somnus in animantibus consequatur. Et quoniam in cæteris animantibus, ut in iis quæ sanguine caret, aut easdem, aut similes causas esse existimandum est, in iis autem quæ sanguinẽ habent, easdem, quæ in hominibus perspicuntur, ex his omnia cognoscenda sunt. Atque illud quidem prius in aliis libris expositum est, sentiendi principium ab eadem parte, à qua etiã movendi, animalibus vsuvenire. Id autem est trium certorum locorum medius inter caput & inferiorem alvum locatus, atque iis quidem quæ sanguinẽ habent, pars est quæ cordi propinqua est. Omnibus enim animantibus quæ sanguinem habent, cor datum est, ex quo fons & principium sensus ac motus præcipui ducitur. Ac illud quidem perspicuum est, & movendi & respirandi, & omnino refrigerandi fontẽ ac principium in hac parte consistere. Calorisque qui huic parti tributus est, natura fecit, ut animantia partim respirarent, partim salutis causa humore refrigerarentur. De quo post suo loco dicetur. In iis autem quæ sanguinis expertia sunt, & in iis quæ incisuris quibusdam constant, quæque spiritum non ducunt, principium est in parte quæ cordis locum obrinet. Spiritus enim cognatus dilatari & contrahi perspicitur: id quod

animadverti licet in iis bestiis, quæ pennas perpetuas continuatãsq; habent, cuiusmodi sunt vespa & apes, atque in muscis, aliisque generis eiusdem. Quoniam autem moveri aliquid aut fieri sine vi nullo modo potest, vim autem gignit spiritus retentio, iis quidem quæ spiritum ducunt, vis quaedam extrinsecus evenit, iis verò quæ nõ respirant, cognata & insita. Itaque ea quæ pennarum adminiculo utuntur, sonum quendam videntur edere, cum aeris ictu, pulsũque movetur, qui in septum transversum eorum animantium quibus penna perpetua data sunt, incurrit. Omnia autem motu ciuntur, tum cũ sensus aliquis vel nature accommodatus vel alienus in prima sentiendi parte nascitur. Quod si somnus & vigilia huius sunt partis affectiones, profectò perspicuum est, quo in loco quæque in parte primũ somnus ac vigilia existant. Nonnulli autem tum cum dormiunt, movetur, faciuntque multa, quæ vigilantes, sed tamen non sine visione sensuque quodã. Somnium enim sensus est quodam modo, de quo postea dicendum erit. Cur autem somniorum homines cum expergefatti sunt, recordentur, ea verò quæ vigilantes fecerunt, non recordentur, in problematibus diximus.

Nũc sequitur, ut explicemus, quibus rebus, & unde principium vigilandi dormiendique existat. Perspicuum est quidem, necesse esse animantibus omnibus, cum sensum habent, primo cibum capere, atque augeri, cibumque extremum esse omnibus iis quidem quæ sanguinem habent, sanguinis naturam, iis autem quæ sanguine carent, aliquid quod illius locum teneat quadam similitudine, quorum sit cor fons atque principium. Quod autem dixi, perspicui licet ex anatomis. Igitur cum cibus extrinsecus in loca ad capiendum idonea intro-

Cap. 3.

Anatom

mittitur, quaedam in venas exhalatio ingeritur, ibique mutata in sanguinem vertitur, & ad eam partem distribuitur, in qua sanguinis fontem principiumque esse diximus. De quibus etsi in libris de cibo dictum est, tamen de iisdem aliter pendendum principium est, ut motus initia cognita habeamus, quidque parti nunc in qua principium sensus inest, accidat, ut vigilia & somnus orientur. Neque enim somnus quavis est, iam ut dixi, imbecillitas eius partis in qua sedem sentiendi ponimus, quippe cum & amentia & suffocatio quaedam, & animi defectus talem efficiat imbecillitatem. Iam vero nonnullis etiam quos animus defecerat, visa quaedam vehementia acciderunt. Atque hoc quidem nonnullam dubitationem habet. Si enim fieri potest, ut is quem animus deficiat, dormiat, fieri etiam poterit, ut visio etiam sit somnium. Multa autem dicuntur in quibus vehemens animi defectio evenit, atque in, qui in ea sunt opinione, ut intereant, de quibus omnibus eodem modo iudicandum est. At enim quemadmodum diximus, non est somnus in omni imbecillitate eius partis, in qua sedem sentiendi statuimus, sed ex habitu eo qui ex cibo existit, hac ipsa affectio gignitur. Necesse est enim id omne quod exhalatur, aliquantisper impelli, deinde more Euripi ultro citroque commutare atque reverti. Calor autem cuiusque animantium in sublime ferri suapte natura solet, quod posteaquam pervenerit, uniuersus atque accumulatus revertitur ac refertur. Itaque cibi somnum gignunt maxime. Magna enim humoris relique corporeae copia conferta & coaceruata in superas partes fertur, ubi cum haeret premit suo pondere, facitque ut nos somni cupiditate ducamur: cum vero deorsum propedit, relataque calor commouet, tum somnus nascitur, animaliaque

dormiunt. Idque intelligi licet ex iis quae ad conciliandum somnum valent. Omnia enim capitis grauedinem gignunt & poculenta & esculenta, ut papauer, mandragora, vinum, & loliu, atque hoc ipsum vsuuenire videtur, cum toto pene corpore deorsum feruntur, eosque somni cupido capit, ita, ut nec caput erigere possit, nec palpebras attollere. Ac talis est somnus maxime, qui cibum & pastum sequitur, propterea quod in pastu magna est halituum respirationumque copia. Atque etiam ex quibusdam defatigationibus somnus oritur. Vallet enim labor, & defatigatio ad colliquefaciendum. Colliquatio autem est quasi cibus crudus in stomacho, nisi sit frigida. Nonnulli etiam morbi hoc ipsum efficiunt, omnes in qui ex humoris calorisque redundantia nascuntur, quo in genere sunt febres atque lethargi. Praeterea ineunte aetate id contingit. Infantes enim ac pueri alto sopore opprimuntur, propterea quod cibus omnis sursum feratur. Quod ex eo sciri potest, quia superiora inferioribus magnitudine prima aetate praestant, propterea quod eorum incrementum corporis soleat contendere. Ob eamque causam morbi epileptici & comitiales incidunt. Est enim somnus epilepsiae similis. Itaque huius morbi principium dormientibus vsuuenit, dormientesque opprimuntur hoc morbo, vigilantes non opprimuntur. Cum enim ad superiores partes multitudo halituum respirationumque fertur, iterum inferiora loca capessens, venas suo pondere opprimit, comprimitque eam viam, qua spiritus ducitur. Quocirca vini vsus pueris ac nutricibus ut noxius interdicendus est. Nihil enim refert, ipsi ne bibant, ane nutrices, nisi dilutum aqua, modoque adhibito praebatur. Vinum enim respirationum halituumque plenum est, ac nigrum maxime. Sic enim plena sunt alimenti

Loliu. al

Vini vsus
ac nutrici
terdueduColliquefaciendum
Colliquatio

superiores puerorum partes, ut quinque mēſibus ceruices minime inflectant. Ut enim valde ebrius, sic pueris, magna humoris copia superas partes capessit. Quod consentaneum est à motu effici, quietēque afferri sātibus primū in vtero tantam ut se non moueant. Omninōque homines ij quibus venae nō apparēt, & pomiliones. i. quibus statura breuis est, & qui magnitudine capitis praestant, somniculosi sunt. Illorum enim venae ita angustae sunt, ut non facile humor è superiore loco descendens diffluat: iis autem qui breues sunt ut pomilionibus, & qui cerebri copia abundant magna est in superis partibus respirationum copia. Quibus autem venae late patent, ij propter diffluendi per vias & itinera facilitatem, haud ferè somno indulgere solent, nisi quid fortè aliud contra eueniat: nec melancholici, propterea quòd refrigeratus est locus interior, ut nō magna in eis halituum copia oriatur. Ob eam enim causam edaces ferè sunt, cum duritiem & siccitatem quādam pra se ferant. Sic enim affecta sunt eorum corpora, quasi nullam voluptatē perceperint. Nigrāque bilis cum frigida sit natura sua, & eam partem in qua alēdi sedes est, frigore afficit, & ceteras, vbicunque haec redundantia inesse potest. Perspicuum est igitur ex iis quae dicta sunt, somnum concursum quendam esse caloris ad interiores partes, & ἀνταρῆσιν naturae cōgruentem, propter eam causam quā diximus. Itaque magno in motu aegri versantur. Cum autē deficit ac refrigeratur calor, tum propter frigus palpebrae demittuntur, partesque superiores atque externae frigidae sunt, intima autem & inferiores calidae, ut ea quae pedibus vicina sunt & intima. Quaquam autem dubitatio quaedam hoc loco existere potest, propterea quòd pastū alti somni sequuntur,

ācholici edaces

ra bilis, frigi
st natura

valētque vnum ad somnum cōciliandum, & alia quaedam calores eiusdem generis habent, tamen non est absurdum neque alienum somnum esse in frigore, eiusque causas calidas. Quod quidem vtrum ita eueniat, qui aut stomachus cum est inanis, calidus est, cum plenus, ipse cibus eum propter motum refrigerat, sic itinera & loca quae in capite insunt, cum eò halitus feruntur, refrigerantur: an verò quemadmodum iis qui aliquo humore calido perfunduntur, repēte horror quidam oboritur, ita illic remisso calore cum frigus confertim inducitur, refrigerat, innatumque calorē omni vi priuat, atque abire cogit. Præterea cum multum cibi adhibetur, quem calor sursum ferat, simile est ut cum ignis lignis adhibitis refrigeratur, quoad in ea ignis vim suam immiserit. Euenit enim somnus tum denique, quemadmodum dixi, cum calor vi sua ad caput per venas aliquid corporeum perducit. Cum verò iam non potest, sed id quod in sublime latum est, copia superat, cum repellitur, atque ad inferas partes refluit. Itaque cadunt homines calore eo qui in sublime ferebat, dissipato. homo enim solus ex animantibus erectus est, & cum decidit calor, mentis officium aufert primū, deinde etiam visionē. An verò ea explicationes quas commemoravi eam vim habēt, ut doceant refrigerationem oriri? sed tamen propriè locus est quidam, quo cerebrum continetur, qui quemadmodum alio loco dictum est, huius rei principatum obtinet. Is omnium est eorum quae sunt in corpore, frigidissimus, & in iis animalibus quae cerebro carent, aliquid est quod eius locum obtinet. Ut igitur vapor is qui solis calore exhalatur, cum ad superiorem locum peruenit, propter frigus quod in eo est maximum, refrigeratur, coactusque deorsum fertur suo pōdere, posteaquam

Cerebrū
dissimū

rursus in naturam aquæ versus est, sic in relatione caloris ea quæ in cerebro euenit, respiratio quidem redundans in pituitam vertitur, hinc catarrhos ex capite oriri constat, ea autem quæ salutaris ad alédumque valet, & quæ morbos nõ gignit, coaceruata & conferta deorsum fertur, calorémque refrigerat. Facit autem tenuitas & angustia earum venarum, quæ cerebrum continet, vt refrigeretur, nec facillè halitum recipiat. Ac refrigerationis quidem hæc causa est, eiúsque respirationis, quæ calore vincit. Expergefiunt autem tum animalia, cum concoctus est cibus & coniunctus calor circumfuso frigore amplificatus vicit, sanguinémque crassum à puro secreuit. Est autem tenuissimus sanguis & purissimus is qui in capite inest, crassissim⁹ verò & impurissimus inferioribus partibus datus est. Omnis autem sanguinis fons ac principium est in corde, vt & hoc loco & alius libris dictum est. Vtriusque autem extremarum cellularum cordis media cõmunis est, illarum verò vtraque sanguinem ex vtraque vena excipit, & ex ea quæ magna, & ex ea quæ ^{ἀσπρῆ} vocatur. In media sanguinis fit distributio. Sed de his differere, nõ est huius loci. Quoniam autem sanguis maxime à cibo impurius gignitur, somnus manet, quoad sanguis tributus sit, is quidem qui purus est ad superas partes, ad inferiores autem crassior: quod cum factum est, tum denique animantia à pōdere quod cibi afferebant, libera à somno excitantur. Ac dormire quidem quid sit dictum est, ^{ἀνεπίστασι} quandam quam cõsertim in ea parte in qua est sentiendi sedes efficiat halitus quidam crassus ad superiores partes caloris innati vi impulsuque sublatus. Dictum etiam est, quid somnus sit, id est eius partis in qua fons est sensuum, vinculum quoddã

maxi origo

modo expergefi
animalia

gna Vena
eta uena

& impedimentũ, quo minus munere suo fungi possit. hoc etiã docuimus, somnum esse necessarium illum quidem, neque enim animal esse vlllo modo potest, quin ea quæ illud omnibus suis partibus perficiunt & absoluunt, ei vsuueniant) sed tamen salutis eum causa datum esse. Conseruat enim requies animantia.

Aristotelis de Somniis

LIBER IOACHIMO

Perionio Benedictino Cormæ-
riaceno interprete.

DEinceps de somniis querendum est, ac primũ, qua animi parte videatur, & vtrum hic motus eius sit partis animi qua intelligamus, an eius qua sentiamus. His enim duabus solis earũ quæ in nobis sunt, rerũ notitias percipimus. Quod si oculorũ munus ac officium est aspectus, & auditus, auditio, & vno nomine sensus officium sentire est, hæc autẽ cõmunia sunt sensuum, vt figura & magnitudo, ceteraque eiusdẽ generis, propria verò, vt color, sonus, sapor: fierique non potest, vt omnia quæ oculos claudunt ac dormiunt, cernant, itẽmque in ceteris: profectò ne in somno quidem sensu aliquid percipimus. Ex quo efficitur, nihil in somniis videri sensibus. Neque verò opinionis sunt. Neque enim aliquid quod accedit hominẽ tantum aut equum esse dicimus, sed albũ etiam atque pulchrũ

de quibus opinio sine sensu nihil verè falsòve confirmauerit. Atqui hoc in somnis interdum animus facit. Per aequè enim eum qui accedat, hominem, & album videmur videre. Præterea præter somnia aliquid animo percipimus, sed quemadmodum vigilantes aliquid sensu percipimus, (cuius enim sensum habemus, de eo etiam aliquid plerunque cogitamus) sic in somno præter visa interdum alia animo cognoscimus. Quod facile apparebit, si quis animaduertat, coneturque recordari cum surrexerit & expergefactus fuerit. Quinetiam nonnulli aliquando eiusmodi somnia videntur, ut ñ qui sibi videtur ex memoria præscriptione quæstiones ponere. Cõtingit enim eis sæpenumero, aliquã aliam visionem præter somnium in loco quasi oculis subiici. Ex quo perspicuum est, nec somnia omnia esse ea quæ in somno videantur, & quod animo ac mète percipiamus, id nos opinione iudicare. Hoc autè de his omnibus tantum perspici licet, motum eo ipso in somnis gigni, quo nos etiã vigilantes in morbis erramus, atq; captamur. Quinetiam valentibus & scientibus, tamẽ sol pedalis videtur. Sed tamẽ siue eadẽ, siue alia sit pars animi quæ visa & quæ sensa percipiat, nõ sine rei alicuius aspectu aut sèsu oritur. Falso enim cernere, & audire cernētis verè aliquid, & audientis est, quam quã non illud ipsum quod putarat. In somno autem positum est, nihil cernere, nec audire, nec planè vllius sensus officio munereque fungi. An igitur nihil in somno videri & cerni verum est, nihil verò sensum pati, id nõ verum? Fieri que potest, ut & aspectus aliquid accipiat, ac quasi patiat, & ceteri sensus? Quorum quodque in sensum quidem quasi vigilantis quodammodo incurrit, non ita tamen ut vigilantis, interdumque assensus id quod vide-

tur, falsum esse dicit, interdum sustinetur, visionemque approbat. Atque illud quidem perspicuum est, non esse opinatus nec ratione utentis eam animi affectionem, quam somnium vocemus, nec verò plane sensu utentis est. Cerneremus enim planè & audiremus dormientes. sed quatenus, quòque id modo liceat vidèdum est. Positum igitur sit id quod etiã perspicuum est, eius quod sensus sit particeps, somnium affectionem esse quandam. siquidem etiam somnus est, præsertim cum nõ alicui alij animati somnus, alij somnium, sed eidẽ conueniat. Quoniam autem de visione in libris de animo dictum est, idemque est ea pars animi cui visa obiciuntur, quod ea quæ sensum habet, etsi alia est vtriusque ratio ac definitio, & visio motus est quidam à sensu vsu & functione ortus, somniumque visionem quandam esse apparet: profectò eius partis animi quæ sensus est particeps, atque id quatenus visorum receptaculum est, proprium est somniare.

Quid verò somnium sit quòque modo eueniat, facilimè ex iis que in somno accidunt, intelligemus. Ea enim quæ sensus mouentia sunt, nos in quaque sensuum sede sensu afficiunt, eaque animi affectio quam gignunt, nõ solum in sensuum sedibus tum cum sensus munere suo funguntur, inest, sed etiam cum non funguntur. Idẽ enim & in his videtur contingere, & in iis quæ pulsu agitantur. In iis enim quæ mouentur, cum id quod pulsu agitauit, non iam contingit, id quod pulsum est, mouetur, propterea quòd id quod pulsauit forte fortuna aliquẽ iactauit, atque is rursus iactatus, alium: eodemque modo ad eum finem dum nanciscatur aliquid in quo consistat, in aere & aqua pulsu agitatur. Quod etiam fit in commutatione. Id enim quod calefactum est, proximam

Cap. 2.

quamque rem calore afficit & ad principium vsque illud ipsum persequitur. Itaque in sentiendo etiam quoniam immutatio quaedam sensus functio est, id fieri necesse est. Quocirca somnus affectio est quaedam non solum tum cum sensuum sedes sensu afficiuntur, verum etiam cum nihil agunt, & intimis & extremis partibus. Quod tum facile perspici licet, cum sensum alicuius rei continuamus. Tum enim auerso sensu, affectio sequitur, ut si aspectum à sole ad tenebras conuertamus, nihil cernimus propter motum qui tum etiam à lumine ortus in oculis subest. Ac si diu colorem, vel album vel viridem contueamur, talis quaedam affectio incidit, quocunque aspectum conuertamus. Solémque spectantes aut aliquid aliud splendidum, si conuueamus, & obseruemus, videmur videre recta via qua aspectum dirigimus, primum illud ipsum eodem colore, deinde in phæniceum mutatur, tum in purpureum vsque eo dum in nigrum se vertat & obruatur. Quin etiam cum ab iis quae motu feruntur, ut à fluminibus, tum vel maximè ab iis quae maximo impetu feruntur, si oculos auertamus, ea quae stant, moueri videntur. Atque etiam vehementes sonorum appulsus homines surda stros efficiunt, & acres odores difficultatem olfaciendi nobis pariunt. Atque in aliis eiusdem generis haec nobis planè hoc modo significat. Sensus autem citò paruas etiam dissimilitudines percipere, id quod in speculis vsuuenit, declarat: de quo si quis diligenter viderit etiam dubitabit, & plura quæret. Simul autem ex eodem illud perspici licet, aspectum, ut pati & accipere, sic etiam aliquid efficere. In speculis enim valde nitidis & splendidis si mulieres cum muliebria eis incidunt speculum intueantur, in summo speculo quasi nebula quaedam cruo-

rem imitans, nascitur, quod si nouum sit speculum, non facile ea macula detergitur. Sin vetus, facilius. Idque fit propterea quod aspectus, ut dixi, non solum ab aere afficitur, sed etiam aliquid facit & mouet, quemadmodum res illustres & magno splendore nitentes. siquidem aspectus in iis rebus est, quae micant, coloréque infectae sunt. Ac oculi quidem ita afficiuntur, ut etiam alia quauis pars corporis, natura enim venis quibusdam constant. Itaque in morbis qui menstrui dicuntur, propter motum inflammationemque sanguinem imitantem nobis quidem viris in oculis distinctio & nota minus illa quidem apparet, sed inest tamen. Eadem est enim seminis muliebriumque natura, quae eadem cum aera inficiunt, eumque aera qui speculis adhærescit afficiunt, talemque reddunt, qualis iam ipse est, tum denique aer speculi extremas partes inficit, non secus ac vestes, quarum ut quaeque munda & nitida est maximè, ita facillimè ac celerrimè sordibus inquinatur. Quicquid enim purum est, nitoréque præstat, id facile quicquid capit, declarat, & maximè minimam quaque mutationem. Aes autem quoniam leue est, quemuis tactum & appulsus sentit declaratque maximè. In quo aeris tactum & impulsione quasi deterfione quandam & ablutio-nem intelligere debemus, quae propter nitoré facile apparet, quauis parua sit. Nitor autem & leuitas causa est cur ex nouis speculis macula non facile elui possit. Diffunditur enim in talibus & per profundum & in omnes partes: propter nitoré quidem, per profundum, propter leuitatē, vndiq;. In veteribus vero non permanet, propterea quod macula non aequè imbibitur, & infunditur, sed magis in summis eminentibusque partibus.

Ex quibus perspicuum est, & motum à paruis etiam interuallis differentiisque atque eum cito afferrī, & sensum fieri, cernendūq; sensum nō solū affici, verū etiā cōtrā afficere. Hoc declarant & ea quæ in vinis atq; in vnguēis contingūt, & oleum factitium & vinū quæ non solū eorū quæ infundūtur, aut admiscentur, aut eorū quæ in propinquo nascuntur, verum etiam eorum quæ vasis propinqua & vicina sunt odores facile recipiunt. Sed vt ad primum propositum reuertamur, positum sit vnū, quod ex iis quæ dicta sunt intelligitur, sensum eorū quæ sensus mouētia sunt, iis etiam absentibus, quæ extrinsecus sensui obiciūtur, remanere illud etiam, nos facile decipi solere iudicio sensus, tum cum perturbationibus alijs alijs impellimur. Veluti timidus, & ignauus, metu percussus & insano amore affectus, amore, ita vt parua specie ac similitudine ductus, ille hostes, hic eū quē amat, videre videatur, atq; id quò maiore perturbatione incitatus sit, eò minore rei similitudine obiecta fallitur. Eodemque modo & iracundia incitati homines, & omnibus cupiditatibus inflammati, facile omnes decipi & captari solent. eòque magis quò maiore perturbationum impetu incitantur. Itaque ij qui febre iactātur, interdū in parietibus bestiolas parua lineamētorū quæ inducta sunt similitudine ducti, inesse existimāt: atque hæc opinio ita eis cū ipsis perturbationibus crescit, vt si non grauiter afflicti sunt, id falsum esse nō ignorēt: sin maior sit & grauior morbus, ad eas etiam bestiolas inuolent totòque impetu ferātur. Idque sit propterea quòd non eadem animi vi iudicent ea pars quæ dominatur, & ea in qua visiones imprimuntur. Quod hinc sciri potest, quia cū sol pedalis videatur, sæpe assensui aliquid aliud repugnat: et quadam

digitorum in mouendo & tangendo vicissitudine vnum duo videntur, sed tamē non duo esse cōcedimus. Verius enim aspectus quàm tactus iudicium est. Quòd si solus nobis tactus datus esset, vnum duo esse iudicaremus. fallimur autem ac mentimur his in rebus, propterea quòd non solum cum res quæ sensum mouet, pulsu agitur, apparent nobis qualescūque res, sed etiam cū ipse sensus mouetur, præsertim si eodem modo, quo à re quæ sensui obicitur, moueatur, veluti terra nauigantibus moueri videtur, quòd ab alio aspectus mouetur.

Ex quibus illud perspici licet, non solum vigilantibus motus eos qui & ab iis quæ extrinsecus obiecta sentiamus, & ab iis quæ ex corpore eueniant, gignantur incidere, sed etiam tum cum affectio illa quam somnum vocamus, existit: tumq; maximè oriuntur. Interdum enim, cū sensus intenti sunt & occupati vnà cū mente expelluntur, obruanturq; vt paruus ignis à magno, sic à magnis parui dolores ac voluptates. Cū autem nihil agunt & quiescunt, etiam exigua videntur. Noctu verò cū languore corporis sensus confecti nihil agere possunt, quòd calor ex summis membris in intimas partes se regerit, ad sensus fontem & principiū delabuntur, tumque euidentiores fiunt omni perturbatione sedata. Vt autem paruos in fluuijs vortices ferri, sic quémque motum in animo gigni continenter existimare debemus, sæpe similes, plerunque verò alias formas imitantes propter relationem. Itaque post cibum, & admodū pueris, vt infantibus, somnia non incidunt, propter eum calorem, quem cibus gignit. Quocirca quemadmodum aquam aut alium humorē si quis vehementer bacillo commoueat, interdum nullum simulacrum

Cap. 3.

videtur, interdum videtur quidem, sed omnino inflexū ac deforme, ut aliud atque est videatur, sedata autem & tranquilla aqua, purum & illustre videtur: sic in somno visa & motuum reliquia quæ à sensibus eueniunt, nonnunquam à maiore quodam motu quem dixi, omnino obruuntur, interdum verò turbulenta quædam visa, & prodigiosa, nec somnia videtur, ut furentibus, febre laborantibus, & ebriis. Hæ enim perturbationes cum spiritus plena sint, magnum & motum & tumultum afferunt. Cùm verò tranquillus est & secretus sanguis in iis animantibus quæ sanguinem habent, motus sensa quæ integra seruata sunt à quoque sensuum orta, quieta & sedata somnia ita efficiunt, ut aliquid nobis appareat, videamurq; ab iis quidē quæ ab aspectu delabuntur, videre, ex iis autem quæ ab auditu, audire. quod fit etiam in cæteris sensibus eodem modo. Quoniam enim illinc ad principium motus peruenit, etiam vigilantes videre, audire, ac sensu percipere videntur, quòdque aspectus interdum moueri videtur, cùm ut diximus, non moueatur, & tactus duos motus nunciat vnum duo videtur. Principium enim vnde vniuscuiusque sensus vis ducitur, planè affirmat, nisi aliud quod plus possit, contradicat. Speciem igitur præbet omnino, sed non omnino ac planè assensu id quod videtur approbatur, sed ita denique si eius partis quæ iudicando valet, assensus cohibetur, vel suo pulsu minimè agitetur. Vt autem diximus, alios alia animi perturbatione facile decipi captarique solere, sic dormiētes, somno vel quòd sensuum pulsu & agitatione, vel aliis quæ sensibus accidunt, ita ut quod parua similitudine ad aliud accedit, illud esse videatur. Cùm enim dormimus, defluente in principium suum

maxima sanguinis copia, motus insiti, alij delabi possunt, alij reipsa vnà delabuntur. Ex quo fit, ut in aliquo motu motus alius appareat: quorū si hic effluat & euanescat, alius ei succedit: eodēque modo inter se afficiuntur, ut ranæ quæ cùm formatae concretæque sunt, in aqua liquefacta arena extāt, sic inesse possunt: cùm autem languet remittiturque id quod obstat, tum denique agunt, & operantur, obliteratiue ac deleti quodāmodo in parua sanguinis copia, qui in sensuum sedibus inest, ita agitatione nos commouent, ut eam speciem præbeant, quam ea quæ in nubibus apparēt, quæ cum ad hominis & centaurorum figuram similitudine accedant, cito euanescent. quorum quicque est ut dixi, quasi reliquia eorū de quibus vigilantes cogitauimus aut egimus. ac cum vera species euauit, verè etiam dici potest, hoc tale esse qualis sit Coriscus. Cùm autem ea pars cuius est proprium iudicium, sentit, Coriscum esse non assentitur, neque præscribit, sed ex eo ad veram illius Corisci notionem peruenit. Cuius quidem etiam cum sensum habet, hoc ipsum iudicat, nisi à sanguine omnino eius assensus cohibeatur, & quasi eius sensum nō habeat, sic à motibus iis qui in sensuum sedibus inherēt, agitur, tumque specie veri, id quod verum est videtur. Tantāque somni vis est, ut id obscurare & obruere videatur. Vt igitur si quis oculis digitum obiectum esse ignoret, non solum apparet, sed vnum duo esse assentitur: si non ignoret, speciem quidem videt, non tamen assentitur: sic in somno, si se dormire sentiat, sensumque habeat eius affectionis, quæ eius partis propria est, quæ sensum habeat, species quidem occurrer, sed tamē animi quædam pars specie Corisci versari in animo assentietur, Coriscum autem non esse id quod occurrat con-

fitabitur. Plerunque autem fit, ut dormiente aliquo quaedam animi eius pars id quod occurrat, somnum esse approbet, cum interim si se dormire ignoret, nihil visioni obstet. Nos autem id quod est dicere, motusque esse quosdam in sensuum sedibus, ita denique perspicui poterit, si quis eo animu intendat, ut conetur recordari, quae nobis vsuueniunt, & cum in diuersas partes ferimur, & cum expergiscimur. Fit enim interdum, ut quae simulacra in somno cuipiam offerebantur, ea expergefactus motus animi qui in sensuum sedibus relictus essent comperiat, praesertim cum nonnullis pueris & qui in omnem partem circumspectant spectra permulta ita moueri videantur, ut plerunque praemetu se occulant & abdant. Ex quibus omnibus colligendum est, somnium esse visionem quaedam, atque eam in somno existere. Quae enim spectra modo commemorauimus, non sunt somnia, nec si quid aliud liberatis solutisque somno sensibus occurrat: nec quicquid secundum quietem videtur, id continuo somnium est. Primum enim ita accidit, ut nonnulli quadam ex parte sensum & sonorum, & luminis, & saporum, & tactus, etsi leuiter & quasi eminus habeant. Iam enim quidam qui dormientes leuiter aspiciant, cum lucernae lumen se vidisse leuiter se per somnium existimarent, experrecti statim id lumen lucernae quod reuera obiectum esset agnouerunt: & cum gallorum canumque vocem leuiter audiunt, excitati somno, plane intellexerunt. Nonnulli vero etiam rogati respondent, propterea quod fieri potest, ut tum cum plane vel vigilamus, vel dormimus, si alterum in nobis inest, alterum etiam nobis quodammodo conueniat, quorum neutrum somnium esse concedendum est: nec eas omnes notitias quae in somno verae no-

bis praeter visa incidunt. Sed visio ea quae ex sensuum pulsu & agitatione nobis dormientibus quae ex parte dormimus, occurrit, id demum somnium est. Sunt enim quidam quibus in vita somnium nullum videre contigit. Rarum igitur hoc ipsum est, sed tamen incidit, nonnullis quidem assidue, aliquibus autem progredientibus corroboratisque iam aetatibus vsuuenit, cum antea somnium nullum vidissent. Causa autem cur non incidat, in pueris perspicui videtur post cibum, quorum qui ita a natura instituti sunt, ut magna in eis exhalationum copia ad superiorem locum & cerebrum feratur, aut rursus deorsum missa magnis motibus omnia impleat, in eis consentaneum est nullam animo visionem obici. Corroborata autem aetate non est alienum si somnia videant, praesertim cum mutatione aliqua aut aetatis aut affectionis necesse sit hanc ipsam repugnantiam consequi.

Aristotelis de Diuina-

TIONE QVAE IN SOMNO

existit liber, Ioachimo Perionio Benedictino Cormariaceno interprete.

DE diuinatione autem quae in somnis oritur, euenire quae a somniis dicitur, hoc verè dici potest, nec ea contemnere facile esse, nec eis fidem habere. Nam & omnes vel plerisque assentiri somnia aliquam notam habere, fidem facit, auctoritatemque habet,

in his rebus eodem nos modo affectos esse, quo est aliquis cum alicuius rei mentionem facit & casu euenit. Quid enim hoc etiam secundum quietem prohibeat? Atqui hoc modo verisimile est multa eiusmodi euenire. Vt igitur illic mentio huius rei nec causa est, nec significatio euentus illius, sic neque somnium cur euaserit, ei qui viderit, nec causa est, nec significatio, sed casus. Itaque pleraque somnia non eueniunt. Quae enim casu eueniunt, ea nec semper nec plerumque fiunt. Omninoque somnia quoniam aliis etiam quibusdam animantibus videntur, à Deo non mittuntur, nec eo auctore veniunt. Sunt tamen *δαιμόνια*. Siquidem natura *δαιμόνια*, non diuina est. Itaque hinc sciri potest, quòd valde obscuro loco nati homines futura longè antè prospiciunt, & somniant, quasi non à Deo somnia mittantur, sed omnibus qui natura sua loquaces sunt & melancholici, varia visa offeruntur. Quoniam autem multis variisque motibus agitantur, rerum futurarum euenta coniciunt & assequuntur, vt nonnulli modo quae diuidunt, auferunt. Vt enim dici solet, si multa iactes, aliud alias iacies. Quod etiam fit in somniis. Nec verò mirum videri debet, si pleraque somnia non eueniant, cum pleraque etiam earum significationum quae à naturis caelestibus portèduntur, ad exitus non perducantur: quo in genere sunt ea quae ab aqua ventisque sumuntur. Si qua enim vis alia ac maior oriatur, à qua originem erat res habitura, non datur significatio, & pleraque eorum quae rectè agèda censuimus, à valètoribus causis dirempta sunt. Omnino enim non omne quod futurum fuit, euenit, neque idem est τὸ ἐσόμενον, ὡς τὸ μέλλον, id est, quod erit & futurum est, sed tamen facendum est & causas esse, quae impedimèto

fuerint, quo minus absoluta sint, & has ipsas significationes esse aliquarum rerum, quae non euenierint. De iis autem somniis quorum non sunt eiusmodi causae, quas diximus, sed disiuncta sunt vel temporibus vel locis, vel magnitudine, aut quae nihil horum habent, sed tamen causas in se eorū quibus visa sunt somnia, non continet, in iis certè casus & fortuna dominatur. Hoc enim tale, magis videtur, quàm id quod vult Democritus, qui eorū causas facit imagines & fluxiones. Vt enim cum aliquis aqua aut aëra pellit, id etià aliud pellit, illoque quiescente, interdum ad quoddam tempus motus ille durat, eo qui mouerat, absente: sic nihil prohibet motum aliquem & sensum in animos somniantium obrepere à quibus ille imagines & fluxiones efficit, & cum influunt, magis sensu percipi noctu, quòd cum interdiu huc atq; illuc impelluntur, dissipètur. Magis enim vacuum est ac liberum caelum ab omni motu & perturbatione noctu, propterea quòd tranquilliores noctes sunt, & quòd motus ipsi corpus sensu afficiunt magis secundum quietem, cum dormientes paruos etiam motus & agitationes interiores facilius percipiant, quàm vigilantes. Hi autem motus visa obiiciunt, ex quibus futura de rebus eius generis praesentiunt. Ob eamque causam hi motus animi de fece vulgi hominibus, non sapientissimo cuique incidunt. Interdiu enim sapientibus etiam occurrerent, si visa Deus hominibus daret, quo quidem modo verisimile est vulgus futura praenoscere: praesertim cum horum talium mens res curare non solet, si quae quasi libera & soluta curis omnibus, & impulsa, impellentis ratione agitur. Quòd si qui furentes futura praesentiunt, motus ad naturam accommodati in causa sunt, qui eos non offendunt, sed ab eis auferuntur. Itaque

externorum & ignotorum sensu afficiuntur maximè. Nō nullis autē tranquilla somnia offeruntur, notique de notis & amicis aliqua presentire solēt. propterea q̄ noti & amici alijs alijs curæ sunt. Vt enim cū procul absunt, maximè alijs alijs sensa sua significant & aperiunt, sic eorum qui noti sunt, sensus notiores. Melancholici verò propter animi impetum vehementiorem, vt eminus iaculantes, facile assequuntur, & q̄ facile ac cito animum mutāt, id quod consequens est, cernūt. Vt enim Philagida poëmata, furentes ea quæ simili serie ordinèq; continuantur, & dicunt & sentiunt, veluti Venerem: & ita denique principium repetūt. Et præterea propter animi impetū quo feruntur, motus eorum ab alio non excluditur. Is autem demum optimus somniorum cōiectōr est, qui similitudines rerū potest cognoscere. Est enim cuiusuis recta tranquillaque somnia interno scire, similitudines autem dico propterea q̄ visa, quemadmodum iam dixi, similia fere sunt iis imaginibus quæ in aqua cernuntur. Illic autem si quædā sit paulo maior perturbatio & impulsio, nullo modo species & imagines ad verarū rerum similitudinē accedūt. Accurate verò species rerum is demum interno scire potest, qui celeritate quadam motūque ingenij sensu deprehendere atque perspicere potest dissimiles atq; distortas imagines, sint ne hominis, an equi, an quarūlibet aliarum rerum. Atque idem quodammodo, quod illic aqua, somnium potest, quādoquidē perturbationes recta tranquillaque somnia excludunt. Ac quid somnus sit, quid somnium & quamobrē vtrumq; eueniat, & præterea de diuinatione per somniū, diximus. Nūc de communi motu animantium dicendum est.

Aristotelis de motu ani-

MANTIVM LIBER, IOA-

chimo Perionio Benedicti-

no Cormariaceno

interprete.

DE motu animalium quicquid in quoque genere eorum cernatur, quæ illius differentia, quæque causa sint eorum quæ sigillatim eis conueniunt, alijs libris dicendum erit. Nunc autē quæ causa sit cōmunis, cur animalia quouis motu cieantur (alia enim animalia volant, alia nant. quædam ingrediuntur, nonnulla mouentur alijs modis eiusdem generis) videndum est. Ac illud quidem, principium esse aliorū motuum id quod se ipsum moueat, id quæ ab omni motu esse liberum, & quod prius motū afferat, id non moueri aliunde oportere, antè expositum est, cū motus sempiternus an esset, & si esset quidnam esset, explicaremus. Hoc autem non solum ex definitione orationēque generali intelligendū est, verum etiam ex singulis rebus & iis quæ sub sensum cadunt, ex quibus etiam generales definitiones exquirimus, & ad quas eas accommodari censemus oportere. In his enim animaduerti licet, fieri non posse vt re nulla quiescente & stante motus consequatur, ac primum in ipsis animantibus. Si qua enim pars mouetur, aliquam quiescere oportet: ob eamque causam inflexus animalibus dati sunt. Quasi enim centro inflexionibus vtuntur, efficiturque totum membrum, in quo est inflexio, &

vnum & duo, & rectū & inflexum, facitque flexus vt vim
 se mouendi habeat, atque re ipsa moueatur. Cū autē infle-
 titur ac mouetur, nota quidē in flexibus mouetur, aliud ve-
 rō quiescit, non secus ac si diametri partes A & D quiescāt,
 B verō moueatur, & AC fiat. Sed hic totum centrum o-
 mnino indiuiduum videtur, motū enim, vt aiunt, in his ipsis
 fingunt, cū nihil eorū quæ mathematici tractant, moueatur.
 Quæ autem in flexibus commissurisq; reperiuntur, interdū
 vnum, interdum duo & possunt esse, & reuera fiunt. Sed ta-
 men principium motus quæ ex parte principium est, quiescit,
 cū pars inferior mouetur, vt cū mouetur brachium, gib-
 ber, cū autem totum membrum, humerus, & cū tibia genu,
 cū verō totum crus, femur. Illud igitur perspicuum est, vnā-
 quamque rem in se habere oportere aliquid, quod quiescat,
 vnde principium motus proficiscatur, & in quo affirmata &
 tota coaceruata & ex parte mouebitur, quæ tamē quies per
 se irrita sit futura nisi sit extra quippiam, quod planē quie-
 scat, ab omnique motu sit liberū. Sed operæ precium est dili-
 gentiūs de eo quod dictum, disputare. Habet enim disputa-
 tionem quæ non solum ad animalia, verum etiam ad huius
 vniuersitatis motum conuersionemque pertinet. Vt enim in
 ea necesse est esse aliquid, quod aliunde non moueatur, si mo-
 do moueatur, sic ac multo etiam magis in animantibus ali-
 quid sit extra oportet, quod nullo modo moueri possit, & in
 quo fixo & firmo moueatur id quod mouetur. Si enim ce-
 dat semper vt muribus qui sub terra sunt, vel iis qui in are-
 na iter faciunt, nō progrediuntur, nec ingressus futurus est,
 nisi fixa terra stet, nec volatus, nec piscium progressus, nisi
 aer & mare contrā fixa nitantur. Hoc autem diuersum sit

ab eo quod moueatur, necesse est, totūmq; à toto, idque quod
 ita immobile sit, nullam partem esse oportet eius quod pulsu
 agitetur. Aliter enim non mouebitur. Idque intelligi potest,
 ex eo quod queritur, quamobrem nauis extrinsecus, si quis
 remo malū pellat aut aliquā aliā partē, facile moueat, sin in
 ipsa nauis quispian hoc conetur facere, nunquam mouere pos-
 sit, siue Tityus flet, siue aquilo in interioribus nauis parti-
 bus, siue quis flet eo modo quem pictores faciunt. Eum enim
 ex se ventum emittere depingunt. Siue enim leniter ventum
 emittat, siue ita vehementer, vt ventū maximum faciat, siue
 aliquid aliud sit quod proiciatur aut pellatur, necesse est hoc
 primum, vt in aliqua eius parte quæ quiescat, fixus & hæ-
 rens incitet, deinde rursus hæc pars aut ipsa aut ea cuius illa
 est pars, in aliqua re extrinsecus hærens fixa permaneat. Is
 autem qui nauigium incitat, cū in nauigio ipse sit, & ipsi
 nauigio inuitatur, rectē nauigium non mouet nec impellit,
 propterea quod necesse sit id quo nitatur, fixū permanere. Ei
 autem accidit, vt idem sit & quod mouetur, & id quo niti-
 tur. At cū extrinsecus impellit aut trahit, mouet, quod
 terra nulla sit pars nauis. Quæri autē hoc loco potest, si quid
 totum calum moueat, id ne & ab omni motu liberū esse, &
 nullam cali partē esse, nec in celo esse oporteat. Si quid enim
 quod ipsum mouetur, calum moueat, necesse est ipsum & in
 aliquo nixū quod sit immobile motū afferre, & nullam eius
 partem esse quod moueat. Itaque hoc rectē asserunt, qui sen-
 tiunt, cū orbis voluitur, nullam eius partem quiescere. Aut
 enim totum necesse esset manere, aut eius coherentē naturā
 diuelli atque dirimi. Sed quod axes quandam vim habere
 existimant cū nullius sint magnitudinis, sed sint extrema

& puncta, hoc non rectè sentiunt. Fieri enim non potest, ut
 nihil tale in numero essentiarum sit, & aliquid vno motu à
 duobus agitetur. Atqui axes duos faciunt. Atque an sit ali-
 quid quod eam rationem ad vniuersum habeat, quam terra
 ad animantia, & quæ per ipsa mouentur, his talibus ratio-
 nibus ductus aliquis possit quærere. Fabularum autem scri-
 ptores, qui Atlantem faciunt pedes in terra fixos habentem,
 videri possunt fabulã hanc ratione quadam ducti protulisse,
 quasi iste media lineæ instar obtineat, & calum circum
 vertices incitet. Idque rationi consentaneum vsuueniat, &
 terra suis ponderibus nixa permaneat immobilis. Sed qui in
 ea sententia sunt, necesse est dicant, eam nullam esse partem
 huius vniuersitatis, ac præterea vim oportet parem faciant
 eius quod motum afferat, & eius quod quiescat. Est enim ma-
 gna vis qua quiescit id quod manet, quemadmodum ea etiam
 qua mouet id quod mouetur, estque necessariò proportio quæ-
 dam ut contrariorum motuum, sic & statuum, quorum omnium ij
 qui pares sunt, cum alij ab aliis nihil patientur & accipiant,
 maiore quadam vi qua excellit, facile vincuntur. Itaque si-
 ue Atlas, siue aliquid aliud est quod ea qua intus sunt, mo-
 ueat, nihilo magis repugnandum est quieti, qua terra fixa
 permanet, aut certe de medio suoque loco terra tolletur. Ut
 enim id quod motum affert, pellit, sic id cui motus affertur im-
 pellitur. Quod idem de vi iudicandum est. Mouet autem pri-
 mum id quod quiescit, ita ut maior & amplior vis sit, quam
 similis & par quietis. Eodemque modo vis eius quod moue-
 tur, nec mouet. Tãtam autem vim esse terræ oportebit in quie-
 scendo, quãtam totum calum atque id quod ipsum motu agi-
 tat, obtinet. Quod si fieri nõ potest, illud etiam fieri nõ potest,

ut calum moueatur ab aliqua re earum qua in eo inclusa sint.
 Existit autem quadam de motibus cali partium quæstio
 quam ut superioribus finitimam quispiam tractandam cõ-
 siderandamque suscipiat. Si quis enim vi mouendi terræ
 quietem statimque superet, non est id quidem dubium, quin
 eam suo loco ac medio sit moturus. Atque illud etiam per-
 spicuum est, vim eam à quo vis hac profecta sit, non esse infini-
 tam & interminatam, quippe cum ne terra quidem infinita
 sit magnitudinis. Ex quo fit ut ne eius quidem grauitas. Quo-
 niam autem quod fieri non potest, multis modis dicitur, (ne-
 que enim eodem modo & vocem, & eos qui supra lunã sunt,
 cerni non posse dicimus, nam illa necessariò nõ videbitur, nõ
 soliti sunt videri natura,) calum & occidere & dirimi non
 posse necessariò quidem existimamus, sed non necessariò ex
 hac ratione efficitur. Natura enim est & potest esse, motus
 maior & quo terra quiescit, & quo ignis superaque corpo-
 ra cientur. Ac si motus superiores maioresque sunt, hac om-
 nia alia ab aliis vicissim dirimentur. Sin autem nõ sunt, &
 esse possunt. (Infinitas enim non potest esse, propterea quod ne
 corpus quidem infinitum & immensum esse potest) certè cæ-
 lum dissolui ac dirimi poterit. Quid enim hoc euenire prohi-
 bebit, si quidem in iis non est qua fieri non possunt: in iis autem
 non est qua fieri non possunt, si necessarium non est contra-
 rium. Sed de hac quæstione alius erit ad disputandum locus.
 Nunc autem quærendum est, vtrum oporteat necne aliquid
 esse ab omni motu liberum, quod & separatim sit ab eo quod
 moueatur, & pars illius nulla sit: atque id an in hac vniuer-
 sitate ita esse sit necesse. fortassis enim alienum hoc esse videbi-
 tur, si motus principium interius esse ponatur. Itaque iis qui in

& puncta, hoc non rectè sentiunt. Fieri enim non potest, ut
 nihil tale in numero essentiarum sit, & aliquid vno motu à
 duobus agitetur. Atqui axes duos faciunt. Atque an sit ali-
 quid quod eam rationem ad vniuersum habeat, quam terra
 ad animantia, & quæ per ipsa mouentur, his talibus ratio-
 nibus ductus aliquis possit quærere. Fabularum autem scri-
 ptores, qui Atlantem faciunt pedes in terra fixos habentem,
 videri possunt fabulã hanc ratione quadam ducti protulisse,
 quasi iste mediæ lineæ instar obtineat, & cælum circum
 vertices incitet. Idque rationi consentaneum vsuueniat, &
 terra suis ponderibus nixa permaneat immobilis. Sed qui in
 ea sententia sunt, necesse est dicant, eam nullam esse partem
 huius vniuersitatis, ac præterea vim oportet parem faciant
 eius quod motum afferat, & eius quod quiescat. Est enim ma-
 gna vis qua quiescit id quod manet, quemadmodum ea etiam
 qua mouet id quod mouetur, & itaque necessarium est proportio qua-
 dam ut contrariorum motuum, sic & statuum, quorum omnium
 qui pares sunt, cum alij ab alijs nihil patiantur & accipiant,
 maiore quadam vi qua excellit, facile vincuntur. Itaque si-
 ue Atlas, siue aliquid aliud est quod ea qua intus sunt, mo-
 ueat, nihilo magis repugnandum est quieti, qua terra fixa
 permanet, aut certe de medio suoque loco terra tolletur. Ut
 enim id quod motum affert, pellit, sic id cui motus affertur im-
 pellitur. Quod idem de vi iudicandum est. Mouet autem pri-
 mum id quod quiescit, ita ut maior & amplior vis sit, quam
 similis & par quietis. Eodemque modo vis eius quod moue-
 tur, nec mouet. Tãtam autem vim esse terræ oportebit in quie-
 scendo, quãtam totum cælum atque id quod ipsum motu agi-
 tat, obtinet. Quod si fieri non potest, illud etiam fieri non potest,

ut cælum moueatur ab aliqua re earum qua in eo inclusa sint.
 Existit autem quadam de motibus cæli partium quæstio
 quam ut superioribus finitimam quispiam tractandam cõ-
 siderandamque suscipiat. Si quis enim vi mouendi terræ
 quietem statimque superet, non est id quidem dubium, quin
 eam suo loco ac medio sit moturus. Atque illud etiam per-
 spicuum est, vim eam à quo vis hæc profecta sit, non esse infini-
 tam & interminatam, quippe cum ne terra quidem infinita
 sit magnitudinis. Ex quo fit ut ne eius quidem grauitas. Quo-
 niam autem quod fieri non potest, multis modis dicitur, (ne-
 que enim eodem modo & vocem, & eos qui supra lunam sunt,
 cerni non posse dicimus, nam illa necessarium non videbitur, non
 soliti sunt videri natura,) cælum & occidere & dirimi non
 posse necessarium quidem existimamus, sed non necessarium ex
 hac ratione efficitur. Natura enim est & potest esse, motus
 maior & quo terra quiescit, & quo ignis superatque corpo-
 ra cientur. Ac si motus superiores maioresque sunt, hæc om-
 nia alia ab alijs vicissim dirimentur. Sin autem non sunt, &
 esse possunt. (Infinitas enim non potest esse, propterea quod ne
 corpus quidem infinitum & immensum esse potest) certè cæ-
 lum dissolui ac dirimi poterit. Quid enim hoc euenire prohi-
 bebatur, si quidem in iis non est qua fieri non possunt: in iis autem
 non est qua fieri non possunt, si necessarium non est contra-
 rium. Sed de hac quæstione alius erit ad disputandum locus.
 Nunc autem quærendum est, utrum oporteat necne aliquid
 esse ab omni motu liberum, quod & separatim sit ab eo quod
 moueatur, & pars illius nulla sit: atque id an in hac vniuer-
 sitate ita esse sit necesse. fortassis enim alienum hoc esse videbi-
 tur, si motus principium interius esse ponatur. Itaque iis qui in

ea sententia sunt, rectè hoc ab Homero dictum esse videbitur,

Sed nunquam in terras summo deducere calo
Excelsumque Iouem vobis doctumque licebit,
Diique deaque omnes, labor haud vos iuuerit vllus.

Atque illud quidem quod omnino est immobile, à re nulla commoueri potest. Hinc explicatur ea quæ modo posita est quæstio, vtrum possit, nec ne, calî conglutinatio dissolui, si ex principio quod motus expers sit, constitit. In animantibus autem non solum id quod ita est immobile, inesse debet, sed in iis etiam quæ loco mouentur, si qua ipsa sibi motum afferant. Eorum enim aliquid moueri oportet, aliquid stare ac quiescere, in quo hærens ac fixum id quod mouetur, pulsû agitabitur, veluti si qua pars motu cieat, altera innitatur necesse est, quod altera adhærescat. De inanimis autem quæ motu ciètur quæri potest, an omnia in se ipsa habeant & id quod quiescat, & id quod moueat, & vtrum hæc etiam necesse sit in aliquo eorû quæ extra sunt ac quiescunt fixa permanere, an id fieri non possit, vt in igne, aut terra, aut in aliqua re earum quæ inanimatæ sunt quidem, sed à quibus primò hæc ipsa moueantur. Quæ enim inanima sunt, aliunde omnia mouentur. Principium autem & fons eorum omnium quæ ita mouentur, ea sunt quæ seipsa mouent. Ac de his quidem talibus, quod ad animalia attinet, iã diximus. Omnia enim ei⁹ generis necesse est & in se habere id quod quiescat, & extra aliquid in quo hæreât. An verò aliquid sit in celo quod etiam primò motum afferat, incertum est, & principij eiusmodi alia est ratio. Omnia autem animalia quæ motu ciètur, in iis quæ extra sunt, fixa mouentur, & cum respirant,

expirant. Neq; enim refert, magnamne vim educant an parvam. id quod consputantes tussientesque faciunt & ij qui edunt spiritum. Vtrum autem in eo quod se ipsum loco mouet, solo aliquid stare ac quiescere oporteat, an etiã in eo quod per se commutatur atque augetur, quæstio est. Nam primi ortus & interitus alia est ratio. Si enim est ea quam ponimus ortus, interitusque motio, ea ipsa causa erit etiam caterorum fortasse motuum omnium. Quemadmodum autem in vniuerso, sic in animantibus motus hic primus est, cū omnibus suis iam partibus & numeris perfecta absolutaq; sunt, vt etiam accessionis si quando fiat in posterum, & immutationis ipsa sibi causa sint, sin minus non est necesse. Prima autem incrementa, primæque immutationes & ab alio, & per alia proficiscuntur. At verò ortus atque interitus nihil ipsum sibi causa esse vllò modo potest. Nam & id quod mouet ei quod mouetur, & quod gignit ei quod gignitur antecedere oportet, cū nihil se ipso sit antiquius. Ac de animo quidem, vtrū moueatur, necne, & si mouetur quomodo moueatur, antè dictum est in iis quæ de illo explicauimus. Quoniam autem inanima omnia ab alio mouentur, id quidem quod primum mouetur, & semper mouetur, quonam modo moueatur, & quemadmodum motum afferat cateris id quod primò mouet, antè in libris de prima philosophia, expositum est. Restat, vt quo modo animus corpus moueat, & quod animantium motus principium sit, videamus. Cateris enim præter vniuersi motum, animatæ res causam mouendi dant & afferunt, quæ quidem aliæ ab aliis non moueantur, quod aliæ alias impellant. Itaque finem terminumque earum omnes motiones habent, quippe cū etiam rerum animatarû mo-

tus fines sibi propósitos habeant. Nam cum animantia omnia ob aliquam causam & moueant & moueantur, fit vt in eo quò suos motus appetitúsque referunt, extremum appetendi & mouendi constituant. Videmus autem rationem, visionem, consilium, voluntatem & cupiditatem animalia impellere, quæ quidem omnia ad mentem appetitumque referuntur. Nam visio & sensus eundem quem mens, locum obtinent, quippe cum omnia pertineant ad iudicandum. Quamquam inter ea distinctio ac dissimilitudo est quædam, quam alio loco explicauimus. Voluntas, autem, ira & cupiditas quidam sunt appetitus. Consilium verò cum rationis & appetitus communis sit, fit vt id etiam quod sub consilio cadit, eodem pertineat. Nò omne autem quod ratione, consilio etiã iudicioque suscipitur, sed id demum quod rerum agendarum extremum est. Itaque quod eiusmodi est, id vnum bonorum ad agendum impellit, non etiam omne quod est honestum. Quæ enim ex parte aliud ad hoc quasi extremum refertur, & quatenus finis est aliorum quæ alicuius gratia sunt, eatenus ad agendum impellit. Ponendum est autem id quod bonum videtur, boni locum obtinere, & quod iucundum est, quoniam boni speciem gerit. Ex quo perspicuum est, esse quatenus similiter moueatur id quod sempiterno motu cietur, ab eo quod semper impellit, & vnumquodque animantium: esse etiam quatenus aliter. Quocirca alia semper mouentur, animalium autem motus terminum finemque habet. Quod autem sempiternum est, id honestum ac pulchrum est, & quod verè ac prius bonum est, & nò aliàs est, aliàs non est, id non diuinius nec in maiore precio & honore est, quàm quod prius sit & antiquius. Ac primum quidem eiusmodi est, vt moueat &

impellat cum ab omni motu sit liberum. Appetitus autem & quod sub appetitum cadit cum motu cietur, impellit ad agendum. Ab ultimo verò eorum quæ mouentur, non necesse est quicquam moueri. Ex quibus illud etiam perspicuum est, mutationem loci rectè extremum esse eorum motuum, qui in ea quæ gignuntur, cadunt: præsertim cum moueantur loco, & ingrediantur animantia duce suo quodque appetitu aut visione, cum aliquo in sensu aut visione facta mutatio est. Quæ ergo fit quærat aliquis, vt qui mente animoq; aliquid cõpletur, interdum agat, interdum nò agat? & modò impellatur, modò nò impellatur ad agendum? Quod itè accidere & vsuuenire iis videtur qui etiam de rebus ab omni motu liberis aliquid mente & ratione concludunt: sed hoc interest, quòd illic perceptum & cognitio finis est (cum enim duas propositiones animo ac mente comprehendit, conclusionem etiam comprehendit & composuit) hic verò ex duabus propositionibus conclusio quæ ad agendum pertinet, efficitur, veluti cum quis animo concipit, omni homini esse ambulandum, & ipse homo est, ambulat statim. Si verò censeat, nemini homini nunc ambulandum esse, & idem homo sit, statim quiescit, atque hæc duo facit, nisi quid obstet & vim inferat. Agendum mihi est bonum, domus autem bona commodaque est, statim domum cõstruit & edificat. Vestis autem integumentum est, veste careo, quo careo id faciendum est, veste autem careo, vestis igitur facienda est, & conclusio hæc, Vestis facienda est, ad agendum pertinet. Agendi autem principium ab initio ducit, & si vestis sit futura, quod primum est necesse est esse, quod si sit, id etiam statim facit. Illud ergo perspicuum est, conclusionem ad agendum pertinere. Propositiones autem quæ ad

agendum valent, ex duobus generibus conficiuntur, ex bono & ex eo quod fieri potest. Vt autem nonnulli eorum qui rogata ponunt, sic mens quæ præest & imperat, alteram propositionem quæ perspicua claræque est, nõ considerat, Vt si ambulare homini vtile est, an sit ipse homo non laborat. Itaque cetera omnia quæ ratione nõ subducta gerimus, cito agimus. Cùm enim vel sensum ad finem propositũ nobis adhibemus, vel visio vel mens nostra in eo cuius cupiditate ducimur, occupata est, statim res sequitur. Nã interrogationis aut cognitionis locum appetitus actio obtinet. Appetitus mihi bibendum esse censet, hoc autem in poculentis esse vel sensus admonuit, vel visio, vel mens, statim sequitur actio. Atq; hoc quidem modo animantes ad mouendum & agendum impelluntur, vt extrema causa mouendi sit appetitus, qui impulsus est vel à sensu, vel à visis, & animi notitia. Eorum autem quæ gerere cupimus, partim cupiditate, & ira, partim appetitu ac volũtate ducti alia facimus, alia agimus. Quẽadmodũ opera quæ sua spõte incitãtur, mouẽtur paruo impulsu, solutis laxatisq; cõpaginibus aliis alias protrudẽtib; & paruus currus qui impellitur, ipse statim mouet, & rursus in orbem incitatur, quòd impares rotas habeat: minor enim centri instar obtinet, quemadmodum in cylindris: sic animalia mouẽtur. Habent enim instrumenta eiusmodi, neruorum, ossiũque naturam. Ossa enim sunt vt illic ligna & ferrum, neruũ autẽ rotarum locum tenent, quibus laxatis ac remis;is, mouentur. Ac in operibus quidem quæ per se mouentur, & curribus non est commutatio, quando quidem si minores interiores rotæ efficerentur, & rursus maiores, in orbem etiam idem incitaretur. In animantibus autem idem amplificari & imminu;

potest, figuræq; ac formæ membrorũ mutari, cũ partes calore augmentur, ac rursus frigore contrahuntur, & immutantur. Immutant autem visa, sensus & notitia rerum. Sensus enim statim quædam sunt commutationes. Visa verò & notiones vim rerum obtinent. Species enim & imago caloris ac frigoris, iucunda rei & horribilis quæ in animo obuersatur, talis est qualis vnaquæque res. Itaque horrore quodam & metu afficiuntur, ij qui eas res sola animi cogitatione complectũtur, quæ quidem omnia affectiones sunt & commutationes. Cùm autem in corpore aliqua commutantur, partim maiora, partim minora sunt. Nec verò dubium est, quin parua mutatio si ab initio fiat, magnas & multas mutationes afferat, vt siquid in clauo intempestiuè & importunè commutetur, magna in prora sequitur mutatio. Quod idẽ calore fit, aut frigore, aut alia affectione generis eiusdem. Cùm enim fit in corde commutatio, etiam si in eius parte quæ sub sensum propter paruitatem non cadit existat, tamen magnam facit in corpore & ruboris, & palloris & horroris & tremoris, horũque cõtrariorum dissimilitudinem. Ergo principium, vt dictum est, motus ab eo ducitur, quod in rebus agendis persequendum est atque fugiendum. Quorum quidem notitiam & visionem, necessario calor & frigus sequitur. Quod enim dolorem affert, declinãdum est, quod autem voluptatem, expetendum: sed in paruis rebus hoc si contingat percipi non potest. Ea autem quæ dolorem & voluptatẽ pariunt, omnia ferè cum frigore quodam sunt & calore coniuncta, idque ex affectionibus perturbationib;sq; perspicui licet. Spes enim metus, cõcubitus, ceteræq; res aspera & iucunda, quæ ad corpus pertinet, aliæ certam partem calore & frigore afficiunt, aliæ

totum corpus. Recordationes verò & expectationes cū hac ipsa quasi simulacra quaedam adhibent, aliās minorem, aliās maiorem ad hæc efficienda materiam causamq; afferunt, vt rectè iam effici videantur ea quæ intimo corpore continentur, cū etiam in principiis partium quæ instrumentorū vim habent, ex concretionem in liquorē & humorem, in concretionem ex humore vertūtur, molliāq; & dura vicissim alia ex aliis cōmutantur & oriūtur. Quæ cū hoc modo fiūt, & prætereā cū id quod efficiendi, & id quod patiendi vim habet, eam naturam vimq; habeant, quā sepe numero diximus, cū ita accidit, vt sit id quod vim habet efficiēdi, & alterū quod ferendi, & quasi accipiendi, nec ipsa vtrunque eorum quæ in ratione vigent, desyderant, tum statim illud facit, hoc accipit. Ob eāmq; causam simul atque intelligit eūdum esse, etiā proficiscitur, nisi aliquid sit aliud quod impediāt. Ac membra quidem quæ ad ingrediēdum data sunt, affectiones ipsæ animique sensa comparant, animi autē sensa & affectiones, appetitus, appetitū visio, quæ vel à notione vel à sensu proficiscitur. Simulq; & cito ab eo quod vim efficiēdi habet, id etiā quod patiendi, cōparatur in iis quidē quæ natura duce alia ad alia referuntur. Quod autē motū affert, ac primū animal, id in aliquo principio sit necesse est. Flexum porrò vnius principium esse alterius extremū finemque, diximus. Itaque eo interdū natura pro vno, interdum pro duobus vtitur. Cū enim illinc mouetur, necesse est vnū signorū extremorū quiescere, alterū moueri, quippe cū antea docuerimus id quod motum afferat, in aliquo quod quiescat, niti & fulciri oportere. Mouetur ergo & nō mouet extrema pars brachij. Flexus autem eius qui in gibbere inest, id quidē mouetur, quod in eo est

quod totū mouetur, sed aliquid etiam necesse est esse, quod ab omni motu sit liberum, quod quidē signū vnū posse esse dicimus, cū re ipsa duo fiat. Ita si animal brachiū esset, in eius parte aliqua animus esset, qui motū afferret. Quoniam autē fieri potest, vt aliquid eorū quæ animo carēt eandē rationem ad manum habeat, vt si in manu bacillū moueat, certè animus in neutro extremorū esse vllō modo potest, nec in extremo eius quod mouetur, nec in altero principio. Nā quoniam lignū cū animo cōparatū & principij & finis locum obtinet, propterea efficitur, si in bacillo nō insit principium quod vim mouendi ab animo habeat, ne in manu quidem esse. Eandē enim rationē extrema pars manus ad carpū habet, quā hac ipsa pars ad gibberem. Nihil enim ea quæ connexa vinctaque sunt ab iis quæ nō sunt, differunt, quando quidē bacillū pro parte quæ detracta est, accipitur. In nullo igitur sit principium necesse est, quod est alterius finis & extremū: etiam si nihil sit aliud quod sit q̄ illud exterius. Veluti extremae bacilli partis in manu principium est, & huius in carpo. Quod si in manu nō est, q̄ superius sit etiā principium, ne hic quidē erit. Cū enim totus etiā gibber quiescit, omne quod deorsum coheret, mouetur. Quoniā autē nihil interest, à leua, an à dextra motus incipiat, etiam simul contraria mouētur, vt q̄ dextra pars quiescat, non possit leua moueri, nec contrā. Quoniamque in superiore vtriusque principium situm est, animi sit principium necesse est in medio qui motū afferat. Vtriusque enim extremi medium extremū est. Quod etiam ita est in motibus, & iis qui à partibus superioribus, & iis qui ab inferioribus oriuntur ac fluūt, veluti ij qui à capite, & ij qui à tergo & spina fluunt, in iis animantibus quæ tergū habēt.

Idque non sine causa & ratione contingit. Hic enim sedem sensus esse dicimus. Ita fit ut cum locus is qui principium continet, à sensu commutatur, & mutatur, ea etiam partes quae coherent, unà mutantur: & dilatatione amplificationeque partium, & contractione, ut necesse sit hinc sensus oriri animalibus. Pars autem corporis media, per se quidem ac vi naturaeque sua, una est, re autem ipsa necessarîo duplex efficitur. Etenim simul à principio membra moventur, quorum cum unum quiescit, alterum motu cietur, ut in ABC, B moventur, & A mouet. Atqui aliquid quiescat, oportet si futurum est, ut unum moueatur & alterum motum afferat. Vnum igitur cum A sit natura vique sua, re ipsa & officio duo erit. Quocirca sit necesse est non punctum, sed magnitudo quaedam. Atqui fieri potest, ut C unà cum A moueatur. Ita necesse est utrunque principium ea quae in A moventur, mouere. Sit igitur oportet aliquid aliud prætereà quod motum afferat, neque moueatur, fixa enim permanet extrema & prima quae in A alia ab aliis moventur, ut si qui tergis affirmatis, crura commoueant. At necesse est esse aliquid quod utriusque motum afferat. Id autem est animus qui quidem ab eiusmodi magnitudine differt, & inest in ea. Ac ea quidem ratione & definitione, qua motus causa explicatur, medium est appetitus, qui ei motum affert quod mouetur. In iis autem naturis quae inanimatae sunt, aliquod eiusmodi corpus esse debet. Ac illud quidem quod mouetur, sed eam vim habet ut moueat, vim alienam accipere & quasi pati potest. Quod autem motum affert, id vim quandam habeat necesse est. Omnia autem animalia & spiritum habere innatum videntur, & eo valere. In aliis quidem libris quo nam pacto innatus spiritus conser-

uari possit, diximus. Is autem ad principium quod animus est, eandem rationem habet, quam signum quod inflexibus mouet & mouetur, ad id habet, quod motus omnis est expers. Quoniam autem principium in aliis in corde situm est, in aliis in aliquo rationis eiusdem, ob eam causam spiritus etiam innatus hic habere sedem videtur. Ac spiritus quidem utrum idem est semper, an alius atque alius semper oritur, alia sit disputatio. Eadem enim etiam de aliis paribus institui potest, Videtur autem ita à natura institutus esse, ut vim mouendi habeat, & vim afferat. Motus verò munera duo sunt, pulsus & tractus. Quo fit ut instrumentum eam vim habeat, ut & amplificari possit & contrahi, cuiusmodi natura est spiritus. Nam & cum sine vi contrahitur ad trahendum, & cum vis ei affertur, ad pellendum valet: ob eamque causam & grauitatem pondusque affert ad ea quae ignem imitantur, & leuitatem ad contraria. Quod autem mouere debet, id vim eam habere non oportet commutatione. Corpora enim quae natura consistant præstantia quadam ita alia ab aliis superantur, ut & id quod leue est, deorsum ab eo quod grauius, & quod graue, sursum ab eo quod leuius est, cedendo pellatur. Ac quae pars sit quae cum mouetur ipsa, animus mouet, quamque ob causam, diximus. Hoc autem intelligendum est, animal ita institutum compositumque esse, ut est respublica quae bonis legibus gubernetur. Nam ut in repub. cum semel ordo constitutus est, nihil eorum quae adesse oportet in quoque eorum quae geruntur separato & absente principe, desideratur, sed suum quisque munus exequitur, ut praescriptum est, omniaque suo ordine propter consuetudinem geruntur: sic in animalibus hoc ipsum natura duce efficitur, & quod omnia cum ita composita sunt, so-

lent, suo quodque officio fungi. Itaque nõ est necesse in quoque membro inesse animum, sed quia in quodã corporis principio est, cetera viuunt necessariò quòd coherent, suis autem muneribus natura duce funguntur. Ac quo quidẽ modo voluntariis impulsione animã moueantur, quibusque de causis, dictum est. Aliquibus autẽ etiam inuita in quibusdam partibus permouentur, plurimis verò non voluntariis. Dico autẽ animalibus inuitis motus oriri, vt eum qui à corde & eum qui à pudendis partibus proficiscuntur. Plerumque enim siquid apparuerit aut visum sit, quamquam mens ipsa non præscribat & iubeat, tamen ea partes permouentur. Non voluntarios autem voco, vt somnum & vigilias, vt respirationem, omnẽsque qui sunt eiusdem generis. Horum enim nulli nec visio nec appetitus planè imperat. Sed quoniam necesse est animalia iis commutationibus vri quas affert natura, commutatis autem partibus, aliàs aulescere, aliàs imminui, fit, vt non iam moueantur, nec commutentur iis varietatibus, quæ consequi solent. Cause autem motuum naturales, & quæ præter rationem existunt motiones partium quas commemorauimus, tum denique oriuntur, cum immutatio inciderit. Nã & mēs & pars ea in qua visa imprimuntur quemadmodum ante dictum est, causas efficientes perturbationum afferunt. Imagines enim efficientiã offerunt. Hæ autem partes maxime claras rerum imagines obiciunt, propterea quòd vtraque speciem gerit animalis quod separatum est. Idque ob eam causam fit, quòd humorem vitalem habet. Ac illud quidem perspicuum est, cur sensuum fons & principium in corde sit. Partem autem quæ ad procreandum valet, eam vim habere hinc intelligi potest, quòd

ea vis seminis quasi animal quoddam erumpit. Motus autem & in principium à partibus, & in partes à principio nõ sine causa influunt, aliique ad alios ita perueniunt, principium enim *A* intelligere debemus. Ita motus per vnumquodque signorum quæ descripta sunt, in principium delabuntur, & à principio quod mouetur, & mutatur, quoniam multa esse potest, principium quod *B* attribuimus in *B*, principium autẽ *C* in *C*, vtriusque autem principium, ad vtrumque, à *B* autem in *C*, quod autem à *B* ad *A* vt ad principium venit, ab *A* verò ad *B* vt à principio. Præterea interdum cum hac animo & cogitatione reputauimus, motus tamen is qui rationem ducẽ non sequitur, in partibus oritur, interdum non oritur. Quod fit propterea quòd aliàs materia quæ vim accipiendi habet, inest, aliàs non tanta, vel talis, quanta vel qualis esse debet. Ac de partibus quidem vniuscuiusque animantis, & de animo, & præterea de sensu, de memoria, de somno, & de communi motu, diximus, causasque omnium exposuimus. Restat vt de ortu dicamus.

Aristotelis de Diuturnitate et Brevitate

vita liber, Ioachimo Perionio Benedictino Cormæriaceno interprete.

Causæ quæ sint, cur animalium aliis diuturnæ vitæ, aliis exiguæ vsura data sit, & omnino quæ diuturnæ, quæ brevis vitæ causæ sint, videndum est, cuius disputationis initium necessarium primò à questione quæ de iis instituitur, ducendum est. Neque enim perspicuum est, vtrum dissimilis an eadem causa sit omnibus & animantibus & iis quæ oriuntur è terra, cur nonnulla diuturna vita, alia breui fruuntur. præsertim cum eorum quæ terra ex se fundit, partim annum, partim diu viuunt. Illud etiam perspicuum non est, vtrum eorum quæ natura cõglutinavit & construxit, eadem diu viuant, & natura valeant, an hæc ipsa seiuncta sint, & quod brevis est vitæ, & quod in morbum procliue est, an in morbis quibusdam corpora quæ natura in morbos procliua sunt, vicissitudine quadam iis quæ brevis sunt vitæ, respondeant, in nonnullis verò nihil prohibeat eos longa vita frui qui morbis sint obnoxij. Ac de somno quidem ac vigiliis antè diximus, de vita autem & morte post differendum erit, itémque de morbo & valetudine quantum ad eam philosophiæ partem pertinet, quæ in natura ratione versatur. Nunc causa quæ sit cur alia diu, alia breui tempore viuant, iam vt dixi, videndum est. In quo etiam

consideranda erunt ea quæ hanc dissimilitudinem habent, siue genere inter se differant, & vniuersum genus à toto genere, siue eidem speciei subiecta sint, & alia ab alij hoc ipso differant. Genere autem differre dico, vt inter hominem & equum interest, quòd hominum generi diuturniorem vitam, quàm equorum generi natura largita est. Specie autem, vt homo ab homine differt, quòd alij homines diu viuunt, alij minus qui pro aliorum locorum temperatione differunt. Genera enim hominum quæ loca calida incolunt diutius viuunt, quæ autem frigida, breuior eorum vita est. Atque etiam in eorum qui eadem loca incolunt, nonnullis hæc ipsa dissimilitudo reperitur. Intelligendum est autem quid facile consuetur, & quid non facile, in iis quæ à natura iuncta sunt. Ignis enim & aqua quæque cum his consentiunt, cum eandem vim non habeant, causæ sunt alia aliis ortus & interitus. Itaque consentaneum est vnumquodque etiam aliorum, quæ ex his sunt & constat, naturam horum imitari, quæ quidem ex multorum compositione non sint, vt domus est. Ac de aliis quidem disputare, non est huius loci & temporis. Sunt enim multarum rerum proprii ac sui interitus, vt scientiæ, valetudinis, & morbi, quæ intereunt, atque id non occidentibus, sed saluis iis in quibus insunt, veluti ignorantis interitus recordatio est & doctrina, scientiæ obliuio & captio. Cõsequencia autem quadam fit, vt rebus à natura cõglutinatis & iunctis occiditibus, aliarum etiam interitus sequatur. Animantibus enim intereuntibus, & scientia quæ in eis est & valetudo vnà occidit. Itaque ex his quispiam de animo ratiocinari poterit, Si enim est non natura, sed vt scientia in animo, sic animus in corpore est, sit necesse est eius etiam alius

interitus, præter eū quo interit, vñā cum corpore. Ita quoniā non videtur talis, profecto alio modo ad corpus affectus est. Hoc autē rectē quærat aliquis, num id quod interire potest, aliquo loco interitus sit expers, veluti ignis in superis, vbi nullum est contrarium. Ea enim quæ in contrariis insunt, consequentia quadam & casu intereunt, eo ipso quod illa occidant. Cōtraria enim alia ab aliis conficiuntur. Casu autem nullum contrariorum quæ in essentiis insunt, interit, propterea quod de subiecto nullo essentia dicatur. Ita fieri nō potest, vt id cui nihil contrarium est, & vbi non est, intereat. Quid enim erit, quod ipsum interimat, cum à contrariis modo confici possit, quæ ei aut nulla sunt omnino, aut certe in hoc loco? An aliqua ex parte hoc verū est, alia non est? Fieri enim nō potest, vt ei quod ex materia constat, non sit quodam modo contrarium. Omnibus enim rebus calor vel rectitudo conuenit, omnes autem vel calidæ, vel rectæ, vel candidæ esse non possunt. Sic enim affectiones separatæ seiunctæque erunt. Quod si cum primum est id quod vim efficiendi habet, & id quod accipiendi, semper illud agit, hoc patitur fieri non potest, quin mutatio consequatur. Præterea si necesse est aliquid redundare, id autem quod redundat contrarium est, semper enim ex contrario mutatio fit, & id quod redundat prioris rei reliquæ sunt. Quod si contrarium omne vi quadam re ipsa adhibita expellitur, hoc etiam loco interire non poterit, aut potest illud quidem, sed ab eo quod ipsum continet, interimitur. Ac si hæc ex iis quæ diximus intelligi possunt, posita sint. Sin minus, ponendum est, subessere ipsa aliquid cōtrarium, reliquiasq; remanere. Itaque minor flamma à maiore casu cōsumi solet, pro-

pterea quod materiam quam illa longo tempore fumo adhibito, maior flamma cito consumit. Quocirca perpetuo motu agitantur, & oriuntur vel intereunt. Quod autem aliud complexu continet, id vel in agendo adiuvat vel contrā nititur. ob eamque causam ea quæ transferuntur, mutantque locū, si diu durabant, minus tum durant quàm eorum natura ferat: sin æterna erant, etiam minus durant, dummodo eis data sint contraria. Neque enim statim materia cōtrarium habet. Ita fit vt si loci contrarium habeat, loco moueatur, si quantitatis, accessione & decessione, si perpeffionis, immutatur.

Nec uerò quo quicque maius est, eo minus interire solet equo enim breuior vita quàm homini data est: nec contrā parua res diutius durant, multæ enim bestiolæ earum quæ incisuras habent, annum tantum viuunt: nec eorum quæ terra ex se fundit, etas est quàm hominum planè longior: annum enim tantum viuunt quædam eorum quæ oriuntur è terra: nec animantia quæ sanguinem habent, apes enim diuturnitate multa animantia quæ sanguinem habent vincunt: nec ea quæ sanguine carent: ea enim quæ molli corio obducta sunt, & sanguinē non habent, annum viuunt: nec ea natura quæ in terra versantur: nam & ea quæ ex terra gignuntur & animantia terrena annum viuunt: nec ea quæ in mari: est enim illic breuis vita eorum piscium & qui duro & qui molli corio obducti sunt. Omninoq; longissima vita est eorū, primū quæ ex terra oriuntur, vt palmæ, deinde eorum animantium quæ sanguinem habent, longior est quæ eorum, quæ carent: & terrenorum quàm aquatiliū. Itaque ea in quibus hæc duo coniuncta reperiuntur vt & sangui-

Cap. 2.

nem habeant, & terrena sint, ex animalibus viuunt diutissimè, vt homo & elephas. Atque etiam maiorum ferè quàm minorum longior est vita. Aliis enim etiam quæ diutissimè viuunt, magnitudo data est, quemadmodum iis etiam quæ commemorauimus. Causa autem quæ sit horum omnium hinc perspici potest. Intelligendum est enim, animal humidum & calidum esse natura sua, qualis etiam vita est. senectus autem frigida & sicca, & quod mortuum est, ita enim videtur. Materia autem corporum in ijs quæ habent, hæc sunt, calor, frigus, siccitas & humor. Hinc necesse est ea quæ senescant, exarescere. Itaque humorem necesse est eam vim habere, vt non facile exiccetur. Iob eamque causam pinguis caries non sentiunt. In causa est aer, qui cum aliis comparatus, ignis vim obtinet, ignis autem cariei incommoda non sentit. Nec rursus parua humoris copia esse debet, propterea quòd facile id etiam quod exiguum est, exhauriri exiccariq; potest. Itaque & animalibus & iis quæ ex terra gignuntur, quæ quidem magnitudine præstanti sint, ferè, iam vt dixi, longior vita data est, quippe cum hoc sit consentaneum, vt eis maiorem humorum copiam natura largita sit. Nec verò ob eam solum causam eorum vita est longissima. Duæ enim causæ sunt, & magnitudo & qualitas. Ita non solum humoris, sed caloris etiam copia esse debet, vt nec concrefcere, nec exarescere facile possit. Ob eamque causam hominis vita longior est, quàm multorum quæ eum magnitudine superant. Diutius enim viuunt ea, quæ humoris copia vincuntur, si maior in eis qualitas sit quàm quantitatis in aliis præstantia. Est autem in nonnullis calor pinguis, qui simul facit, vt nec exiccari, nec refrigerari facile possit: in aliis verò alium succum habet. Præterea

id quod tale futurum est, vt non facile intereat & occidat, reliquiis abundare non debet. Quod enim eiusmodi est, id vel morbo, vel natura interit. Vis enim eorum quæ redundant, & contraria natura est, & aliqua naturam, alia partem interimit natura sua. Itaque animantia ea quæ ad concubitum procliuia sunt, magnaque seminis copia abundant, cito ad senectutem compelluntur, propterea quòd semine reliquiae quaedam est, & præterea cum emissum est, exiccat. Ob eamque causam muli, quàm equi & asini à quibus generatus est, vita est longior, & fæminarum, quàm marium, si mares procliuies sint ad libidinem. Quo fit etiam, vt passeret mares breuiore tempore viuant, quàm fæminæ. Præterea mares omnes qui ad faciendum opus attentiores sunt, labore citius compelluntur in senectutem. Labor enim exiccandi vim habet, & siccitas in senectute dominatur. Natura autem maribus longiorem quàm fæminis vitam largita est, idque fit propterea quòd in maribus maior quàm in fæminis caloris est copia. Eadem vero animantia quæ in calidis locis versantur, diutius viuunt, quàm ea quæ in frigidis ob eam ipsam causam, ob quam maiorum vita est longior, maximèque insignis magnitudo eorum animantium, quæ frigida sunt natura sua. Itaque & angues & lacertæ & bestiae quæ squamis obduta sunt, inusitata sunt magnitudinis iis in locis, quæ calore præstant, & in mari rubro animalia quæ duro corio tecta sunt. Nam & incrementi, & vitæ causa est calor is qui humoris est particeps. In locis autem quæ nimio frigore obrigescunt, quoniam humoris qui in animantibus inest, nimium aquam imitatur, facile concrefcit. Itaque animalia quæ paruum aut nihil sanguinis habent, omnino in locis quæ ad Se-

ptentrionem pertinet, nulla nascuntur, nec quae ad partem gradiendo accedunt, in terra, nec aquatilia in mari: alia nascuntur quidem, sed minora sunt, eorumque breuior est vita. Tollit enim cumulum magnitudinis concretio, & si alimentum non capiunt, tam animalia quam stirpes intereunt. Se enim ipsa liquefaciunt & conficiunt. Vt enim magna flamma paruum absorbit & conficit, eo ipso quod materiam consumit, sic naturalis & insitus calor, cui primum concoquendi munus datum est, materiam in qua inest, conficit. Aquatilibus autem breuior, quam terrenis animantibus data est vita, non quod humida plane sunt, sed quia aqua humorem imitantur, cuius generis humor facile exhauritur, propterea quod frigidus est, & concretionem congelationemque obnoxius: eaque animalia quae carent sanguine, ob eandem causam, nisi se magnitudine tueantur, nam nec adipem habent, nec dulcedinem, cum in animantibus ad eum cum dulcedine sit coniunctus. Itaque apes diutius viuunt quam alia animalia, quae eas magnitudine corporis vincunt.

Cap. 3.

In iis autem quae oriuntur ex terra, reperitur longissima vita, atque longior quam in animantibus, primum quod minus aquam imitantur, ob eamque causam non facile frigore obrigescunt, deinde quod pingue quiddam & viscosum habent, & quod cum sicca sint, terramque imitentur, tamen humor quem habent, non facile exarescit. Diuturnitatis autem quae in arboribus natura inest, causa intelligi debet. Est enim ea propria si cum animalibus comparatur, praeter ea quae incisuris constant. Semper enim renouantur ea quae terra ex se fundit, ob eamque causam in multa durat tempora. Quippe aliis germinibus senescentibus, alia renascuntur, itemque ra-

dices, sed non eodem tempore, verum cum truncus tantum, & rami perierunt, alij adnascuntur. Cum vero ita affecta sunt radices, alia ex eo quod inest, gignuntur: atque perpetua est haec & intereuntis & renascentis vicissitudo: ex quo diuturnitas in eis sequitur. Videntur autem ea quae ex terra gignuntur, eas bestiolas, iam ut dixi, quae incisuras habent, imitari. quippe cum diuisa viuunt, ex vnoque duo & multa fiunt. Sed bestiola quae incisuris constant, viuunt illae quidem, non tamen diu possunt: propterea quod instrumenta non habent, nec principium quod in eis inest, ea facere villo modo potest. At vero principium quod in stirpibus inest, potest: praesertim cum omni ex parte & radicem & truncum habere possint. Itaque ab hoc semper cum alterum senescit, alterum nouum erumpit, ut parum absit, quin eorum quae inserimus, adaequent diuturnitatem. Nam in insitione haec ipsa contingere quodam modo dici possunt: praesertim cum pars sit quaedam surculus. Ac in insitione quidem, separatione & auulsione hoc vsuuenit: illic autem propter perpetuam successionem, idque fit propterea quod omnem in partem principium cuius vis insita est, diffusum sit. Idem autem & in animalibus & in stirpibus contingit. Ferè enim mares in animantibus longiore vita fruuntur, eorumque superiores partes ampliores sunt, quam contrariae: mas enim nanos magis quam femina imitatur. Atqui in partibus superioribus calor inest, & frigus in inferioribus. Stirpium etiam longior aetas earum est quibus latiora amplioraque capita data sunt, quo in genere sunt non ea quae annum tantum viuunt, sed quae arborum magnitudinem imitantur. In stirpibus enim radix pars est superior, & capitis locum obtinet. Quae autem annum viuunt tan-

tummodo, ea per inferiores partes & fructus & magnitudinis cumulum accipiunt. Sed de his per se ac proprie in libris de ijs qua oriuntur è terra, differetur. hoc autem loco exposita est causa longa & breuisque vita animantium. Restat vt nos de iuuentute & senectute, vita & morte dicamus. His enim expositis, ratio & disputatio qua de animalibus instituitur, terminum habebit.

Aristotelis de adolescentia et senectute, vita

& morte liber, Ioachimo Peronio

Benedictino Cormariace-
no interprete.

DE adolescentia & senectute, de vita & morte hoc loco dicendum est: & simul respirationis necessesse erit fortassis causas exponere, praesertim cum ea sit causa cur quaedam animalia viuant atque non viuant. Quoniam autem de animo alijs libris disputauimus, perspicuumque est, fieri non posse, vt eius essentia sit corpus: hoc etiam perspicuum est, eius sedem in aliqua parte esse corporis, atque in quadam earum qua inter partes vim & principatum obtinet. Ac cetera quidem animi siue partes, siue facultates, vtrolibet nomine appellari debeant, nunc praetermittenda sunt. Ex qua autem & animalia appellantur, & viuere dicuntur, in ijs quidem qua vtrunque horum

acceperunt, vt & animalia sint & viuant: eadem sit vnàque pars neesse est, ex qua idem viuat, animalque dicatur. Animal enim qua ex parte animal est, non potest non viuere. Qua autem ex parte viuat, ex ea animal esse non neesse est: quippe cum ea qua oriuntur è terra viuant illa quidem, sensus autem sint expertia. Sensu autem animal à non animali distinguimus. Numero igitur neesse est vnã esse eademque hanc partem, natura autem & ratione duas atque diuersas. Neque enim idem est animal esse, ac viuere. Quoniam autem sensuum qui proprijs distinctique sunt, vnus est quidam sensus communis, ad quem sensuum functiones ac munera reuocari, referrique neesse est, is profecto inter partem eam qua antè, & eam qua ponè est, locabitur. Ea enim prior in nobis dicitur, in qua inest nobis sensus, posterior autem contraria. Praeterea cum ita corpus distinctum sit eorum quidem omnium qua viuunt, vt alia pars superior sit, alia inferior (omnia enim superiorem inferiorèque habent) sit, vt ea etiam qua ex se fundit terra, in medio harum vim altricem habeant. Qua enim ex parte succus ingreditur & trahitur, eam superiorem vocamus, eius rationem habentes, non totius, quod continet: inferiorem autem eam, qua reliquiae cibi primae depelluntur. Sed contra hoc in stirpibus & animantibus contingit. Nam hominibus quia erecti excelsique sunt, hoc maximè solis ex animalibus dedit natura, vt caput ad superiorem vniuersitatis partem attollant, cum ceteris in medio sit. Ea autem qua gignuntur è terra, quoniam moueri non possunt, succumque ex terra trahunt & alliciunt, necessariò hanc partem semper humi depressam habent. Eam enim rationem radix habet in stirpibus, quam os in hominibus habet: qua

quidem parte stirpes ex terra succum trahunt, homines verò cibum capiunt ipsi per se ac opera sua. Cùmque tres partes sint, in quas omnia animantia, quæ suis omnibus partibus absoluta perfectaque sunt, tribuuntur, vna qua cibum capiunt, altera qua reliquias cibi depellunt, tertia quæ his interiecta est: hæc ipsa in maximis animalibus pectus vocatur, in aliis aliquid est quod eius locum obtinet: quæ eadē in aliis est, quàm in aliis euidētior. Quæ autem in his gradiendo ad partem accedūt, eis etiam ad hæc obeunda munera partes datæ sunt, quibus omnem molem corporis ferant & sustineāt, vt crura, vt pedes, & quæ eādē vim habēt. Sed animi quæ ex parte alēdi vim habet, principium in trium partium medio situm esse & sensu & ratione perspicitur. Multa enim animantia vtraque parte detracta & præcisa, capite videlicet, & ea quæ cibum capit, viuunt cum ea parte quam mediam diximus. Quod in iis quæ incisuris constant, vt in vespis & apibus animaduerti licet. Quin etiam multa eorum quæ incisuras nō habent, cū diuisa sunt in partes, propter vim altricem possunt viuere. Pars autem hæc reipsa vna est, multa autem esse potest. Eodem enim modo constat, quo in stirpibus, quæ & viuunt per se, cū auulsa sunt, & multa arbores ex vno principio nascuntur. Cur autem eorum quæ gignuntur è terra, alia si separentur, viuere non possunt, alia autem auulsa inseruntur, alio loco dicendum erit. Sed tamē similis est, hæc quidem in parte, & stirpium ratio & eorum animantium quæ incisuras habent. Atque etiam animus altor in iis quidē quæ eū habēt, necesse est & vnus sit reipsa, & multorum vim in se contineat. Quod de principio etiam sentiendi, iudicandum est eodem modo, quippe cū ea quæ

diuisa auulsaq; sunt partes, sensum habere videātur. Sed hoc interest, quòd ea quæ oriuntur è terra natura sua conseruationem procurare possunt: ea autem animalia quæ incisuras habent, non possunt, propterea quòd membra quæ conseruationem sui procurēt, nō habeāt: eorumq; nōnullis pars ea desit, quæ reliquias cibi depellat, aliis ea quæ cibum excipiat, quæ dā verò & alias & vtrāque harū desyderēt. Hæc enim animalia multis animantibus quæ inter se coherent similia sunt. Quæ autē optimè à natura effecta sunt, eis hoc minimè vsuuenit: propterea quòd eorum natura quàm maximè fieri potuit, vna & simplex est. Itaq; animalia paruo sensu afficiūt quædam partes, cū auulsa sunt, quòd sensum quendā animi proprium obtinent. Nam cū illa separentur, quædam sensum faciunt, quemadmodum etiam testudines, cum eis cor detractum est. Hoc etiam & in stirpibus & in animantibus perspicere licet, si quis in iis quæ oriuntur è terra, seminum ortum, insitionesque eorum & auulsiones consyderet. Seminum enim ortus omnibus à medio proficiscitur. nam cū duplex sit quasi porta omnium, quæ ex parte coaluerunt, adherescunt, & vtriusque partis medium est. Hinc enim & truncus & radix prodit eorū quæ gignuntur è terra. Quod autē mediū in se inclusum habent, id principium est. Idq; in insitionibus, & in auulsionibus, ad nodos & gemas cōtingit maximè. Est enim principium quoddā rami ac surculi nodus & medium. Itaque aut hoc præcidunt & amputant: aut in hoc aliquid ingerunt, vt vel ramus ex eo vel radix oriatur, quasi principium trunci & radicis ex medio erumpat. In animantibus etiam quæ sanguinem habēt, cor primum gignitur. Quod perspicuum est ex iis, quæ nos, quantum in iis quæ nūc

etiam gignuntur, cernere potuimus, inspeximus. Itaque in iis etiam quæ sanguine caret, aliquid primum nascatur necesse est, quod cordis locum obtineat. Cor autem venarum esse fontem ac principium in libris de partibus animantium antè dictum est, & sanguinem in animantibus iis quæ sanguine prædita sunt, extremum cibum esse ex quo partes conficiantur. Perspicuum est igitur, vim oris vnum quoddam munus & officium exequi, stomachum in coquendo cibo alterum. Cor verò quod principatum obtinet, finem etiam imponit, totumque munus absoluit. Ita necesse est & eius animi qui sensus est, & eius qui alendi vim habet, principium & fontem esse in corde in iis animantibus, quæ sanguinem habent. Aliarum enim partium officia quæ in cibo versantur ad huius munus & opus omnia referuntur. Quod enim principatum tenet, debet ad id cuius causa comparatum est, pertinere, non ad ea quæ huius causa facta sunt, ut medicus ad valetudinem. Verum enim verò sensuum principatus in corde est omnibus animantibus, quæ sanguinem habent. In eo enim sit necesse est communis sedes omnium sensuum. Cum enim duos eo perspicue pertinentes cernamus, gustatum atque tactum, eodem etiam ceteri pertineant necesse est. In hac enim parte motus ceterorum sensuum oriri potest, hi nihil ad superiorem locum pertinent. Præterea si vita omnibus in hac parte sita est, profecto principium fontisque sensus in ea etiam sit necesse est. Quo enim animal aliquid est, hoc etiam illud vivere dicimus. Quæ autem ex parte sensus est particeps, hac corpus animans esse dicimus. Causa autem quæ sit, cur alij sensus planè ac perspicue ad cor pertineat, alij autem in cerebro sedem habeat, ob eamque causam quibusdam animantia

sentire cerebro videntur, separatim alio loco diximus. Ex iis autem quæ dicta sunt, perspicuum est, experiètia quidem & animaduersione constare, in hac parte & in medio corpore trium partium animi & eius qui sensus est, & eius qui augendi, & eius qui alendi vim habet, principium consistere: ratione autem, quod naturam in omnibus quoad eius fieri potest, optimum quicque facere cernimus. In medio autem natura quoniam locatum est utrunque principium, maxime quidem utraq; pars suum munus exequitur, & ea quæ extremum cibum conficit, & ea quæ eum excipit. Ad utramque enim earum partem ita affectus & erit & est medius hic locus, ut imperantis locus: & præterea inter id quod utitur & inter id quo illud utitur, interesse oportet, & quemadmodum vis alia, sic si fieri potest, modus alius esse debet, velut tibia, & quæ tibias mouet, manus. Quod si animal ex eo definitum est, quod sentiendi principium habet, in eorum quidem animantium quæ sanguinem habent corde, hoc principium sit necesse est, in iis autem quæ eo carent, in parte quæ cordis locum obtinet. Omnes autem partes omnique corpus animantium, calorem quendam cognatum & naturalem habet. Itaque dum viuunt, calida sunt, cum moriuntur & priuata sunt vita, contra frigida. Necesse est igitur huius caloris in corde esse principium in iis quidem animantibus, quæ sanguinem habent, in iis autem quæ non habent, in alia eiusdem generis. Calore enim insito naturalique cibum conficiunt & coquunt omnia: in quo maxime cor aut quod eius locum obtinet, plurimum potest. Itaque reliquis refrigeratis partibus, vita remanet, eo autem calore consumpto, qui in corde est, planè tollitur, propterea quod caloris principium hinc pendet omnibus, &

animi qui quasi ardore quodam coercetur in his partibus, ita tamē vt ea animantia quæ sanguine prædita sunt in corde, ea autem quæ carent, in ea quæ eiusdem rationis est, eum habeant. Neesse est ergo simul & vitam suppetere, & caloris huius conseruationem, mortemque esse eius interitum & dissolutionem.

Cap. 3.

Sed ignis duplicē interitū cernimus, cōsumptionē vel marcorē & restinctionē, quorū eū quidē qui per se ac vi sua igni accidit cōsumptionē siue marcorē vocamus, eū autē qui à cōtrario, restinctionē: illūq; senectutis, hūc violētum dicimus. Quāquā interdū vterq; interit° per se accidit. Cū enim pastus deficit, quoniā calor materiā qua alatur, assumere nō potest, ignis interitus sequitur, propterea q̄ cōtrariū quod cōcoctionem cohibet, impedimento est quo minus alatur. Cū autem accidit vt ignis tabescat, id fit propterea q̄ magna caloris copia cōgesta, nec respirare animal, nec refrigerari potest. Cito enim etiam hoc modo cibū cōficit calor, cum magna copia cōgestus est, suōque aduentu antē occupat cōficiendo, quā spīritus duci possit. Itaq; nō solū tabescit paruus ignis à maiore, verū etiā lucernæ flāma ipsa per se maiori flāma infusa, cōsumitur, quē admodum quiduis aliud, quod exuri potest: id quē propterea fit, q̄ fomentū quod est in minore flāma, maior occupat, antē quā aliud adhibitū sit. Ignis autē generatur semper, atque instar fluminis fluit, sed obtutum oculorum effugit propter celeritatē. Perspicuū est igitur, si (id quod necesse est, dum modō vitæ aliquid loci reliquatur) calor conseruari oporteat, caloris qui in principio sit, quandam refrigerationē inesse oportere. Cuius quidem rei exēplum sumi licet ab eo quod prunis quæ suffocantur, accidit: quæ si operiantur, suf-

focatione quæ dicitur perpetua, cito restinguuntur. Si quis autem crebro detrahat, & novos ingerat, diu igni accēse manent. Ignis autem cū cinere adhibito absconditur, cōseruatur. Nā nec propter cineris raritatem expirare prohibetur, & aère qui circūfusus est obstruitur, ne calor qui in eo magnus est, restinguatur. Sed contrariū incidere igni & cū absconditur & cū suffocatur (hic enim tabescit, ille autem ad multum tempus durat) in problematibus etiam dictū est. Quoniam in omni animante animus inest, nec idē sine caloris natura constare, quemadmodum dixi, vllō modo potest, iis quidem quæ oriuntur è terra, præsidium alimēti & illius quod continet, satis magnam vim affert ad caloris naturalis conseruationem. Succus enim qui intromittitur, refrigerat, quē admodum homines etiam cū primum alimētum est. Inedia autem calorem afferunt & sitim pariunt, propterea q̄ aēr & spīritus qui nō coagitur, semper calescit: idēque coagitatus refrigeratur, cū cibus influit, quoad cibum cōcoxerit. Si verò aut circūfusus aēr propter tēporis rationem, frigore nimio seuiat, tum vehementibus ortis congelationibus, exiccātur: aut æstate vehementes æstus incidunt: & quia non potest humor qui è terra elicitur, refrigerare, calor tabescit & consumitur, & arbores illis temporibus syderari dicuntur. Itaque genera quæ ad lapidum radicibus subiiciūt, & aquā in vasis infundunt, vt stirpiū radices refrigerentur. Animalia autem quoniam alia in aqua, alia in aère viuunt, ex his etiam aliis ex aqua, aliis ex aère refrigerandi præsidium suppetit. Quod quemadmodum fiat, deinceps dicendum erit.

Aristotelis de Respiratione Liber, IOACHIM

mo Perionio Benedictino Cormacriaceno interprete.

DE respiratione perpauci quidam eorum qui antea in natura scientia versati sunt, disseruerunt, quorum tamen nonnulli cuius rei gratia animantibus data sit, nihil omnino dixerunt, alij exposuerunt illi quidem, sed non recte, verum minus ex eorum quae eueniunt, vsu & obseruatione: & praeterea animantia omnia respirare dicunt, quod cum falsum sit, primum de his necesse est explicare, vt ne frustra absentes accusare videamur. Illud quidem perspicuum est, animalia omnia quae pulmonem habent respirare. Sed tamen omnia huius generis quae pulmonem exanguem fungosumque habent, minus respirationem requirunt. Itaque diu vi ac robore corporis permanere possunt. Habent autem pulmonem ea omnia, quae oua pariunt, vt ranarum genus: praeterea mures fluuiatiles atque testudines diu in aquis versantur, propterea quod eorum pulmo quia parum sanguinis habet, exiguo calore praeclusus est, qui cum inflatur, agitatione ipsa refrigerat, facitque vt ad diuturnum tempus durent. Quod si quis ea diu admodum vi teneat, omnia suffocatur, quod aquam non recipiant vt pisces faciunt. Quae autem exanguem pulmonem habent, ea propter caloris copiam respirationis indigent. Aliorum vero quae pulmone carent,

nullum respirat. Ac Democritus quidem Abderites, alijque nonnulli qui de respiratione disseruerunt, nihil de aliis animalibus explicauerunt, etsi ita dicere videntur quasi omnia respirant. Anaxagoras autem & Diogenes, cum omnia respirare tradunt, de piscibus & ostreis quemadmodum respirant, exponunt. dicitque Anaxagoras pisces respirare, cum aquam branchiis agitant & impellunt, ductu spiritus quem in ore habeant, nihil enim esse inane. Diogenes autem eosdem tradidit cum branchiis aquam impellunt, ex aqua quae ora eorum circumfundit, trahere aera eo inani quod in eorum ore inest, quod sit in aqua spiritus. quae fieri non possunt. Primum enim alteram rei partem detrahunt, propterea quod id quod commune est, in altero solo dicitur. Respirationis enim vocatur, cuius vna pars exspiratio est, altera inspiratio, de qua nihil tradunt, quemadmodum eius generis animantia spiritum edant, nec vero explicare possunt. Cum enim respirant, hoc ipso quod respirarunt, rursus animam efflare debent, idque vicissim facere. Ita fit vt simul & aquam ore accipiant, & animam efflent. Atqui necesse est cum incidunt & concurrunt, alterum alteri impedimentum afferre. Deinde cum aquam impellunt, tum vel ore, vel branchiis spiritum edunt. Ita fit, vt pariter & edant spiritum, & respirant. Hoc enim ipsum respirare appellant. At fieri non potest, vt simul spiritus edatur, atque ducatur. Ita si necesse est ea quae respirant, & edere spiritum & ducere, edere autem spiritum nihil eorum potest, profecto nulla etiam eorum respirare possunt. Praeterea illud quod aiunt, pisces spiritum ex ore ducere, & ore ex aqua, fieri non potest. Nam cum arteriam non habeant, quod pulmo eis datus non sit, sed statim ori stomachus adhaereat, certe neces-

sariò eū stomacho ducerēt. hoc autē alia quoque animātia facerent, nunc nō faciunt. Idēque illa cū extra aquā sunt, perspicuē facerent: & tamen id non videntur facere. Præterea cū omnia respirant, spiritūque ducunt, eius partis quæ ducit, motum quendam atque pulsū existere cernimus: quod in piscibus non animaduertimus, nihil enim eorum quæ ventri annexa sunt, agitare videntur, sed branchias tantū, tam in aqua, quā in terra, cū palpitant. Præterea cū in aqua omnia quæ respirant, suffocantur, bullæ existunt, quod vi spiritus edatur: vt si quis testudines, vel ranas, vel aliquid eiusdem generis manu cōprimat. In piscibus autem non fit, etiam si omni ratione id conemur facere, quasi spiritum nullum extrinsecus ducant. Quo autem modo eos respirare dicunt, is etiam hominibus in aqua potest contingere. Si enim etiam pisces spiritū ex circumfusa aqua in os ducunt, quid est quamobrem non etiam homines faciant, cæteraque animantia? eūque qui ex ore edatur eodem modo quo pisces, ducant? Ita si illa fieri possent, hæc etiam possent. Quoniam autem non possunt, perspicuum est ne in illis quidē hoc posse cōtingere. Iam verò cur in aëre moriuntur, palpitareque videntur quemadmodum ea quæ suffocantur, si respirant? Hoc enim quidem certè eis alimenti penuria euenit. Quam enim causam Diogenes affert, ea stulta est. Ait enim eos cū in aëre sunt, magnam vim spiritus ducere. Cū autem sunt in aqua, parua, ob eamque causam enecari. Etenim necesse esset id vsuuenire iis animantibus, quæ gradiendo ad partem accedunt. Nūc autem nullum eorum quæ gradiuntur, quod vehementer respiret, suffocatur. Præterea si omnia respirant, perspicuum est etiam ea animantia quæ incisuras

habent, respirare. At multa eorum diuisa, non solū in duas partes, sed etiam in plures videntur viuere, quo in genere sunt scolopendrea: quæ quidē quā aut quo respirare possunt? Cur autē de his non rectè differatur, causa est partim ignorantia quæ in eis est interiorum partium, partim quod non accipiant alicuius rei gratia, omnia naturam facere. Si enim quā ob causam animantibus respiratio data sit exquisiuisset, idque in partibus, vt in branchiis, & pulmone spectassent, facilius causam inuenissent. Democritus autem aliquid animantibus ex respiracione euenire tradit, cū eam ait impedire quo minus animus à corpore discedat & expellatur, nō tamen huius rei causa hoc naturam fecisse exponit. Omnino enim vt alij Physici, ita hic, nulla ex parte hanc causam attingit, sed animum & calorem primas illas rotundas figuras esse dicit. Itaque dum eius quod circumfusum est vi prorufa secernuntur, respiracionem adiumentum dicit afferre. In aëre enim magnum numerum esse eorum, quæ ille mentē animūque nominat. Quocirca dum animal spiritum ducit, animaque agitur, hæc simul ingredi ait, cohibereque compressionem, atque impedire, quo minus animus qui in animantibus inest, transeat, atque discedat: ob eamque causam in respirando & expirando vitam mortemque consistere. Cū enim id quod circumfusum est ac comprimit, superius est, nec iam id quod foris influit, prohibere potest, quod animal spiritum ducere non possit, tum mortem animantia opprimere. Esse enim mortem eiusmodi figurarum discessum à corpore, quem eius quod circumfusum est & astringit, vis procurat. Causam autem cur omnibus quidem mors proposita sit, non tamē fortuito, sed lege præscriptaque nature, senectū-

te, vi autem contra naturā, non exposuit. Atqui eum oportuit exponere, cum aliās hoc fieri videatur, aliās non videatur, vtrum ipsa causa extrinsecus an intrinsecus petēda sit. Nec verò quæ sit respirationis principium explicat, sitne eius externa causa, an insita & interior. Neque enim mens quæ extrā est, præsidium cōseruat, sed respirationis motusque principium interius est, non ab eo quod circumfusum est vt comprimente ducitur. Illud etiam absurdum est, simul & id cū ambit, comprimere, & cum ingressum est, dirimere ac secer-
nere. Atque hæc ferè sunt, quæ & quomodo ille dixit.

Cap. 2.

Quòd si vera esse, quæ supra diximus, existimanda sunt, nec animantia omnia respirare, hoc intelligendum est, nō ad omnem mortem hanc causam esse accommodādam, sed eam in iis modò animantibus valere, quæ ducant spiritum. Quāquam ne in his quidem rectè intelligi potest, id quæ ex iis perspicui licet, quæ eueniūt, quæque omnes diuturna obseruatione notauimus. In maximis enim caloribus, quò magis calefcimus, eò & respirationem magis requirimus omnes, & crebrius spiritum ducimus. Cū autem aer qui nos ambit, frigidus est, corpusque contrahit, tum cohibere ac retinere spiritum possumus. Atqui tum aëra externum aduentu suo in corpus contractionem arcere oportebat, quod nūc contrā fit. Cū enim magna vis caloris congesta est, nec animantia spiritum edunt, tum respirationem desiderant. necesse est verò qui spiritum ducāt, eos respirare. Qui autem in magno aestu & calore sunt, sæpe respirāt, quasi refrigerandi causa respirant: tumque id quod dici solet, Ignem igni addūt. Quæ autem in Timæo scripta est in orbem acta impulsio, nihil de cæteris animantibus statuit, quemadmodum in eis calor confer-

uetur, vtrum eodem, an ab aliqua alia causa. Si enim iis solis animantibus quæ gradiuntur, respiratio concessa est, eius quod ait solis, afferenda fuit causa. Sin aliis quoque data est, sed alius est modus, de eo explicandum fuit, an omnia respirare possint. Præterea modus causæ commētitijs est. Cū enim per os calor foras excurrit, circumfusum aëra pulsu agitari, eundemque in locū illabi dicit per carnes quæ rara sint, vnde calor insitus exierit, quòd nihil sit inane, iūq; alius alij obsistant. Cōcalescente verò rursus per eundem locum foras excurrere, eundemque circumfusum in corpus pellere per os aëra eum qui foras calidus excurrerat, id quæ semper respirādo ac expirando facere animantia. Ii autem qui in ea sunt sententia, cogūtur primūm expirationem prius quā in inspirationem fieri concedere. Quod hinc sciri potest, quia hæc mutua quadā vicissitudine inter se consequuntur. At morientes edunt spiritum. Ita necesse est principium esse expirationem. Præterea cur animantibus respiratio & expiratio data sit, nō exposuerunt, qui hoc defendunt, sed vt de re fortuita aliqua solum de eis mentem suam explicauerunt. Atqui hæc ipsa in vita & morte dominari videmus. Cū enim ea quæ respirant, spiritum ducere nequeunt, tum eorū interitus consequitur. Iam verò hoc absurdum est, nos caloris per os exitum rursusque ingressum non ignorare, aëris autem in petus introitum, & rursus cū calet discessum ignorare. Illud etiam absurdum est, caloris introitū respirationē esse. Cōtrā enim videtur, id quod efflatur calidū esse, id autē quod ducitur frigidum. Cū autē calidū est, quasi aspirantes respirant. Quoniam enim non satis id quod influit refrigerat, sæpe spiritum ducere solemus. Nec verò alimenti causa respirationē

animantibus datam esse existimare debemus, quasi insitus calor spiritu alatur atque augeatur: & cum animal respirat, tanquam igni materia adhibeatur, amplificatioque igne atque foto, existat exspiratio. Eodem enim modo hanc sententiam qua superiores, refellemus. Hoc enim ceteris animantibus vsuuenire oporteret, aut aliquid quod ei responderet. Habent enim calorem vitalem omnia. Præterea illud quoque commentitium est, quomodo calor ex spiritu dicendus sit oriri. Ex alimento enim eum potius existere cernimus. Hoc autem etiam sequitur, & efficitur, hoc ipso & cibum capi, & eius reliquias depelli: id quod in aliis fieri non animaduertimus.

Cap. 3. Differit etiam Empedocles de respiratione, non tamen quam ob causam data sit explicat, nec planum facit, utrum animantia omnia respirent, necne. Cumque de ea respiratione qua naribus procuratur disputat, de ea etiam respiratione qua hoc nomine proprie appellatur, se putat dicere. Est enim & ea respiratio qua per arteriam ex pectore procuratur, & ea qua naribus. Animalia enim sine illa respiratione, naribus respirare non possunt, qua si ea qua naribus perficitur, priuentur nihil mali sentiunt, sin ea qua per arteriam, extinguuntur. Natura enim quibusdam animantibus respirationem qua naribus fit, ad odoratum præter eius officium attribuit. Itaque odoratu animalia omnia prædita sunt, cum non in omnibus huius sensus idem sit locus & sedes. Sed de his alio loco planius dictum est. Aut autem animam duci & reddi, quod sint venæ quaedam qua sanguinem habeant, non tamen eo plenæ sint, habeant autem vias ad aëra extremum pertinentes, qua & corporis partibus angustiores sint, & aëris am-

pliores. Quocirca sanguis qui & ad superiores partes & ad inferiores ferri ac delabi solet, si ad inferiores delabatur, influere animam, & duci, sin supra capessat, eandem foras excurrere, & efflari. Ita hoc ipsum ei quod in clepsydriis contingit comparat,

Omnia sic ducuntque animam redduntque vicissim,

Omnibus exangues per corporum vltima venæ

Se fundunt, cunctæ crebræque feruntur hiatu

Ad nares, sed ita, ut cruor occultetur, & auræ

Accessus pateat facilis, facilisque recursus.

Hinc postquam mollis redit ad præcordia sanguis,

Spiritus inflammans delabitur agmine longo.

Ast ubi summa petit cruor, hic tum redditur: Vt cum

Virgo domi ludens clepsydram carpit ahenam,

Ora solet primum formosa occludere dextra,

Hinc in aquæ fundum vas illud mergere mollis,

Nec dum in vas accessus aquæ datur, arcet at illam

Aëris infusi per crebra foramina moles,

Dum pressam illa viam detexerit. ocyus at tunc

Aëre depulso mollis sese ingerit humor.

Sed cum lymphæ quidem vasis partes tenet imas,

Virginis atque manus studiosè comprimit ora:

Spiritus obsistens illa vndam sede coercet,

Circum isthmi portas streperi suprema tenendo,

Dum trahat illa manum: tum contra quam prius, aër

Irrumpens mollem sibi aquam concedere cogit.

Haud aliter tener ille cruor per membra recurrens,

Dum fusus celeri rursus petit intima cursu,

Longo alter statim delabitur agmine fluxus:

Ast ubi summa petit cruor, hic tum efflatur abunde.
 Atque hæc illius de ducendi spiritus ratione sententia est.
 Ducunt autem spiritum, iam ut dixi, ea quæ planè respirant,
 per arteriam, & per os simul, & per nares. Itaque si de hoc
 respirandi genere differat, necesse erit querere, quo tandem
 pacto rationem quam inuenerit, ad causam accommodare
 possit. Contrà enim vsuuenire videtur. Homines enim, quo-
 niam relaxato loco & sede respirandi, quemadmodum folles
 tollere solent in officinis ærariis, respirant, eos calore tollere cõ-
 sentaneum est, & sanguinem locum caloris obtinere. Astrin-
 gentes autem & suffocantes, ut illic folles, animam efflant,
 nisi quod illi non per eundem locum aëra hauriunt, &
 reddunt, hi autem per eundem. Quod si de eo solùm respi-
 randi genere quod per nares fit, differit, vehemèter errauit.
 Neque enim respirandi vsus narium proprius est, sed per eas
 angustias quæ faucibus adherent, qua parte palato os
 terminatur, perforatis naribus spiritus partim per hunc lo-
 cum, partim per os egrediendi pariter, & ingrediendi vi-
 cissitudine quadam delabitur. Ac ea quidem quæ ab aliis
 de respirandi ratione dicta sunt, talia ac tanta incommoda
 continent.

Cap. 4. Quoniam autem antè dictum est, vitam & animum cum
 calore quodam coniuncta esse, (neque enim concoctio, qua
 animantes aluntur, sine animo & calore constare perfici-
 que villo modo potest, quippe cū igne omnia conficiant) in quo
 primo corporis loco, & in qua prima primi loci parte princi-
 pium tale necessariò statuendum & collocandum est, in ea
 etiam animi quo omnia vigent & aluntur, qui idem primus
 est, locus ac sedes sit necesse est: qualis est is qui inter eam par-

tem in quam cibus delabitur, & eam qua cibi reliquæ de-
 pelluntur, interiectus est. Ac in iis quidem animantibus quæ
 sanguinem non habent, nomine vacat: in iis autem quæ ha-
 bent, hæc pars cor dicitur. Succus enim is ex quo iam partes
 animantibus nascuntur, natura est sanguinis. Sanguinis au-
 tem & venarum idem principium sit necesse est, præsertim cū
 alterius causa alterum comparatum sit quasi vas quoddam
 & receptaculū. Venarum porrò iis quæ sanguinẽ habet cor
 principium datum est: quãdoquidem non per illud, sed ex eo
 omnes pendunt. quod quidem nobis apertis corporibus con-
 stitit. Ac cetera quidem animi partes & facultates sine ea
 qua alimur, esse nullo modo possunt: quod cur fiat, antea in li-
 bris de animo diximus. Hæc autem ipsa sine insito innatòq;
 calore & igne non potest extare, præsertim cū eam natura
 in hoc quasi accenderit & excitauerit. Ignis autè interitus
 quemadmodum supra dictum est, duplex est, restinctio, &
 cõsumptio, quorũ restinctio à cõtrariis proficiscitur. Itaq; ignis
 tum vniuersus ac confertim coaceruatus, tum celerius etiam
 diuulsus restinguitur. Atque hic quidem violētus interitus
 æquè in res inanimas, & in animatas cadit. Animantia
 enim cum & instrumentis secantur: & nimio frigore ob-
 rigeſcunt atque concreſcunt interire solēt. Cõsumptio autem
 aut marcor, nimia quadam caloris copia euenit. Etenim si cir-
 cūſusus calor modum trãseat, nec materiam concipiat, tum
 id quod calidum est, non algore, sed languore quodam con-
 sumi & confici solet. Ex quo fit, ut refrigerari debeat, si sal-
 uum & incolume sit futurum. Hoc enim huiusmodi interi-
 tui adiumentum affert. Quoniam autem animantes alia a-
 lia aquatiles sunt, alia terrenæ, iis quidẽ quæ & admodum

minuta sunt, & sanguine carent, refrigeratio ea quæ ex circumfusa aqua aut aëre existit, satis magnum adiumentum affert ad hunc vitæ dum interitum. Cum enim parum in eis sit calor, exiguum etiam præsidium desiderant. Itaque his ferè brevis vsura vitæ data est, propterea quòd cum in utraq; partem valeant, parui momēti sint. Quæ autem ex insectorum genere (insecta enim nulla sanguinem habent) diutius viuunt: in his enim sub septo transuerso corpus dissectum est, ut cum membrana paulo sit tenuior, refrigerentur. In quibus enim maior calor vis & copia inest, ut in apibus, ea maiorem quãdam refrigerationem requirunt. Quãdam enim apes septimum annum complent. Eadem est aliarum bestiarum ratio, earum quæ stridorem reddunt, quo in genere sunt vespa, scarabæi, & cicadæ. Spiritu enim resonant, quasi aspirando, præsertim cum in ipso septo transuerso spiritui innato dilatanti se & contrahenti accidat, ut membranam pellat. Agitant enim locum hunc, non secus ac animalia quæ spiritum foris ducunt pulmone, & pisces branchiis. Similiter enim fit, ut si quis ore compresso aliqua animalia eorum quæ respirant, suffocet. Nam pulmonis vi hæc ita sese relaxabunt. Sed hæc quidem non satis hoc tali motu refrigerantur, illa autem satis. Atque etiam cōfliktu & ictu membrana stridorem reddunt, quemadmodum diximus: ut pueri solent, cum perforatis arundinibus membranas tenues adiciunt. Ob eam enim causam & cicadæ canoræ canunt, calor enim in eis maior quãdam vis inest, & ea pars in eis sub septo transuerso secta est, quæ eadem individua in iis est, quæ mutæ sunt. Atque etiam eorum quæ sanguinem habent, & pulmone quidem, sed in quo parum sanguinis insit, atque

eum fungosum, quãdã diu sine spiritu viuere possunt, quòd eorum pulmo in quo parum sanguinis & humoris inest, se magnopere relaxet. Pulmonis enim sua ac propria coagitatio est, quæ cum diu refrigerare possit, tandem tamen non potest, sed ea quæ spiritum non duxerunt, quẽadmodum iam antè dixi, suffocatur. Languoris enim & marcoris interitus qui refrigerationis priuatione euenit, suffocatio dicitur, & qui hoc modo intereunt suffocari dicimus. Quòd autem supra dictum est, animalia ea quæ insecta dicuntur, non respirare, id in bestiolis, ut in muscis & apibus animaduerti potest: quæ in summa aqua ad multum tempus natant, nisi sit præter modum frigida aut calida, etiam si ea quæ imbecilla sunt, crebrius spiritum velint ducere. Sed cōficiuntur hæc suffocarique dicuntur tum denique, cum venter completur, isque humor qui in septo transuerso inest, cōsumitur. Itaque si diu in cinere foueantur, reuiuiscunt. Ac eorum quæ in aqua degunt, omnia quæ sanguine carent, diutius in aëre viuunt, quàm ea quæ sanguinem habent, & mare persequuntur, ut pisces. Quia enim paruo calore prædita sunt, ea diu aër refrigerare potest, quo in genere ea sunt quæ molli testa obduta sunt, & polypi, non tamen satis in eo præsidij est ad propagandam eorum vitam, propterea quòd parum caloris habent. Quinetiam multi pisces in terra viuunt, sed immobiles, defossi que reperiuntur. Quibus enim pulmonem natura dedit, atque eum expertem sanguinis, ea minùs refrigerationem requirunt. Illud ergo iam confectum est, eorum animalium, quæ sanguinis expertia sint, aliis circumfusum aëra, quibusdam aquam & humorem adiumentum ad vitam asferre. Quæ autem sanguinem habent & cor, eorum quibus

pulmo datus est, omnia aëra hauriunt, ex eoque refrigerantur, quod ducant, reddantque spiritum. Pulmo autem datus est iis etiã quæ intra se, & non extrà solū viua pariunt. (Nā ea quæ Chartilaginea appellantur, viua illa quidem pariunt, sed non in vtero) & eorū quæ oua pariunt, tum ea quæ pennarum pernitate vtuntur, vt aues, tum ea quæ squamis obducta sunt, vt testudines, vt lacerta, vt angues. Ac illa quidem pulmonem sanguine præditum, hæc autem maxima ex parte fungosum habent. Itaque id quod iam dictum est, rarius respirant. Respirat etiam ea omnia, quæ in aquis, versantur & viuunt, vt hydrorum genus, mures fluuiatiles rana, crocodili, testudinēsq̄ fluuiatiles & terrena & vituli marini. Hæc enim omnia aliãque eiusdem generis & in loco sicco pariunt, & vel in terra vel in aqua dormiunt, extante eminentē que rostro respirandi gratia. Quibus autem branchiæ datae sunt, ea omnia aqua haustu & infusione refrigerantur. Branchiæ porro datae sunt omnibus & quæ chartilaginea dicuntur, & quæ pedibus carēt. Pedibus autem pisces omnes carēt. Etenim quæ habent, pennarum specie habent. Eorum verò quibus pedes dati sunt, quæ quidem cognita sint, vnus is qui Cordulus vocatur, brāchias habet. Quod autem & pulmonem & branchias haberet, nihil dum visum est. Idque factum est propterea quod pulmo refrigerationis quæ spiritu affertur, & procuratur, gratia comparatus est. (hinc πνεύμων, id est, pulmo nomē ex πνεύμα & σ, id est, spiritus receptaculo habuisse videtur) branchiæ verò propter eam refrigerationem quæ ab aqua proficiscitur. Atqui instrumentum vnum vni muneri vsui est, & vna refrigeratio satis est omnibus. Quapropter cum naturam nihil frustra & sine

causa facere videamus, & cum duo sint, alterum frustra & superuacaneum esset, fit, vt aliis branchiæ datae sint, aliis pulmo, vtrunque nulli. Quoniam autem status sui causa alimentum, & conseruationis refrigerationem animantia omnia requirunt, eodem instrumento ad vtrunque horum natura vtitur. & quemadmodum nonnullis linguæ vsus acmunus largita est & ad saporum distinctionem, & ad sensa animi exprimenda, sic iis animantibus quæ pulmonem habēt, os & ad cibum conficiendum, & ad reddendā ducendāque animam dedit. iis verò quibus pulmo datus non est, nec respirandi vsus, rostrum quidem ad cibi confectionem, respirandi verò causa & capiendi cibi, iis quæ respirationis indigerent, branchias dedit. Quo quidem modo vis eorum instrumentorum quæ dicta sunt, refrigeret, post differemus. Ne autem cibus impediatur, idem iis quæ respirant, & iis quæ humorem recipiunt, vsuuenit. Neque enim cum spiritum reddunt, simul cibum capiunt. Alioqui animantia suffocari solent, quod per arteriam in pulmonem cibus vel humidus, vel aridus delabatur. Arteria enim supra sita est, quam gula per quam cibus delabatur in ventriculum. Atque in quadrupedibus quidē, & in iis quæ sanguinē habent, arteria tegitur epiglottide quasi quodā operculo. Auibus autē & quadrupedibus iis quæ oua pariunt, data non est, sed cōtractione idē efficiunt. Cum enim cibū capiunt, partim cōtrahunt, partim minore lingua adiecta tegunt. Cū verò cibus delapsus est tū hæc lingulā attollūt, illa guttur dilatant, spiritumque refrigerandi causa excipiunt. Quibus autem branchiæ datae sunt, ea brāchiis impulsæ aqua, ore escam arripiunt. Neque enim habēt arteriam. Itaque hac quidē parte nihil eis aqua

si incidat, nocere & obesse potest: sed cum aqua in ventriculū illabitur. Itaque cito & accipiunt cibum & depellunt, dentesque eis acuti, serratiq; omnibus ferè dati sunt, neque enim cibum extenuare possunt.

Cap. 5.

Sed de iis quæ cete dicuntur, quæstio est. Quamquã hæc etiam pro portione habent, veluti delphini, balena, ceterique pisces, qui fistulam habent. Hi enim omnes etsi pedibus carent, tamen pulmonem habent, in marique versantur. Idque fit ob eam causam quæ modo allata est. Neque enim refrigerandi causa aquam excipiunt. hoc enim eis spiritum ducen- tibus accidit, pulmonem enim habent. Itaque rostro extra aquam extante, dormiunt, stertuntque delphini: quod si retibus capiantur, citò suffocantur, propterea quod spiritum ducere non possint: omniãque eiusdem generis in maris summa aqua fluere propter respirationem videntur. Sed quoniam necessario in aqua escam & alimentum capiunt, necesse est humorem, cum cibum capiunt, depellant, ob eamque causam fistula eis omnibus data est. Cum enim aquam exceperunt, eam ut pisces branchiis, sic fistula euomere & dissipare solent, Quod etiam ex fistulæ situ perspicere potest: in nulla enim parte earum in quibus sanguis inest, terminatur, sed ante cerebrum sita est, aquamque emittit. Ob eamque causam aquam & quæ molli corio, & quæ molli testa obducta sunt, veluti locustæ, & cancri hauriunt. Nullum enim eorū refrigerationem desiderat. (Cum enim & exiguus calor, & sanguis nullus in quoque horum sit, fit, ut satis à circumfusa aqua refrigerentur) sed propter cibum, ut ne cum cibum capiunt, simul aqua illabatur & influat. Ac ij quidem pisces, qui molli testa recti sunt, ut cancri, & locustæ, per partes hir-

sutas operculo quodam deposito, aquam effundunt. Sepiæ autem & polypi per aluum quæ supra eam partem sita est, quæ caput dicitur. Sed de his accuratius in libris de historia animalium scripsimus. Ac bestias quidem quæ in aquis natura duce versantur, aquam recipere solere diximus, & respirandi causa, & quod ex aqua eas pastus capere oporteat.

Cap. 6.

Refrigeratio autem quonam pacto eueniat, & iis quæ respirant, & iis quibus branchiæ datae sunt, deinceps dicendum est. Ac illud quidem iam antè dictum est, ea omnia animalia, quibus pulmo datus sit respirare. Cur autem nonnullis datus sit, & quamobrem ea quibus datus est, refrigerationem requirant, si quaeratur, causa quidem cur datus sit, calor est, quem maiorem habent animalia, quò quodque præstantius est. Sic enim fit simul, ut animum etiam præstantiorem nata sint. Præstant enim hæc stirpibus. Itaque quò in cuiusque pulmone maior & sanguinis & caloris inest copia, eò cuique maior moles & statura data est: hominiquè qui vnus ex omnibus animalibus purissimum & plurimum sanguinem natus est, maximè rectam & excelsam figuram natura dedit: & caput ad calum erectum ei soli datum est, propterea quod eam partem talem habeat. Quocirca eadem causa status ac constitutionis & huic, & ceteris statuenda est, quemadmodum etiam quævis alia partium. Huius ergo rei causa pulmo animalibus datus est. Cur autem necessario moueatur, si quaeramus, hæc ipsa animalia ita constare existimandum est, ut pleræque etiam eiusdem generis ex terra non constant. Alia enim ex maiore terræ particula constant, ut stirpes, alia ex aqua, ut bestia aquatiles, terrena autem ex aère, volucres

verò ex igne, quæ in suis locis versantur. Empedocles autē nō rectè hoc tradidit, bestias aquatiles plurimum & caloris & ignis ex animantibus habere, eâsque maiorem caloris innati vim fugere, ut quoniam eis frigus & humor desit, in loco contrario seruētur. In aqua enim minus caloris inesse, quàm in aère. Ac illud quidem absurdū est, quī fieri possit, ut vnūquodque eorum cū in terra ortum sit, mutata sede aquam persequatur. præsertim cū pleraque eorum pedibus careāt. Ille autem eorum primum ortum exponens, ea in terra edita esse dicit, quam cū declinent, quamprimum aquā vult persequi. Præterea ne terrenas quidē bestias calore vincere videntur. quippe cū eorum partim planè exanguia sint, partim parum sanguinis habeant. Atqui hoc explicandum susceperat, quæ per se & calida & frigida dici oporteret. Atque ut ea causa quam ipse Empedocles attulit, rationē quæ exquiratur, quodammodo contineat, tamen eius non est vera sententia. Nam loca contraria & tempora, cum affectiones ac status immoderatam quandam temperationē contineant, conseruant tamen, & natura cuiusque in propriis accommodatisque locis conseruatur maximè. Neque enim idē sunt materia animantium, ex qua quodque constat, eorundemque habitus & constitutiones. ut si quid ex cera conflatum cōcretūmq; esset natura, id si in calore collocaretur, saluum minimè remaneret, nec si quid ex glacie: interimeretur enim atque deleteretur celeriter à contrario, propterea quòd calor liquefacit id omne quod à contrario concretum est. Nec si quid eadem natura ex sale aut nitro conglutinauerit, id in aqua ferēs solet collocare. Destruit enim humor ea quæ à calore & siccitate coaluerunt. Quòd si humor ac siccitas ma-

teria sunt omnium corporum, rectè ea quæ ex humore ac frigore constant, in aquis erūt, & si frigida, in frigidis, quæ autem ex siccitate, in terra & aridis locis. Ob eâmq; causam arbores non in aqua, sed in terra nasci solent. Atqui eadem ratione aquā persecuta essent, quòd sint præter modum arida, quemadmodum ille ait ea in aqua nasci, quæ nimio calore prædita sunt. Non enim propter frigus, sed propter humorem eò à natura impulsæ essent. Materie igitur natura talis est, qualiscūque locus est, in quo versatur: quæ in aqua, humida, quæ in terra, arida, & calida quæ in aère. Affectiones autē & cōstitutiones quæ calore præstāt, in frigido loco, quæ frigore, in calido collocatæ, magis conseruātur. Reuocat enim locus ad mediocritatē id quod nimium est in cōstitutione. Hoc quidem quærendum est in accommodatis cuiusque materie locis, ac pro communis temporis inclinationibus ac varietatibus. Constitutiones enim locis aduersari possunt, materia non potest. Ac calorem quidem nō esse causam, cur animantia quædam aquatilia sint, alia terrena, quemadmodum Empedocli placet, tot dicta sint: & cur aliis pulmo datus sit, aliis non sit. Cur autem ea quibus est datus, spiritum ducant & respirent, maximè que ea quæ sanguine præditum ipsum habent, causa quidem respirandi est pulmo qui spongiis quiddam assimilabile habet, fistularūque plenus est. atque hæc eadem pars vna ex omnibus intestinis exanguis est maximè. Quibus ergo sanguinis particeps ipse datus est, ea & celeritatem refrigerationis desyderant, propterea quòd exiguum adiumentum animalis calor afferat, & illius introitum ad intimas omnes partes propter sanguinis calorisque copiam, quorum vtrumque aër facile præstare potest. Nam

quoniam tenuis est natura sua, & per omnes partes, & cito diffusus refrigerat. Aqua autem contrá. Atque etiam hinc perspicitur licet, cur ea potissimum respirent, quibus pulmo cum sanguine datus sit, & quò quicque maiore calore præstat, eò plus refrigerationis requirit, & præterea à spiritus facile ad principium fontémq; caloris qui in corde est, delabitur. Quo autem modo cor cum pulmone colligatum sit, & cohereat, tum ex iis corporibus quæ aperiuntur, tum ex historiis quæ de animantibus scriptæ sunt, perspicendum est. Ergo refrigeratione omnino animantium natura indiget propter igneum illum calorem, quæ ab animo cor accipit. Huc autem respirationis ope ac beneficio nanciscuntur ea omnia animantia, quibus natura non solum cor, sed etiam pulmonem dedit. Quibus autem cor datum est, non etiam pulmo, ut piscibus, ea quoniam natura sua in aquis viuunt, aqua adminiculo brachiarum se refrigerant. Quam autem rationem in situ cor ad brachias habeat, oculis quidem apertis corporibus perspicitur potest, diligenter & accuratè ex historiis. Sed ut de eo nunc etiam aliquid summatim dicamus, ita est. Videri quidem potest non eodem modo situm esse cor in terrenis animantibus & in piscibus, sed tamè eodem modo est. Quò enim capita inclinât, eò cordis mucro spectat. Quoniam autem non eodem modo capita inclinât, in terrenis animalibus & piscibus cordis mucro ad os pertinet, ex extremo autem corde fistula quædam quæ venarum ac neruorum plena est, ad medium pertinet, quo inter se omnes branchiæ nexæ coniunctæque sunt. Atque hæc quidem est maxima: ex utraque autem cordis parte aliæ ad extremitatem vniuscuiusque branchiarum pertinet, quarum adminiculo ad refrigerationem cor vititur, delabente semper aqua per

branchias. Atque ut branchiæ piscibus, sic iis quæ respirent thorax crebro pulsu huc illucque agitur, recipiendo edendoque spiritu. Et ea quidem quæ ducunt spiritum paruo aëre atque eodem suffocantur. Celeriter enim vtrunque eorum concalescit, propterea quòd vtrunque sanguinis tactus calidum reddat. Sanguis autem qui calidus est, refrigerationem impedit. Cum autem ea quæ respirent, pulmonem, aquatilia brachias, aut per morbum aut senectutem agitare non possunt, tum denique moriuntur.

Ac omnium quidem animantium communis est ortus & mors: modi autem specie differunt: neque enim distinctionis expers est interitus, sed commune quiddam habet. Mors autem alia violenta, alia naturalis est. Violenta, cum externum est principium. Naturalis, cum interius est, partisque constitutio ab initio talis est, nec aduentitia est affectio quædam. Ac in iis quidem quæ oriuntur è terra hoc ipsum siccitas, in animantibus senectus dicitur. Est autem mors proposita & interitus ex æquo omnibus quæ inchoata non sunt: quibus similiter quidem, sed alio modo conuenit. Inchoata autem voco, ut oua & semina stirpium quæ fibris ac radicibus carent. Ac omnibus quidem interitus incidit propter caloris penuriam, perfectis autem in ea parte in qua essentia fons est ac principium: hoc porro in ea parte situm est, in qua, ut antè dixi, superior pars & inferior in stirpibus quidem in medio germinis & radicis, in iis autem animantibus quæ sanguinem habent, in corde, in iis verò quæ expertia sunt sanguinis, in aliqua parte, quæ eandem rationem habet. Horum porro quædam multa principia habere possunt, non tamen reipsa habent. Quocirca & insecta quædam diuisa in

Cap. 7.
De morte & vita hoc loco differit, sed in Græco non est distinctus liber à superiore.

partes viuūt, & quæ sanguinem habent, nec admodum uicta sunt, diu viuūt auulso diuisoq̄ue corde, ut testudines, quæ pedibus ingrediuntur tum etiam cum parua sunt, propterea quod ut insectorū, sic earū natura nō benè cōpacta sit. Principium autem vitæ tum denique ea quibus datum est deficit, cum calor vitalis non refrigeratur. Nam quemadmodū dictum est, à se ipse consumitur. Cum ergo aliis pulmo, aliis branchia obdurescunt, temporisque diuturnitate his branchia, illis pulmo exarescit, eæque partes terra siccitatem imitantur, nec mouere eas, nec dilatate, nec contrahere possunt: tum denique cōtentione adhibita, ignis conficitur. Itaque leuibus morbis in senectute obortis, citò moriuntur. Nam quoniam exiguus est tum calor, propterea quod in diuturna uita plurimum exhaustum est, quacūque partis contentio adhibeatur, celeriter extinguitur, ut si tenuis & modica in eo flamma inesset, quæ paruo impulsu restingueretur: ob eamq; causam sine dolore est & molestia mors ea quæ in senectute obrepit. Senes enim moriuntur sine ullo maiore impulsu, nec animi dissolutionē, atque discessum à corpore prorsus sentiūt. Morbi etiam qui pulmonem durum reddunt vel inflationibus, vel reliquis ciborum, vel nimia copia caloris qui morbos parit, quemadmodum in febris vsuuenire solet, animata crebrum spiritum cogunt ducere, propterea quod pulmonem nō admodum dilatate, nec contrahere possint: quem cum mouere & agitare non possunt, tum denique edito spiritu moriuntur. Ac ortus quidem est prima animi cuius est alere, cum calore communitio. Vita, huius permansio. Adolescentia autem, primæ partis quæ refrigerandi vim habet, accretio. Senectus, eiusdem diminutio. Constans ætas, harū media. Mors uerò

& interitus uolentus quidem caloris restinctio & marcor. His enim duabus causis interire possunt. Naturalis autem, huius ipsius languor & marcor, quem temporis longinquitas affert & perfectio. Ac in iis quidem quæ terra ex se fundit, siccitas, in animantibus autem, mors uocatur. Huius porro partis mors quam affert senectus, marcor est, quod per senectutem refrigerare non potest. Quid ergo ortus sit, quid uita, quid mors, & quibus causis animantibus conueniant, diximus. Ex quibus etiam perspicuum est, cur animantia quæ spiritum ducunt, in aqua suffocari soleant, & pisces in aëre. Hi enim aqua, illa aëris adminiculo ad refrigerandum utuntur, quibus utraque locorum mutatione priuantur. Motus autem causa in piscibus brachia sunt, pulmo in cæteris, quorum dilatatione & contractione hæc spiritum ducunt, & edunt, illi aquam recipiunt atque mittunt.

Instrumenti autem constitutio est talis. Tria quidem in Cap. 8. corde reperiuntur, quæ eandem habere naturam uidentur, nec habent, palpitatio, pulsus, respiratio. Palpitatio quidem est calor qui in corde inest impulsio propter refrigerationem quæ è materia superuacanea, aut colliquandi vim habente nascitur: ut fit in eo morbo qui tremor uocatur, aliisque in morbis & in metu. Iis enim qui in metu sunt, extremae partes refrigerari solent: calor autem qui pederentim fugit & contrahitur, facit ut motus ita in angustum locum compellatur, ut interdum animantes metu affectione quæ morbum parit, enecentur. Pulsus autem qui cordi conuenit, quem ulcera cum dolore afferunt, quod contra naturam sanguinis ea fiat mutatio. Existit autem quoad sanguis concoctus in pus se uertat. Estq;

hic morbus feruori persimilis. Feruor enim tum est, cum à calore aqua intumescit. Attollitur enim propterea quod moles maior redditur & excrescit. Sed vlcerebus quidem & tuberculis exitus reperitur, cum pus non effluit, crassiusculo iam humore reddito. Feruor autem desinit, cum per os vasis aqua decidit. In corde autem tumor humoris, qui continenter ex alimento, caloris adminiculo accedit, pulsum gignit, extrema cordis membrana sublata: idque perpetuum est. Influit enim humor continenter, ex quo sanguinis natura efficitur. Primum enim in corde perficitur. Id quod à primo ortu perspicitur potest. Tum enim quod venae nondum distinctae sunt, cor sanguine habere cernitur. ob eamque causam in admodum adolescentibus, maiore pulsu quam in senibus agitur. Maior enim vis halituum adolescentibus existit: & omnes venae inter se coagitantur, propterea quod à corde proficiuntur. Quonia autem cor perpetuo pulsu agitur, illa quoque continenter, & inter se simul pulsantur. Palpitatio ergo est pulsus qui ei impulsioni obsistit, quam frigus affert. Pulsus autem humoris concalescentis inflatio & humor. Respiratio vero tum existit, cum calor augetur, in quo principium alendi situm est. Quae admodum enim caeterae partes alimentum requirunt, sic etiam illa atque adeo magis quam reliquae, praesertim cum aliis illa alimenti causa sit. Cum ergo instrumentum hoc maius redditum est & amplius, dilatetur necesse est. Instrumenti autem constructio similis illa quidem existimanda est esse follibus, qui in officinis arariis videntur. (neque enim ab huiusmodi figura multum cor & pulmo distat) sed tamen duplex est. In medio enim naturalis facultatis, ea pars quae nutricadi munus habet, inesse debet. Ac ea quidem attollitur cum exciuit, ea

autem sublata, ea etiam pars dilatetur necesse est, quae illam continet: quod quidem ij qui spiritum ducunt, facere videntur. Thoracem enim dilatant, quod huius talis partis quod in eo inest, principium hoc ipsum faciat. Cum enim dilatatur, ut in folles, sic in eam partem externum aera illabi necesse est, eumque quoniam frigidus est, refrigerando maiorem ignis vim restinguere. Ut autem cum haec pars crescit, dilatatur, sic & cum diminuitur contrahatur necesse est, & cum contrahitur, exeat aer qui rursus illapsus erat, ita tamen, ut qui frigidus ingressus erat, calidus egrediatur eius caloris qui in hac parte inest, actione, maximeque in iis animantibus, quae pulmonem sanguine praeditum habent. Eum enim in multas raritates quasi canales pulmonis influere oportet, quarum ad quaque venae ita pertinent, ut totus pulmo sanguinis plenus esse videatur. Vocatur autem aeris introitus, respiratio, exitus autem exspiratio: idque perpetuatur continua quadam vicissitudine, quoadiu haec pars viuunt, atque agitur. ob eamque causam in dicendo edendoque spiritu vita consistit. Eademque ratione piscibus brachiarum motus & impulsus oritur. Cum enim calor qui est in sanguine, partibus ipsis attollitur, & sursum fertur, branchiae quoque attolluntur, aquamque admittunt. Cum autem per uinera & vias in cor delabitur, atque refrigeratur, contrahuntur, aquamque effundunt. Cum porro is qui in corde inest, semper sursum fertur, eum rursus refrigeratum, continenter recipit. Itaque his quoque viuendi ac non viuendi finis positus est in perpetua aquae recipiendae vicissitudine. Ac de vita quidem & morte, usque quae cum hac disputatione coherent, ferè de omnibus dictum est. De valetudine autem ac morbo non solum medici est, verum etiam physici

ARIST. LIBER

vsque ad causas differere. Quid autem inter eos intersit, & quatenus in diuersis rebus versentur, intelligendum est. quandoquidem finitimam esse vtramque artem ad certum quendam finem ac terminum, res ipsa quam obseruamus, declarat. Nam & medici omnes clari, illustres aut valde diligentes de iis qua naturam attingunt differunt, illincque principia assumunt, & clarissimus quisque eorum qui naturam tractauerunt, ferè in medicinae principis finem artis suae statuit.

F I N I S.

P A R I S I I S,

EXCVDEBAT THOMAS
RICHARDVS.